

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HARDSYSSELS AARBOG

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND
FOR RINGKJØBING AMT

ATTENDE BIND - 1924

KØBENHAVN - 1924
I KOMMISSION HOS LEHMANN & STAGE

A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI - RINGKJØBING

INDHOLD

	Side
J. P. Haahr: Enkedronning Caroline Amalies Forhold til Sir Skole og til dens Lærer H. J. Hansen-Sir.	1
Chr. Jensen: Præsten Jacob Schive	38
Nogle Notitser om Niels Sehested	63
J. Aldal: Struers Historie til omtrent 1870	65
P. Storgaard Pedersen: En Præsteindberetning om Brejninggaard	155
Navnefortegnelse.	157
Regnskab	160

ENKEDRONNING CAROLINE AMALIES FORHOLD TIL SIR SKOLE OG TIL DENS LÆRER H. J. HANSEN-SIR.

Optegnelser ved J. P. HAAHR, Holstebro.

For nogle Aar siden rettede man en Anmodning til nu afdøde Lærer H. J. Hansen-Sir om at skrive Sir Skoles Historie. Man mente, det kunde interessere Læsere af „Hardsyssels Aarbøger“ at vide, hvorledes Sir Sogn fik sin Skole, og samtidig at faa oplyst, hvorledes Dronning Caroline Amalie for Livstid fik Kaldsret til dette Lærereembede. Hansen gav som Svar paa denne Opfordring, at en saadan Beretning vilde han ikke gerne skrive, da han i saa Fald maatte omtale sin egen Person mere, end han havde Lyst til. Herved var intet at gøre, og der blev ikke talt mere om den Sag.

Ved nu efter hans Død at gennemse hans efterladte Papirer, fandtes et lille Bundt Breve fra Hds. Majestæt Enkedronning Caroline Amalie og Kammerfrøken D. Rosen.

Derved fremkom igen Ønsket om at faa Udredning paa Forholdet med Sir Skoles Tilblivelse og Kaldsretten til dette Embede. Et Forsøg paa at gøre dette tilsigtes her, idet Lejligheden samtidig benyttes til at fremdrage nogle biografiske Optegnelser om Kong Christian VIII og Dronning Caroline Amalie samt om Lærer Hansen i Sir og andre Personer, som Dronningen under sin menneskekærlige Virksomhed kom i Berøring med.

Optegnelserne om Lærer Hansens Slægtskabsforhold og Barndomstid hidrører fra flere Sider, men navnlig fra hans endnu levende Søster Fru Cathrine Koch i Ringkjøbing. Enkelte Oplysninger om hans Drengetid og første Ungdom skyldes hans gamle Ven Sparekassedirektør H. Hansen, der endnu lever og bor i Villa „Neis“ i Broager.

I Lærerkredse, blandt Egnens Befolkning og paa Rigsdagen blev Lærer H. J. Hansen tidlig kendt under Navnet Hansen Sir. Senere søgte og fik han selv Tilladelse til med Retsgyldighed at bære Navnet Hans Jørgen Hansen-Sir.

Som Kilden til en dyberegaaende Undersøgelse af Skolelærer Hansen-Sirs Virksomhed som Ungdomsopdrager og Foregangsmand kan fremtidige Granskere, som maatte interessere sig for dette Emne, henvises til Hardsyssels Aarvog 14. Bind (Lærerkonventer), og særlig til Pressen i Holstebro fra 1864 helt op til den nyeste Tid, hvorved mange Oplysninger om hans Virksomhed vil kunne findes. Enkelte Aarstal kan anføres til Vejledning og vil forekomme i denne lille Afhandling.

Kong Christian VIII var en dannet og oplyst Fyrste. Sit gode Nemme havde han arvet efter sin Moder, som var en Prinsesse fra Mecklenburg. Han blev undervist af dygtige Lærere og fik tidlig Interesse for Kunst og Videnskab. Af Ydre var han en smuk Mand, og af Væsen behersket, taktfuld og vindende.

Hans Regeringstid blev ikke lang, fra 1839 til 1848; men der blev dog i disse Aar givet flere gavnlige Love, særlig med Hensyn til Landets indre Styrelse. Iøvrigt blev de 9 Aar en Brydningstid i Folket, da Kravet om mere Frihed rejstes, medens Uvejrsskyer tillige truede med Kamp mod Syd mellem Dansk og Tysk.

Christian VIII var to Gange gift. Første Gang med Charlotte Frederikke fra Mecklenburg-Schwerin, der blev Moder til Frederik VII. Hans Ægteskab med hende blev ikke lykkeligt og endte efter fire Aars Forløb med Skilsmisse (1810). Fem Aar senere indgik han i nyt Ægteskab med Prinsesse Caroline Amalie, Datter af Hertug Christian August af Augustenborg og den danske Prinsesse Louisa Augusta.

Prinsesse Caroline Amalie fik en mønsterværdig Opdragelse i det fine og dannede Hjem paa Augustenborg. Den 22. Maj 1815 viedes hun i Slotskapellet til Prins Christian Frederik af Danmark, der blev Arving til Danmarks Trone, fordi Frederik VI ingen Sønner havde. Prinsen var dengang 29, Prinsessen 17 Aar gammel. Deres Ægteskab var barnløst.

24 Aar gik hen, inden de blev Konge og Dronning ved Frederik VI's Død 1839. Men de havde mange fæl-

Dronning Caroline Amalie.

les Interesser og levede lykkeligt. Caroline Amalie blev efterhaanden stærkt interesseret i Kirke- og Skolespørgsmaal og sluttede sig til den grundtvigske Bevægelse. Hun

søgte ogsaa at indvirke paa Kongen, der dog helst holdt sig overvejende og prøvende, naar nye Tanker kom frem.

Caroline Amalie var dansk i Sind og Tanke, og det var hende en stor Sorg, da hendes Brødre efter Kongens Død 1848 aabenlyst sluttede sig til „Slesvig-Holstenernes“ Oprør.

Hun overlevede sin Ægtefælle i 33 Aar. Men de mange Aar gik ikke hen i Uvirksomhed, hvorvel hun levede i Stilhed paa Amalienborg og Sorgenfri. Hun var en sand Børneven og fandt en stor og velsignelsesrig Virksomhed i at tage sig af fattige, forsømte Børn, hvis Bespising, Beklædning, Undervisning og Opdragelse laa hende varmt paa Sinde. 1841 oprettede hun den første Asylskole. 15. Juli 1865 lagde hun Grundstenen til Asylbygningen i Rigersgade, og det var med Rette man kaldte hende „Fattigbørns Fostermoder“.

I Asylsagen havde hun en udmærket Hjælper og Raadgiver i Præsten Peter Rørdam, der som cand. theol. i nogle Aar var Lærer ved Asylskolerne. Her kunde han tage de grundtvigske Friskoletanker op til Prøvelse, og han underviste med Iver og Dygtighed. Mellem Caroline Amalie og Rørdam sluttedes under dette et Venskab, der varede ved „op i de graanende Dage“.

Senere blev Rørdam Præst, først i Mern ved Præstø, og derefter i Lyngby ved København fra 1856 til sin Død 1883. Kun faa Præster har forstaaet som Peter Rørdam at røre ved Hjertets Streng. Unge og gamle lyttede med samme Andagt til hans jævne, hjertevarme Tale. I mange Aar var Caroline Amalie hans stadige Tilhører i Lyngby Kirke, og hun var et kært Medlem af Menigheden. Mildhed og Ro afspejlede sig altid i den gamle Enkedronnings Ansigt.

Asylbørnenes Pleje, Undervisning og Opdragelse var den Opgave, der særlig laa Caroline Amalie paa Sinde.

Men det var hende i det hele taget en Glæde, saa langt hendes Midler slog til, at støtte enhver Sag, der efter hendes Skøn var til Velsignelse for Folk og Land.

Helt over til Vestjylland naaede hendes hjælpende Haand.

En Mils Vej fra Holstebro ligger Sir Sogn, der er Anneks til Naur. Til Naur Skole havde Stamhuset Asumgaard i sin Tid Kaldsret. I Sir havde man kun en Biskole, som laa en Mil omtrent fra Naur. I Vintermaanederne antoges en særskilt Lærer til at undervise i Biskolen. Desuden skulde den faste Lærer i Naur om Vinteren undervise 2 Dage ugentlig i Biskolen, medens han om Sommeren var ene om Undervisningen i begge Sogne. Uheldigvis brændte Biskolen, man siger endog tre Gange. Sognefolkene vilde gerne have en fast Lærer, men de mente ikke, de havde Raad til ved egne Midler at løse en saadan Opgave. Endelig lykkedes Sagen for dem i 1841. Til Skolelod vilde Ritmester Jermiin (Asumgaard) overlade dem en Parcel af Fæstegaarden Nørre Thorager (nu Holmgaard). Derefter skulde man have Skolen bygget, og Sirboerne henvendte sig saa til Landets Dronning om Hjælp. De havde vel hørt Tale om hendes Kærlighed til Børn og om hendes store Interesse for Skolevæsen. Hun stillede sig imødekommende og lovede at hjælpe dem paa den Betingelse, at hun for Livstid maatte bestemme, hvem der skulde være Lærer ved Skolen. Det havde de ikke noget imod, og Kongen skænkede hende Kaldsretten. Paa den Tid kunde det ordnes saaledes.

Den 21. og 22. Juli 1842 opholdt Christian VIII sig paa Besøg i Holstebro. Dronning Caroline Amalie ledsagede Kongen, og hun viste sin Interesse for Holstebro ved at give 50 Rdl. til en Pavillon i Lystanlægget; en saadan blev dog først opført 1861.

Det er højest sandsynligt, at Dronningen ved samme Lejlighed har været i Berøring med „de kære Sirboere“, som hun gerne kaldte dem. De havde nu faaet en fast Skole, og Lærerspørgsmaalet var ogsaa løst. Efter at P. Rørdam, der dengang var Præst i Mern, havde henvendt Opmærksomheden paa en Lærer ved Navn Holm, kaldede Dronningen denne til Lærer ved Sir Skole. Holm var Lærer i Sir i noget over en halv Snes Aar. Saa blev han forflyttet til Stadil, hvor han ikke rigtig kunde vinde Beboernes Tilfredshed. Efter Holm fulgte som Lærere i Sir Christiansen og Vendt. Ingen af dem blev der ret mange Aar. Embedet var stadig temmelig lille, og en Lærer med Familie kunde daarligt nok leve af det. Sidstnævnte, Vendt, flyttede til København. Enkedronningen maatte nu søge en ny Mand til at være Lærer og Kirkesanger i Sir.

Det blev Hans Jørgen Hansen fra Broager i Sønderjylland.

Caroline Amalie henvendte sig til Seminarieforstander Tang paa Blaagaard for at søge Oplysning om, hvorvidt der blandt Seminariets Elever skulde findes en, der kunde egne sig til at overtage Embedet i Sir. Hun henvendte sig paa rette Sted. Tang gav straks Anvisning paa Sønderjyden H. J. Hansen, som dengang kun var 20 Aar. Han havde gode Evner, mange Interesser og megen Virkelyst, og var dertil en aandelig og legemlig vel udviklet ung Mand. Hansen skulde just op til Eksamen, som han bestod med 1ste Karakter. Han var villig til at modtage Embedet i Sir, og han blev kaldet af Enkedronningen den 30. Juni 1863. Tang havde en egen Evne til altid at finde den rette Mand til den rette Plads, hvad enten det gjaldt hans eget Seminarium eller anden Virksomhed, og da det var ved hans anbefaling, at Sir Skole fik en Lærer, der i over et halvt Hundred-

aar virkede med ualmindelig Flid og Dygtighed i sit Kald, kan det vel være paa sin Plads her at omtale Seminarieforstander Tang lidt nærmere.

Jeppe T. A. Tang var født 1828 i Staby Sogn i Ringkjøbing Amt, hvor hans Fader havde en lille Gaard, som han dog maatte gaa fra af Armod. Jeppe kom ud

at tjene som Hyrde-dreng; men da han havde megen Læselyst og let ved at lære, drev han det efter sin Konfirmation omsider til at blive antaget som Omgangsskolelærer i Thorsted, et udstrakt Hedesogn i Ringkjøbing Amt. Han var født med Handelsblod i sig; i sin Fritid handlede han med Faar og Skind, hvorved han tjente sig Midler til at naa det Maal, han stræbte efter: at komme paa Seminarium og faa Lærereksamen. Endelig

J. T. A. Tang.

blev han optaget paa Ranum Seminarium, hvor han kom under Paavirkning af den udmærkede Skolemand Ludv. Chr. Müller, hvis tro Discipel han blev. Efter endt Eksamen drog han til København, hvor han lærte Grundtvig og andre betydelige Mænd at kende. Han lagde Planer til Oprettelse af en Folkehøjskole paa Bjørnsholm (ved Løgstør), som var til Købs. Støttet af Grundtvig henvendte han sig til Enkedronning Caroline Amalie, som tilsagde ham 2000 Rdl.; Fru Grundtvig stillede

1000 Kr. til hans Raadighed og saaledes videre, men han naaede alligevel ikke at faa Summen tilstrækkelig stor, og Købet af Bjørnsholm maatte opgives.

Nogle Aar senere fattede han den Plan at oprette en Lærerskole, hvorfra der efterhaanden kunde udgaa en Lærerskare, der skulde reformere Børneskolen, hvad den efter Tangs Mening trængte til. — Med utrolig Energi og megen praktisk Sans førte Tang sin Sag igennem og knyttede i Tidens Løb til sit Seminarium en Stab af ypperlige Lærerkrafter.*

Fra Tangs Seminarium** er i Aarenes Løb udgaaet mange virkelig dygtige, modne og vel udviklede Lærere, der har udøvet en stor Gerning i Folkeoplysningens Tjeneste. — Af Blaagaards Elever her i Ringkjøbing Amt er Hansen-Sir og M. K. Sand i Gørding sikkert de mest kendte.

Enkedronningen havde rigtignok Kaldsretten til Sir Lærerembede, men Skoledirektionen udstedte dog Kaldsbrevet. Dette lød saaledes:

„Skoledirectionen for Ringkjøbing Amts østre Provsti gjør vitterligt: at Hendes Majestæt Enkedronningen, som den dertil Kaldsberettigede, under 30te f. M. har kaldet og beskikket Seminarist Hans Jørgen Hansen til herefter at være Skolelærer og Kirkesanger for Siir Sogn, Hjerm Herred, Ringkjøbing Amt, i hvilken Egenskab det vil paaligge ham at forestaa Sangen i Sognets Kirke og Undervisningen i Skolen, overensstemmende med den under 1ste Juli 1841 approberede Skoleplan, og skal

* Senere hen købte Tang det gamle Emdrupborg Slot i Hellerup, som han indrettede til en Folkehøjskole, der i flere Aar havde et betydeligt Elevantal. Hans Ungdomsdrøm om at blive Højskoleforstander gik saaledes ogsaa i Opfyldelse. Han virkede i sin dobbelte Stilling som Skolemand, til han naaede op mod Støvet's Alder.

** Oprettet 1859.

han derfor oppebære og nyde de dette Embede ved bemeldte Plan tillagte og ifølge den senere Lovgivning tilkommende Indtægter og Emolumenter 333 Rdlr. og Bolig.

I sit Embedes Førelse har han at rette sig efter Guds Lov og de Kongelige Anordninger, især Skoleordningen for Landet af 29. Juli 1814 og den samme vedføjede Instrux for Skolelærere, og sig forøvrigt saavel i som udenfor sit Embede i alle Maader saa skikke og forholde, som det en christelig og retsindig Skolelærer og Kirkesanger egner og vel anstaar.

Skoledirectionen for Ringkjøbing østre Provsti, d. 21de Juli 1863.

Til Bekræftelse under vore Hænder og Embedssegl.

J. D. Trampe. P. J. Bøtcher. A. M. Berg.“

Biskop Jacob Daugaard i Ribe bevidnede ved Collats af 14. August 1863, at Hans Jørgen Hansen var en ret beskikket Skolelærer og Kirkesanger i Sir, hvorved alle Formaliteter ved Kaldelsen var i Orden.

Hans Jørgen Hansen var født i Broager d. 12. Juni 1843. Forældrene var Vognmand Hans Henrik Hansen og Anna Marie Dorthea Naumann.

Hans Henrik Hansen blev gerne af Folk i Broager kaldt Hans „Fuhrmann“ (Vognmand). Hans Fader havde været Omgangsskolelærer i Outrup Sogn ved Varde; Moderen var Kogekone. Som ung Karl rejste Hans Henrik sydpaa og fik Tjeneste i Felsted Sogn i Sundeved. Senere fik han Plads som Kusk og Tjener hos en Embedsmand (maaske Amtsforstander) i Broager, og her lærte han sin tilkommende Hustru Anna Naumann at kende. Hun var Datter af en Skrædder Naumann, hvis Forældre i sin Tid med „et kongeligt Herskab“ var kommen fra Frankfurt am Main til Rensborg med tre Børn, to Drengene og en Pige. Forældrene døde begge i en ung Alder af smitsom Sygdom (Kolera). Drengene

kom paa Vaisenhuset (Hjem for forældreløse Børn), hvorfra den ene (Anna Naumanns Fader), sammen med en anden Dreng, flygtede. Drengen Naumann kom til Nordborg paa Als, hvor en Skrædderfamilie tog sig af ham og lod ham oplære i Skrædderprofessionen. Grunden til Drengenes Flugt siges at have været den, at Opdragelsesmetoderne i Vaisenhuset var saa urimelig strenge, For at gøre Drengene frygtløse skulde de bl. a. staa Vagt i en Kirke ved Nattetid. — Den unge Skrædder Naumann blev senere gift og fik flere Børn, og et af dem var Anna Marie Dorthea. Men Skrædderens Kone døde tidlig, og den lille Anna kom saa i Huset hos en Moster (rimeligvis i Nordborg) og blev opdraget der. Som voksen Pige fik hun Plads hos en „Hofraad“ Barth, hvis Hustru havde været Kammerfrøken hos Prinsesse Caroline Amalie (Hofraadens havde en lille Pige ved Navn Caroline, der var opkaldt efter Prinsessen). Mens Anna Naumann var hos Familien Barth blev hun kendt med en ung Mand, Søn af en tysk Læge; han var oplært i Pharmacien (Apothekervidenskab) og fik sig et Apothek ude i Marsken. Men han blev syg og døde paa et Sindssygehospital. Anna Naumann tog sig hans Død meget nær, og lige til hun blev en gammel Kvinde gemte hun paa et gulnet Brev fra sin Ungdomsven. „Meine liebe Doris“ (Dorthea) stod der mange Gange i dette Brev, siger hendes Datter. — Derefter tog Anna Naumann Plads som Husbestyrerinde hos en Embedsmand i Broager, og her var det, hun blev kendt med Hans Henrik Hansen.

De blev gift og begyndte Samlivet med lyse Forhaabninger til Fremtiden. Men med Vognmandsforretningen gik det desværre mindre godt, og Hans „Fuhrmann“ maatte til sidst sælge det hele og tage Arbejde som Stenhugger.

De fik efterhaanden en Del Børn, 6 ialt, 5 Dreng og 1 Pige. De tre Dreng døde som Børn. De andre tre Børn kom tilligemed Forældrene til Nørrejylland efter 1864.

Børnenes Navne var, ordnet efter Alder, følgende:

1. Ferdinand Hartvig (døde som Skoledreng).
2. Hans Jørgen.
3. Christian Frederik.
4. Ambrosius Jakob (døde af Difteritis, 12 Aar gammel).
5. Cathrine Kirstine.
6. Nikolaj Johannes (døde af Difteritis en Uge efter Broderen Ambrosius Jakob, 5 Aar gammel).

Hans Jørgen maatte som saa mange andre fattige Dreng tidlig ud fra Hjemmet for at tjene sit Brød som Hyrdedreng. Heldigvis kom han til et godt Sted, nemlig hos Gaardejer Chr. Hansen i Nejs. Her fik han ligesom sit andet Hjem, og Gaardejerens omtrent 4 Aar yngre Søn Hans (Sparekassedirektør H. Hansen i Broager) blev hans gode Ven, næsten som en yngre Broder. I Skolen blev der lagt Mærke til, at Hans Jørgen var en ualminde- lig vel begavet og lærelysten Dreng. Efter at han var blevet konfirmeret enedes Degnen Brodersen og Præsten Schleppegrell om at tage sig af ham og forberede ham til Optagelse paa et Seminarium, for at han kunde ud- danne sig til Lærer. Da Tiden kom, og han skulde rejse, fik han gjort et rentefrit Laan i Broager Sparekasse; desuden støttede Chr. Hansen og flere Gaardejere i Broager og Mølmark ham. Saa blev han, 18 Aar gam- mel, sendt til Tang paa Blaagaard i København, og han gjorde ikke de gode Mænds Forventninger om ham til Skamme. I Ferierne besøgte han Hjemmet og Vennerne i Broager, navnlig kom han meget i Præstegaarden, indtil Ulykken efter Frederik VII's Død ramte vort

Fædreland, og dermed ogsaa Pastor Schleppegrell, som var en god, dansk Mand.

Hans Jørgen Hansen kunde ikke faa nogen Hjælp hjemmefra til sin Uddannelse. Men Forældre og Søskende glemte han ikke. Han lignede Faderen i Legemsbygning og var som denne en høj Mand. Gamle Hans H. Hansen var vist en godhjertet Mand. Datteren Cathrine mindes ikke, at han nogensinde har revset sine Børn korporlig. Trængte de til at „aves“, var det i Reglen Moderen, der maatte skride ind. Hun var en middelhøj, køn, karakterfast Kone. Hun var tillige klog og dygtig, og stod vist i Aandsevner noget over sin Mand. Maa-ske var det særlig efter hende, Sønnen arvede de rige Evner. Hendes Liv havde ikke været uden Skuffelse, og de fattige Kaar, de var kommen til at leve under, havde nok bidraget noget til at kue hendes Mod.

Efter at Hans Jørgen Hansen havde faaet Embedet i Sir, forlod hans Forældre Broager. Den præjssiske Styrelse virkede trykkende ogsaa paa deres Tilværelse. De havde faaet en lille Arv, og efter at have ordnet deres Forhold i Broager, brød de op og drog til Sønnen i Sir Skole, hvor de indtil videre fik et nyt Hjem. Lærer Hansen giftede sig saa i 1867 med Frk. Ludovica Gundelach, og de gamle Forældre købte sig da et lille Hus nær ved Skolen. Senere blev Datteren Cathrine gift i Ringkjøbing med Drejer Koch. Hendes Forældre solgte da Stedet i Sir og drog til Ringkjøbing. Her henlevede de nu deres sidste Dage og døde for omkring ved 30 Aar siden.

Deres yngre Søn Christian Frederik blev en dygtig Haandværker, Bandagist. Han giftede sig i en fremrykket Alder. I mange Aar boede han i Ringkjøbing, hvor han døde og ligger begravet. Han efterlod sig ingen Børn.

Det er ikke Tanken her at give en fuldstændig Skildring af Lærer Hansens Liv og Virksomhed i Sir. Kun antydningssvis skal hans Livsgerning omtales. Hans Lærergerning lykkedes i en sjælden Grad. Baade som Børnelærer og som Lærer for de unge i Aftenskolen udrattede han meget. Hans Foredragsvirksomhed i Sir, ude i andre Sogne og i Holstebro var af stor Betydning. Han havde en sjælden Evne til at sætte sig ind i en Sag og anskueliggøre den for andre. Hvad han lærte paa Feriekursus i Kemi og andre Fag, udmøntede han igen i sin hjemlige Gerning. Han fik efterhaanden, til Dels ved personlige Ofre, tilvejebragt en god Samling af Skolekort, fysiske Apparater, Kemikalier m. m., hvorved han blev sat i Stand til bedre at kunne illustrere sine Foredrag i

Lærer Hansen-Sir og Hustru.

Aftenskolen og andre Steder. Til saadanne Ting fik han ogsaa Hjælp af Enkedronningen, hvad hendes Breve viser, og som han selv har fortalt.

Plantningssagen havde hans særlige Interesse, og Egen bærer Præg deraf; man behøver kun at nævne Krunderup Plantage.

Kort efter, at han kom til Sir, fik han oprettet en Skytteforening, hvori han samlede de unge til sund

Idræt, til Sang, Fortælling og Samtale. Naur-Sir Skytteforening holdt 50 Aars Jubilæumsfest den 29. Juli 1917.

Husflidssagen bragte han ligeledes frem. Selv var han fingernem og „nævenyttig“ som faa, og mange smukke og nyttige Ting lavede han i sin Fritid paa sit Værksted.

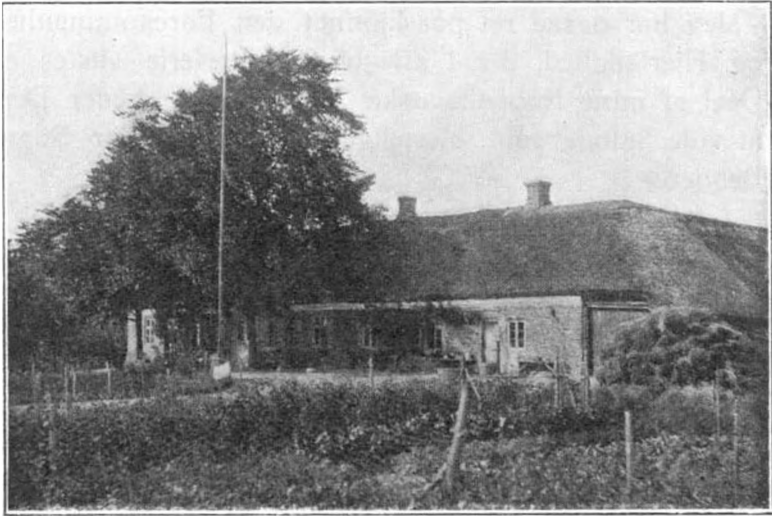
I 9 Aar var han Folketingsmand for Ringkjøbing Amts 3. Valgkreds; Formand i over 30 Aar for Hjerm-Ginding Herreders Brandkasse. I Bestyrelsen for Landboforeningen i en Aarrække. Dommer ved Dyrskuer; Fjerkræavl interesserede han sig meget for. Og alt dette virkede han i og med uden smaalig Beregning med Hensyn til egen Fortjeneste.

Endnu skal kun nævnes, at han ogsaa som Kirkesanger fyldte sin Plads udmærket. Sangen ledede han paa en smuk og værdig Maade. Her som i al sin øvrige Virksomhed var han punktlig og pligt-opfyldende.

Foruden mange andre Talenter ejede Lærer Hansen ogsaa en betydelig poetisk Aare; mange gode Sange og Viser er i Tidens Løb udgaaet fra hans Haand, hvorved han ved festlige Lejligheder og i anden Anledning har glædet mange, navnlig blandt Slægt og Venner.

Det var en stor Børneflokk, der efterhaanden kom til Verden hos Lærer Hansens i Sir Skole. Ikke mindre end 7 Børn, 3 Sønner og 4 Døtre. Intet Under at Embedets Indtægter daarligt slog til. I nogle Aar var Stillingen saa fortvivlet, at han for Alvor maatte tænke paa Forflyttelse, skønt han i Grunden nødig vilde rejse andensteds hen. Sognets unge, og de gamle med, havde allerede lært at værdsætte hans Arbejde. Han maatte underrette Enkedronningen om, hvorledes hans økono-

miske Stilling var, og det virker ret pinligt nu af hendes Breve at erfare, hvor daarligt stillet han dengang var. Men ved Beboernes og navnlig ved Enkedronningens Hjælp kom han over de værste Vanskeligheder, saa han til Glæde for sig selv og for Sognefolkene kunde blive paa den kendte og kære Arbejdsmark.

Den gamle Skole i Sir.

*Breve fra Enkedronning Caroline Amalie til Lærer
H. J. Hansen og andre i Naur og Sir:*

Hr. Pastor Groth!*

Jeg er rørt og glædet ved den Tillid, Siir Sogns Beboere have viist mig ved Deres Bøn om Bidrag til en Sognebogsamling. Jeg bidrager saa gjerne til sand og sund Oplysning baade for denne Verden og for hin Verden. Derfor tillader jeg mig snarest at sende Dem en Deel Bøger, som jeg beder Siirs Beboere at modtage

* Simon Peter Groth, Sognepræst til Sir og Naur. Døde som Præst i Holstebro d. 7. Januar 1880.

som Begyndelse til en Bogsamling, hvilken jeg herefter stedse vil kunne forøge. At deltage i Anskaffelse af en mig ubekjendt, ældre Bogsamling er mig ligefrem imod! Jeg kjender Aanden, der i det 17. og 18. Aarhundrede herskede i mangfoldige af den Tids Skrifter; de indeholder som oftest en skjult Gift, der især er farlig for yngre ubefæstede Sjæle!

Jeg har ogsaa ret paaskjønnet den Forekommenhed og Hjertelighed, der i afvigte Sommerferie viistes en Deel af mine Københavnske Skolebørn og beder Dem at ville udtale min hjertelige Tak til alle Siir Sogns Beboere.

Guds Fred, Hr. Paster Groth!

velvilligst

Caroline Amalie.

Kjøbenhavn den 30. November 1866.

Den 3. Marts 1870.

Herr Skolelærer Hansen!

Med stor Tilfredsstillelse har jeg læst Deres Underretning om det Liv, der begynder at røre sig hos de Unge i Siir og Naur Sogne! og fremfor Alt takker jeg Gud, at De, som leder dette Liv, holder den aandelige Vækkelse for Hovedsagen. Dette er Borgen for, at Vækkelsen ei vil skride ud, hvilket for let er Tilfældet, hvor Troen ei er med! Maatte Deres Kræfter kuns slaae til med den megen Anstrengelse, som Vækkelsen hos Unge og Gamle maa volde Dem! men Vorherre er med Dem, og derfor er jeg saa glad, at De vinder de Gamle ved at synge for dem med deres Sønner og Døttre. Jeg betragter det som en Styrelse, at Herren sendte Dem en Svækkelse, der forhindrede Dem i at holde Aftenskole i Nabsognet* og nødte Dem til at indskrænke

* Efter Opfordring fra Pastor Røgind i Vejrum gik Lærer Han-

Deres Virksomhed til Siir allene, hvorved De nu har opnaaet at vinde de Gamle, eller i det Mindste at overvinde disses Modstand!

I April sender jeg Dem 100 Rdlr. til at hjælpe paa Skytteforeningen.

Gud være med Dem og Alle de kjære Siirs Beboere!
 velvilligst

Caroline Amalie.

Herr Skolelærer Hansen!

Her sender jeg Dem de lovede 100 Rdlr. til Skytteforening. Gud signe alle Deres Foretagender til vort Folks Bedste!!!

velvilligst

Caroline Amalie.

1. April 1870.

Herr Hansen!

Jeg beklager ved en Misforstaaelse at være gaaet glip af Deres kjære Besøg. Herr Vendt* har nu bragt mig Deres Hilsen. De ønsker Beløbet af 8 Tdr. Byg udbetalt i August i steden for noget senere som sædvanlig.

sen nogle Vintre til Vejrum Skole i Nabsognet for at holde Aftenskole der. Andre Aftener holdt han saa Skole hjemme i Sir. Hansen mødte altid punktlig, hvor barsk og vinterligt Vejret end var. — I Længden kunde han, trods det gode Helbred, han af Naturen havde, dog ikke holde til saa meget og maatte opgive Vejrum. — Hansen underviste ikke blot i de almindelige Skolefag Dansk, Regning og Skrivning, men holdt ogsaa geografiske og historiske Foredrag; ogsaa populære Foredrag over Emner fra Kemi og Fysik holdt han gerne. Han var altid grundig forberedt, og hans Fremstilling var klar og fængslende. Derfor var der god Tilslutning til hans Undervisning, og der kom ikke sjælden unge fra flere Sogne for at lære hos ham.

Mange af hans Elever har senere staaet som Førere og Foregangsmænd paa Egnen.

* Hansens Formand i Embedet i Sir.

Jeg troer det bedst, at jeg nu sender Dem disse 40 Rdl. som extra Gave og De da senere som sædvanlig modtager Beløbet af 8 Tdr. Byg. Jeg glæder mig over de kjære Siirboere og ønsker dem Alle vor kjære Herre og Frelsers Velsignelse.

velvilligst

30. Juli 1870.

Caroline Amalie.

Herr Skolelærer Hansen!

I dette Øjeblik kan jeg ikke sende Dem den lovede Hjælp til Deres Bestræbelsers Fremme, men de første Dage i Marts skal De have Hjælp. Jeg mener i Alt 60 Rdlr. Inderlig beklager jeg, at Deres Kræfter true med at bukke under ved Overanstængelse, og jeg vilde derfor bede dem i Vinter at opsætte de anstrængende Fodture i Omegnen for at holde Foredrag! — Det er saare glædeligt at erfare, at selv Bonden holder Taler mod Socialismen! Lad os vedblive at bede, at Vorherre vil holde sin velsignede Haand over vort elskelige Folk, saa at det maa befries fra denne Gifts Smitte! Amen! *

Lev De vel med Familie! Hils de kjære Siirboere.

velvilligst

11. Februar 1872.

Caroline Amalie.

* Louis Pio, som var Grundlægger af det danske Socialdemokrati, var en begavet og livlig Mand, men noget fantastisk og forfængelig. I et Ugeblad, „Socialisten“, angreb han paa det voldsomste det bestaaende Samfund og „Storborgerne“. 1872 ventede han Udbrud af Revolution i Frankrig og Tyskland, og som „Stormester“ for den danske Afdeling af „Internationale“ var han parat til at stille sig i Spidsen for en Revolte i Danmark. — Da han uagtet Politiets Forbud vilde afholde et berammet Folkemøde paa Nørre Fæled i Maj 1872, blev han arresteret, og Højesteret idømte ham 1873 3 Aars Forbedringshusstraf paa Grund af hans ophidsende Færd. Han blev dog benaadet 1875 og overtog atter Ledelsen af Partiet og Bladet. Men da han var ødsel og herskesyg, stødte han mange af sine Partifæller fra sig. Pludselig forsvandt han til Nord-

Herr Skolelærer Hansen!

Med Smerte erfarer jeg ved et Brev fra de gode Siirboere og forsynet med en heel Deel Underskrifter og en varm Anbefaling af Pastor Groth, at De agter at søge et større Embede, da De ved Deres Families Forøgelse og Deres gamle Forældres Understøttelse etc. etc. har maattet paadrage Dem en Gjeld, hvilken Deres nuværende Indtægter ikke strække til at dække. Det vilde inderlig bedrøve mig, hvis Siirs Skole og Siirs Beboere skulde miste en saa elsket og agtet og dygtig Skolelærer, og paa alle Maader skal jeg stræbe at forhindre Dem i dette Forsæt. Maatte jeg nu allerførst erfare: hvor stor er Deres Gjæld. Siig mig den ret oprigtig! og saa snart som muligt! Jeg haaber, De har modtaget de 60 Rdlr. til Haandgjerning-Skolen * for 8 Dage (siden). Herom ønsker jeg ogsaa Underretning.

Nu Gud befalet, Herr Skolelærer Hansen!

velvilligst

Caroline Amalie.

9. Marts 1872.

De vil takke Siirhoerne for deres Brev og sige dem, jeg skulde gjøre, hvad der var i min Magt for, at de kunne beholde deres elskede Skolelærer. — Siig mig ogsaa Deres Alder, Herr Hansen.

Herr Skolelærer Hansen!**

Inderlig beklager jeg Deres Pengeforlegenhed og haaber, at disse 50 Rdlr. maatte være Dem til Nytte i Teramerika, hvor han førte en omflakkende Tilværelse, indtil han døde derovre 1894 (se Salmonsens Leksikon XIV Bind).

Man vil forstaa den gamle, milde Enkedronnings Afsky for en Bevægelse, der gav sig saa voldsomme Udslag, og hvis Førere idømtes Straf af Landets højeste Domstol.

* Husflidsskolen (Kurvefletning m. m.)

** Dette Brev er udateret og burde maaske være anbragt tidligere i Rækken.

minen. Det vilde gjøre mig ondt, hvis De af Trang burde søge Dem et mere indbringende Lærer-Embede; men jeg tør dog paa ingen Maade fraraade Dem dette!

Maa jeg nu snart erfare, at Pengene ere i Deres Hænder.
Nu Gud befalet!

velvilligst

Caroline Amalie.

Herr Skolelærer Hansen!

Jeg bifalder aldeles, at De benytter Overskudet af de 60 Rdlr. til Indkøb af Piil til Plantning. Har De modtaget mit sidste Brev fra for nogle Dage siden? Jeg bad Dem deri at opgive mig Deres hele Gjeld; jeg ønsker nemlig at erfare denne Gjeld, da jeg haaber at kunne skaffe Dem Penge af et Fond for trængende Skolelærere og muligen selv spæ(de) Noget til; thi det er mig saa yderst magtpaaliggende at beholde Dem i Siir! Jeg haaber De ikke haver taget mig det ilde op, at jeg er saa paatrængende.

Gud være med Dem og Deres!

velvilligst

Caroline Amalie.

D. 14. Marts.

Sorgenfri, 31. Maj 1872.

Herr Skolelærer Hansen!

Det skal være mig kjær at hilse paa Dem næste Søndag 2. Juni henved Kl. 12^{1/2}.

velvilligst

Caroline Amalie.

Herr Skolelærer Hansen!

Her sender jeg Dem de lovede Penge; de løbende Renter 36 Rdlr. for de 900 Rdlr. og 40 Rdlr. til at afbetale

Deres Gjæld! Jeg haaber at see Dem inden Deres Afrejse og ønsker Dem Held og Velsignelse til Deres Cursus.

velvilligst

Caroline Amalie.

8. Juni 1872.

Herr Skolelærer Hansen!

Kom De til mig en Dag, naar det passer Dem, med Banen Kl. 12. Skriv mig, hvor stor en Sum De ønsker til Indkjøb af de Gjenstande, der skal tydeliggjøre Deres Foredrag ved Hjemkomsten. De siger at have modtaget 40 Rdlr.* og ønsker, jeg skal completere denne Sum. — I dette Øjeblik er det mig ikke let, men jeg skal see at skaffe Udveie.

velvilligst

Caroline Amalie.

1. Juli 1872.

Herr Skolelærer Hansen!

Her sender jeg Dem de 100 Rdlr. og beder Gud at velsigne Deres Arbejde.

velvilligst

Caroline Amalie.

4. Juli.

Herr Skolelærer Hansen!

I det jeg ønsker Dem og alle de kjære Siirboere et ret velsignet Aar! vilde jeg gjerne høre noget fra Dem. Det er saa længe siden, og jeg har lovet Dem ifjor at ville betale Renterne af Deres Gjæld, men husker ei Summen. Derfor beder jeg Dem skrive mig den op. Vorherre velsigne all Deres Virken!!!

velvilligst

Caroline Amalie.

1. Januar 1873.

* Vel nok et Tilskud fra Ministeriet.

Herr Skolelærer Hansen!

I det jeg sender dem 4 pc. Renten af de 900 Rdlr. kan jeg ei nok sige Dem, hvor Deres kjære Brev har glædet mig; og hvor jeg beder vor Herre velsigne Deres Gjærning blandt de kjære Siirboere. Jeg ønsker Dem og Siirboerne al mulig Held og Lykke i det nye Aar, og frem for Alt at Guds Rige maa komme til Dem* og bo iblandt Dem!* Jeg beder stedse, at vor Herre maatte vække ret Mange her i Danmark til at blive Hans Børn, og navnlig blandt Jyderne, der ere de Kraftigste, og have den fasteste Carakteer og derfor bør gaae i Spidsen for Øboerne, give disse det bedste Exempel. Hvad nu Høiskolerne angaae, saa vogt Deres Hjord for de fordærlige blandt disse; thi der er baade daarlige og gode, oplysende og formørkende. Høiskoler, der ere førte af christelige Lærere, der oplyse de unge Mennesker i christelig Aand, kalder jeg de gode; men Høiskoler, i hvilke Socialismen raader, kalder jeg de formørkende og fordærlige. Jeg understøtter kuns de første.

Vor Herre holde sin Haand over Deres lille Datter og maatte det være hans Villie at helbrede Barnet fuldkommen!** At Rosa Olsen*** med Tiden vil vorde en flink Tjenestepige hører jeg med Glæde. Nu lev vel! †

velvilligst

Caroline Amalie.

*Sirboerne.

**Barnet, en 4 Aars Pige, der led af en Øjensygdøm, blev behandlet af Læge Gad i Horsens og kom sig.

***Rosa Olsen var et af Enkedronningens Asylbørn. Hun var først Barnepige i Sir Skole, tjente senere andensteds i Sir og i Holstebro og blev til sidst gift i København med en Mand, der drev en indbringende Forretning i Klareboderne.

† Dette Brev er ikke dateret, men det maa jo være et Nytaarsbrev fra 1873.

Herr Skolelærer Hansen!

I det jeg herved sender Dem et Brev, som muligvis kan være Dem til Nytte som Anbefaling, vil jeg endnu tilføie, at jeg gjerne vil anbefale Dem til vedkommende Øvrighed, naar De søger et bestemt Skolelærerembede, og samtidig vil underrette mig om, hvem der har den afgjørende Stemme.

De kan ogsaa gjøre Regning paa, at jeg iaar saaledes som ifjor sender Dem 36 Rdlr., Renterne af Deres Gjeld, efter det Tilsagn De modtog for nogle Aar siden. Gud befalet!

velvilligst

Caroline Amalie.

D. 23. Februar 1875.

Herr Skolelærer Hansen!

Med sand Tilfredsstillelse læste jeg Deres sidste Brev, og det fortrinlige Skudsmaal, der er givet Dem, baade fra Pastor Petersen* og Herredsfoged Becher,** fra Sogneraadet i Naur-Siir og fra Siirs Sogns Bønder.

Det er fornuftigt, at De i Deres trykkende pecuniære Stilling søger et mere indbringende Embede; men ikke desmindre begriber jeg godt det Tunge i at skilles fra et Sogns Beboere og disses Børn, som De nu i 11^{1/2} Aar har skjænket alle Deres Kræfter, og just i det Øieblik da det syntes, at De burde høste Frugterne af Deres Bestræbelser! Det har inderlig rørt mig, at De ganske lægger denne Sag i Guds Haand, og han vil da vist lede Dem til det Rette!

Ifald det kan gavne Dem, da tillader jeg gjerne at De benytter dette Brev som en Anbefaling; thi det vilde

* Groths Efterfølger som Sognepræst for Naur-Sir Pastorat.

** Auditør Becher, By- og Herredsfoged samt Borgmester i Holstebro.

meget glæde mig, om De opnaaede Deres Ønske, da jeg i min høie Alder desværre ei kan sikkre Deres Fremtid!

velvilligst

Caroline Amalie,
Enkedronning af Danmark.

Amalienborg d. 23. Februar 1875.

Til Skolelærer H. J. Hansen i Siir.

Herr Skolelærer Hansen!

Med Hensyn til Biskop Brammer* skal jeg opfylde Deres Ønske.

Næste Løverdag den 26. faar jeg Penge, og skal da ufortøvet sende Dem hundrede Kroner istedenfor de 36 Rdlr., Renterne af Deres Gjeld.

Gud velsigne Dem og Deres Foretagende.

velvilligst

D. 22. Februar 1876.

Caroline Amalie.

Efter 1876 skriver Enkedronningen ikke selv flere Breve til Lærer Hansen. Men hun bevarede ligefuldt Interessen for ham og hans Gerning og vedbliver til sin Død at støtte ham. Han blev jo heller ikke forflyttet. Efter Enkedronningens Befaling vedbliver Kammerfrøken D. Rosen at sende Pengebidrag og Breve til Sir.

Kammerfrøken D. Rosens Breve:

Hr. Skolelærer Hansen!

Det har været H. M. Enkedronningen meget kjært at høre fra Dem og ved denne Leilighed at erfare, at De med uformindsket Lyst og Iver virker for den Dem anbetroede Skole.

*Det maa antages, at Hansen har søgt et Embede i Aarhus Stift, og at han har bedt Enkedronningen om at lægge et godt Ord ind for ham hos Biskop Brammer.

I næste Maaned, muligviis først hen ved Slutningen, naar flere Forhold ere ordnede, vil De nærmere erfare om og hvorvidt Hendes Majestæt kan skjænke denne Sag Sin Understøttelse!

Ifølge Befaling

D. Rosen,

Kfr.

Den 24de Nov. 1877.

Hr. Skolelærer Hansen!

Indflytningen til Hovedstaden har tildels forsinket mit Svar paa Deres sidste Brev. Tillige har jeg haft det Uheld at brække min højre Arm og vil derfor i nogle Uger være forhindret i at skrive selv.

Den af Dem valgte Globus Nr. 2 à 29 Kr., skjænker Hendes Majestæt Enkedronningen med stor Fornøjelse til Siir Skole, og haaber Allerhøjstsamme, at De selv og Deres kjære Skolebørn ret vil faae Glæde og Gavn deraf. Af Bøgerne tildeler Hendes Majestæt Siir Skole gjerne tolv Exemplarer.

Jeg henstiller nu til Dem, hvorledes De helst vil modtage Betalingen, og forventer i den Henseende nærmere Underretning.

Hendes Majestæt Enkedronningen glæder sig over Deres ufortrødne Iver for Børnenes Vel, og sender Dem en venlig Hilsen.

Kjøbenhavn, den 25. Oktober 1879.

Dicteret af

D. Rosen,

Kammerfrøken.

Hr. Skolelærer Hansen!

Det har glædet Hendes Majestæt Enkedronningen, at De er fornøjet over de til Skolen modtagne Gjenstande, da den levende Interesse for Sagen jo kun kan gjøre Dem Ære. Regningens Beløb sender jeg idag med Post-

anvisning til Hr. Jensen,* og beder Dem sende mig Kvitteringen ved Lejlighed. — Modtag min Tak for Deres venlige Deeltagelse; efter nogle Ugers Forløb haaber jeg at være fuldkommen rask igjen.

Hendes Majestæt Enkedronningens Befindende er Gudskelov saa tilfredsstillende som muligt.

Kjøbenhavn d. 3die November 1879.

D. Rosen.
(dicteret)

Hr. Skolelærer Hansen!

Hendes Majestæt har i Erindring om de Vanskeligheder, som De har at kæmpe med under Trykket af en voxende Familie, atter iaar tiltænkt Dem en Gave af 100 Kroner, som jeg idag har den Fornøielse at sende Dem med Postanvisning. — Tillige sender Hendes Majestæt Dem en venlig Hilsen og ønsker Dem god Fremgang i Deres Bestræbelser.

Ifølge allernaadigst Befaling
D. Rosen,
Kammerfrøken.

Den 31. Januar 1880.

Det har været Hendes Majestæt Enkedronningen meget kjært at erfare Indholdet af Deres Brev, og sender jeg herved den paa Deres Navn lydende Quitting tilbage.

Den 12te Februar 1880.

D. Rosen,
Kammerfrøken.

Til flere Beboere i Siir Sogn!

I Henhold til et Andragende fra nogle Beboere i Siir Sogn til Hendes Majestæt Enkedronningen om at støtte det Ønske at herede Lærer Hansen dersteds gavnlige Adspredelse ved at skjenke ham Midler til en Reise til Stockholm for der at kunne deltage i det berammede Nordiske Skolemøde, da finder Allerhøjstsamme Deres Tanke baade smuk og forstandig.

* Boghandier Chr. Jensen i Holstebro.

Det kunde ei heller Andet end i høi Grad glæde Hendes Majestæt at vide, at de Danske Skolelærere fra Landets Sogne blandt Andre bleve repræsenterede af en saa nidkjær og dygtig Mand som Skolelærer Hansen i Siir. Desværre er hans Stilling jo ellers temmelig trykkende, og da han som De rigtig bemærker i den Anledning kan trænge til Meget, foruden til de egentlige Reise-Omkostninger, saa har Hendes Majestæt tænkt sig at ville allernaadigst tilstille ham 200 Kr., saafremt Planen ved Sømmenshud i Sognet, eller ved Understøttelse fra det Offentlige, har Udsigt til at komme istand.

Dersom De til den Tid vil meddele mig Undertegnede, naar dette er Tilfældet, da skal jeg efter Hendes Majestæt Enkedronningens allernaadigste Befaling sende Dem Underretning om, at nævnte Sum bliver udbetalt til Lærer Hansen.

Det har været Hendes Majestæt særdeles kjært ved denne Lejlighed paa Ny at erfare, at Sognet sætter saa megen Priis paa den i sin Tid af Allerhøiøstsamme valgte Lærer.

Ifølge allernaadigst Befaling

D. Rosen,
Kammerfrøken.

Kjøbenhavn, d. 11te Mai 1880.

Det har glædet Hendes Majestæt Enkedronningen at erfare, at det allernaadigst tilsagte Bidrag ganske svarer til Deres Ønsker, og vil Allerhøiøstsamme gjerne sende det til Lærer Hansen sidst i Juni Maaned — den 28de Juni — som et Beviis paa den Anerkjendelse som der ydes hans ufortrødne Iver for Sagen.

Ifølge allernaadigst Befaling

D. Rosen,
Kammerfrøken.

Den 3die Juni 1880.

Til Hr. Laurits Ballegaard.*

*Udskriften paa Konvolutten lyder saaledes: Til Hr. Laurits Ballegaard, Sognefoged og Sogneraadsformand i Siir, Holstebro.

Hr. Skolelærer Hansen!

Hendes Majestæt Enkedronningen har ønsket at bidrage Sit til Opnaaelsen af Deres Formaal, fremdeles at gavne og glæde den Kommune, hvor De er ansat som Lærer, ved at uddanne Dem fremdeles og modtage den ønskelige Paavirkning af Nutidens Fremskridt. — Ved at sende Dem herved et Tilskud af 200 Kroner, hvorom flere af Sognets Mænd ere underrettede — haaber Hendes Majestæt, at De vil kunne sættes istand til at deltage i det Nordiske Skolemøde i Stockholm, og da Forberedelserne jo kræve nogen Tid og Penge sendes Dem denne Sum alt nu fra H. M. Enkedronningen. — Hendes Majestæt har ønsket derved at give Dem et fornyet Beviis paa Anerkjendelse af Deres Bestræbelser.

Ifølge allernaadigst Befaling

D. Rosen,
Kammerfrøken.

Sorgenfri, pr. Kongens Lyngby, den 30te Juni 1880.

Hr. Skolelærer Hansen!

Deres sidste Skrivelse har i høi Grad glædet Hendes Majestæt Enkedronningen, og da Allerhøjstsamme fremforalt ved denne Leilighed har det Ønske for Øie, at den paatænkte Reise ret maatte blive en Forfriskning for dem selv, saa vilde det fornøie Allerhøjstsamme, om De muligviis ved denne Leilighed kunde foretage en eller anden lille Ekstra-Udflugt, som kunde have Interesse for Dem og sikkert vilde virke forfriskende paa Legeme og Sjæl, naar De selv ikke behøver at kjøbe den med pecuniære Ofre.*

* Lærer Hansen gjorde fra Stockholm en Rejse til Dalarne, hvor han bl. a. besaa Kobberværket i Falun. — Om sin Sveriges Rejse holdt han efter sin Hjemkomst Foredrag for Beboerne i Sir.

Det er derfor Hendes Majestæts eneste Ønske, om De vil disponere over Pengene ganske efter egen Lyst og eget Skjøn. Hendes Majestæt haaber, at Guds Velsegnelse maa være med Dem paa denne forestaaende Reise. —

Ifølge allernaadigst Befaling

Sorgenfri, den 10de Juli 1880.

D. Rosen,
Kammerfrøken.

Herr Skolelærer Hansen!

Jeg er overbeviist om, at De med dyb Vemod har erfaret den dyrebare gamle Enkedronnings Bortgang, som hvor skjøn den end var, dog lader os savne den kjærligste, elskelige Dronning! Uforglemmelig vil Hendes Godhed være for mange, og naar jeg nu skriver Dem disse Linier for at fortælle Dem, at Hun endnu i de sidste Dage af Hendes Liv ønskede at glæde Dem ved en Gave af 100 Kroner, som jeg skulde betale Dem i Juni Maaned til Afbetaling af deres Gjeld, saa vil De jo erkjende, hvor kjærlig hun tænkte paa Alle, og hvor Hendes Hjerte og Hendes Haand aldrig blev træt af at gjøre vel!

Utallige Beviser har jeg deraf i Hænder — men det glæder mig, at De modtager dette sidste Beviis paa Enkedronningens Velvillie og Godhed.

Pengene sender jeg med Postanvisning i disse Dage. Modtag af mig selv en venlig Hilsen.

af Deres oprigtig hengivne

Den 14de April 1881.

D. Rosen.

Den elskelige Dronning Caroline Amalie var født d. 28. Juni 1798 og døde d. 9. Marts 1881; hun naaede saaledes en Alder af henved 83 Aar.

Hun var trofast mod sine Venner og i al sin Færd, Der er ingen Tvivl om, at Hansen-Sir i høj Grad havde

vundet hendes Tillid, og at det var hende en særlig Glæde at hjælpe ham i hans Virksomhed. Han kunde besøge hende uanmeldt, og han var utvivlsomt altid en velkommen Gæst hos hende. Men det kunde ikke falde ham ind at omtale dette paa en Maade, saa det blev til Selvros.

Hansen-Sir var en dannet Mand. Det faldt ham let at omgaas Mennesker i enhver Livsstilling; han var venlig, høflig og taktfuld, men aldrig snobbet. Snobberi og Smiger hadede han. — Hans høje, mandige Skikkelse, hans velklingende sønderjyske Maal maatte gøre Indtryk paa enhver, ikke mindst naar han stod paa en Talerstol og talte med Liv og Varme for en Sag, der interesserede ham.

„Alvor og Gammen kan bedst sammen.“ Det er en gammel Sandhed, som stedse har Gyldighed; i Skolens Gerning vist mere end andensteds. Hansen-Sir vidste dette; derfor vandt han saa mange Venner baade blandt unge og gamle. — —

Da Budskabet kom om Enkedronningens Død, besluttede Sirboerne og deres Lærer at vise deres Taknemlighed mod den afdøde ved at rejse hende et Æreminde i Sognet. En Indsamling af Midler hertil sattes straks i Gang, og samme Aar rejstes en Bautasten for hende paa Sir Lyngbjerg, det smukke Bakkedrag, som Lærer Hansen ved Venners Medhjælp i Aarenes Løb fik beplantet.

Paa Mindestenen staar følgende Indskrift:

Enkedronning Caroline Amalie gav Sir sin Skole 1841.

Hun virkede for Livet her og Livet hisset.

Sirboere satte dette Minde 1881.

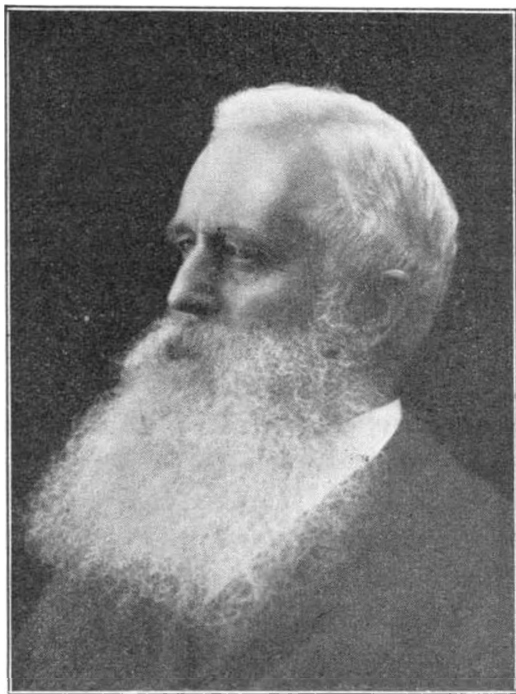
Lærer Hansen levede endnu over 40 Aar efter sin Velgører Enkedronningens Død. Disse mange Aar bragte ham en Del baade af Glæde og Skuffelse, saaledes som

det bliver de fleste Menneskers Lod. Men han tog alt, Medgang og Modgang, paa en forstaaende Maade.

Ved forskellige Lejligheder har Sognets og Omegnens Befolkning vist Lærer Hansen Paaskønnelse for hans utrættelige Arbejde tll Gavn for andre og hædret ham og hans Hustru.

Saaledes i høj Grad ved hans 50Aars Jubilæum og ved deres Guld- bryllup.

Da Hansen-Sir efter 50 Aars Tjeneste naaede de 70, fandt han det rigtigst at søge sin Afsked, idet han gik ud fra den Betragtning, at „man skal holde op, mens Legen er god“. I Anledning af det sjældne Jubilæum — 50 Aar i

Lærer H. J. Hansen-Sir.

samme Embede — afholdtes d. 30. Juni 1913 en smuk Fest i Sir Forsamlingshus, hvor man fra alle Sider med Taksigelse og med Gaver kappedes om at hædre Jubilæren, der nu tog Afsked med sin Lærergerning.

Hansen vilde dog paa ingen Maade forlade Sir. Han erklærede højtideligt, at det var det eneste Sted, han vilde bo. Da han trak sig tilbage fra sin Lærervirksomhed, var et stort og vigtigt Afsnit af Sir Skoles Historie til Ende. Den gamle Skole blev nu revet ned, og et

nyt og mere tidssvarende Skolehus med Gymnastiksal og Embedsbolig for Lærer og Lærerinde blev opført. — Lærer Hansen havde forinden købt sig et Hus i Skolens umiddelbare Nærhed. Her henlevede han sine sidste Aar (9 ialt), ikke i Lediggang, men stadig i travl Virksomhed som hidtil, med Arbejde i sin Have eller paa sit Værksted eller sysselsat med Regnskabsvæsen, med Læsning eller med at forberede sig til et Foredrag, der skulde holdes i Sognet eller et andet Sted. En Gang imellem kom „Gejsten“ over ham som i hans yngre Dage, og han maatte udløse sine Tanker i et lille Digt, alvorligt, humoristisk eller satirisk, alt efter som Anledningen gaves.

Henimod sin Livsaften havde han den Sorg at miste sin Hustru. Hun var født d. 14. Maj 1844 og døde d. 18. Aug. 1920 og blev saaledes, uagtet hun havde et noget skrøbeligt Helbred, 76 Aar gammel. Hun var en god, virksom og opofrende Kvinde, der med Omhu passede sit Hjem. Sognets Beboere skattede hende ogsaa for hendes ærlige og oprigtige Sindelag og hendes gode Vilje til altid at hjælpe, hvor hun kunde. Hvor højagtede Fru Hansen og hendes Mand var, fik de ret at mærke ved deres Guldbryllup d. 29. Oktober. 1917. Masser af Lykønskninger og værdifulde Gaver fra nær og fjern strømmede ind til Guldbrudeparret, og Sirboerne hædrede desuden Lærerfamilien ved en prægtig Fest i Skolens Gymnastiksal, hvor hver Plads var optaget, fordi alle vilde være med.

Hansen-Sir vidste, at ogsaa hans Aftenstund nærmede sig, og han forberedte sig til Afrejsen. I et af sine kønneste Digte, som han kalder „Efteraarstemning“, har han sikkert tænkt paa sit personlige Efteraar. Som en Prøve paa hans poetiske Evner fortjener dette Digt at optrykkes.

Efteraarsstemning.

„I Efteraars graatunge Dage,
 naar Støvet henhvirvles paa Jord,
 da er kun med Vemod tilbage
 et Minde om Sommerens Flor.

Den dejlige Sol, som os sendte
 sit varmende, lysende Væld,
 forlængst alt sin Bane den vendte,
 og tidligt gaar Dagen paa Hæld.

De Marker, som bugned', er tomme,
 man mærker alt Vinterens Gru;
 al Fuglenes Jubel er omme,
 kun Klageskrig høres endnu.

Thi Svaner og Vildgæs mod Sønder
 alt flyve med jagende Fart
 med varslende Skrig, som forkynder,
 at Vinteren kommer nu snart.

Man hører et Sus over Jorden,
 der hæver sig højere op,
 naar Stormene hvine fra Norden
 i Træernes bladløse Top.

Og Mørkets Skygger sig sænker
 med Nat til den slumrende Jord,
 og snart er i Vinterfrost-Lænker
 udslettet hvert levende Spor.

De Minder, som da er tilbage
 om Sommerens Glæde og Lyst,
 kan Dødstanken ikke forjage,
 som fylder med Alvor vort Bryst.

Men frygter du da, er du bange,
 gaa ud til det bladløse Træ,
 der finder du Knopper saa mange,
 men skjult under Knopskællets Læ.

Med dem kan ej Vinterens Mørke,
 ej Stormen, ej Kulden faa Bugt;
 til Vaaren de svulme med Styrke
 og love til Sommeren Frugt.

Saa er da de Knopper saa spæde
og skjulte mod Vinterens Nød,
et Tegn, som os fylder med Glæde
ved Haabet om Liv efter Død.

Naar derfor det synes, at Livet
for Vinterens Kulde maa fly,
saa er der i Knoppen os givet
en Vished om Livet paany.

Saa lad kun hvert sommerlyst Minde
dig fryde trods Vinterens Kuld;
men kun, hvor et Livshaab er inde,
sig Mindet forvandler til Guld.

Et Minde om det, som er omme,
som forhen i Tider er sket,
og Haabet om det, som skal komme,
de to smelte sammen til et.

Og som i Naturens Rige
alt Livet ved Døden er født,
saa vil og min Død kun mig sige:
du lever, skønt Støvet er dødt.

Efter sin Hustrus Død levede Hansen-Sir endnu i henved to Aar, rask og rørig til det sidste. Men en kølig Sommeraften kom han utilpas ind fra sin Have; i Nattens Løb forværredes hans Tilstand, som snart gik over til Lungebetændelse, og efter faa Dages Sygdom afgik han ved Døden d. 26. Juni 1922.

Hans Dødsfald gjorde et stærkt Indtryk paa mange af Egnens Folk. Man skulde nu ikke mere se den saa kendte Skikkelse.

Smukt og sandt udtryktes den almindelige Følelse af Hr. M. P. Kastberg, Holstebro, ved et Par Vers, han skrev og indsendte til „Holstebro Avis“:

„Saa gik han bort — et Kongepræg
i Skikkelse og Tanke;
en Mand i Ordets bedste Form
med Idealer ranke!

En Søn fra Landet Søndena
 med „Dansk“ i Vugge-gave —
 gid Danmark stedse slige Mænd
 som Sønner maatte have!

Retsindig, stout — et ædelt Sind
 hans hele Gerning præged’;
 hans lyse Syn, hans Frejdighed
 har Mangen vederkvæget.
 Vi ville savne Hansen-Sir,
 hans Haandtryk, Smil og Stemme,
 og Eftermælet, skønt og stort,
 gaar Egnen sent af Glemme!“

Hansen-Sirs Jordefærd fandt Sted d. 1. Juli. Et ualmindeligt stort Følge fulgte ham fra Hjemmet til hans sidste Hvilested ved hans Hustrus Side paa Sir Kirkegaard. Foran Toget førtes Naur-Sir Skytteforenings Fane, og hvidklædte unge Piger strøede Blomster paa Vejen. Sognets Beboere havde pyntet Kirken smukt med Blomster og Grønt. Derind førtes saa den gamle Skolelærer og Kirkesanger i sin hvide Kiste, der var dækket af et Dannebrogflag, som Skytteforeningen i sin Tid havde skænket ham.

I Kirken talte den afdødes Søn Pastor C. F. Hansen fra Assens, Sognepræst Fredsted i Naur-Sir, Lærer H. Pedersen i Sir og en Svigersøn af Lærer Hansen. — Pastor Hansen forrettede Jordpaakastelsen og takkede paa Familiens Vegne det store Følge og særlig Sirboerne for alt godt gennem de svundne Tider.

Paa Forældrenes Gravsted satte deres Børn og Svingerbørn et Gravmæle, et hvidt Marmorkors paa en Stensokkel med Navneindskrift.

Samme Dag, som Hansen-Sir jordedes, gik en Kreds af Mænd sammen for at tage Beslutning om at rejse ham et synligt Minde paa Sir Lyngbjerg.

Opfordring til at yde Bidrag til denne Sag blev op-

taget i de lokale Blade efter at være undertegnet med følgende Navne: M. B. Bjerre, Sir; Gravers Godrim, Sir; Karl Øgaard, Sir; N. Villemoes, Skjærum; Jørgen Ballegaard, Sir; A. Wille, Nørrelide, Holstebro; P. Kr. Nygaard, Sir; Jakobsen, Hjerm v. Skole; N. Bendtsen, Holstebro. Andr. Villemoes, Vejrum; Th. Nielsen, Holstebro.

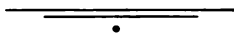
Et betydeligt Beløb i frivillige Bidrag indkom efterhaanden, og man henvendte sig saa til Billedhugger Bundgaard, København, som paatog sig at udføre det ønskede Mindesmærke, et Arbejde, han gav sig god Tid til og gjorde med Omhu og Dygtighed. Stenen er af bornholmsk Granit, 2¹/₂ m høj og 80 cm bred. Et vellignende Billede af Hansen-Sirs Ansigtstræk er indhugget i Stenen. Paa denne staar øverst H. J. Hansen-Sir, og paa den nederste Del er indridset disse Ord:

„Sønderjyde af mandig Id,
Folkelærer af sjælden Flid.
Dit Virke prægede Egnen.“

Mindestenen staar nu paa „Sir Lyngbjerg“, det Sted, der maaske mest tydeligt bærer Præg af hans Virke, og hvorfra det levende Ord ofte saa kraftigt og kønt har lydt fra hans Læber til unge og gamle. — Selve Afsløringshøjtideligheden fandt Sted Fredag d. 28. September 1923. En Skare af Slægt og Venner var mødt. Hansen-Sirs fordums Elev fra Aftenskolen, fhv. Mølleer Niels Bendtsen holdt Afsløringstalen. Dygtigt og hjertevarmt trak han Hovedlinierne op af Hansen-Sirs Levnetsløb og mangesidige Virksomhed. — Da Niels Bendtsen havde sluttet sin Tale, og Dækket var tæget fra den smukke Mindesten, blottedes alle Hoveder under Talerens Ord: Ære være Hansen-Sirs Minde!

Paa Selskabet Sir Lyngbjerg Plantages Vegne takkede Gaardejer P. Bjerre for Stenen, som man vilde frede og værne om.

Saa samlede de tilstedeværende ved festlig smykkede Kaffeborde henne paa den overbyggede Plads. Sognepræst Chr. F. Hansen fra Assens bragte paa Familiens Vegne Sirboerne og andre Venner en hjertelig Tak for den store Ære, der var vist hans Fader ved at rejse dette smukke, varige Minde. En Del Sange blev afsunget ved Festen, deraf flere af afdøde Lærer Hansens egne Digte, som i Dagens Anledning var blevet optrykte. Mange gode Ord udtaltes fra forskellige Sider, og Forsamlingen skiltes under Indtrykket af at have overværet en sjælden stemningsfuld Højtidelighed, der sent vil gaa af Minde.

PRÆSTEN JACOB SCHIVE

af Lærer CHR. JENSEN, Linde

I Ølby-Asp-Fousing Pastorat ved Struer havde man i Tidsrummet 1711—27 en Præst, hvis desperate Færd og Opførsel grænser til det utrolige, og som voldte Sognebeboerne stadige Kvaler og Ærgrelser, indtil det til sidst lykkedes dem at slippe fri for ham. Hans Navn var Jacob Sørensen Schive. Han var født i Skive 4. Febr. 1663 og var Søn af Raadmand Søren Jensen Ilsøe, blev Student fra Aalborg 1686 og Candidat 1693, blev 1698 Præst i Helligsøe-Gjøltrup paa Thy, men blev 1707 afsat paa Grund af forargeligt Forhold til sin Hustru, Abigael Henningsdatter, og anden forargelig Færd. Da han imidlertid senere søgte Benaadning hos Kongen, blev han 1711 kaldet til Præst i Ølby-Asp-Fousing, hvor han straks opførte sig saaledes, at han meget snart kom i et yderst daarligt Forhold til sine Sognefolk.

1714 klager Sognemændene i alle tre Sogne til Biskoppen over ham. Ølby Sognemænds Klage lød saaledes:

Velædle, Højærværdige og Meget Højlærde Hr. Biskop.

Vi fattige Mænd, som samtligen i Ølby har tilforn haft en kristelig og skikkelig Præst, som altid gaar os for med gode Eksempler baade i Levned og Lærdom og Omgængelse. Men Gud bedre os! nu maa vi anderledes befinde med vor Præst, som tilforn er dømt fra sit Kald i Aalborg Stift for sit uskikkelige Levned. Nu bliver han jo længer jo værre særdeles mod os og sær-

deles mod hans Hustru, hvoraf en stor Forargelse be-
 gaaes, og vi befrygter os for Skade og Fortræd, efter-
 som han har oplyst det paa Prædikestolen, at ingen i
 Sognene maatte huse hende, med mindre vi ikke vil
 være straffet som dem, der „høller og døller“ med en
 Tyv, og hun kommer til os mange Gange, beklager sig,
 at hun ikke kan bekomme det Brød, som hun kan veder-
 kvæge sig paa, og at hendes Mand har slaet hende,
 saa hun er blaa og blodstemt over al hendes Legeme,
 som vi selv har set, at han har forjaget hende fra sin
 Gaard og skældt hende baade for en Hore og en Tyv.
 Illigemaade overfalder han os fattige Folk med ublu
 Skænden og Skældsord i Marken og i vore egne Gaarde
 og Boliger og skælder os baade for Skælmer og Tyve
 og Røvere og slaar os og vore Hustruer, saa og vore
 Hyrder kan ikke vogte paa vor Sognemark med Fred,
 saa vi ved os ikke en Dags Fred for hans Klammeri
 og Tingrejser for vor egen Marks og Ejendoms Skyld,
 som han med Magt og Vold vil os fratage. Saa ingen
 af os kan begære ham noget i hans Embede at forrette
 med Fred, særdeles til syge Folk, som han er uvillig
 til at betjene, saa at vi kan ikke den tiende Del beskrive
 af den Forargelse, som her begaas af ham.

Vi fattige Folk er ydmygeligen begærende, at Hans
 Højærværdighed vil mage det for os paa en bedre Maade,
 at vi kan nyde Fred, som vi tilforn plejer at nyde, be-
 falende Hans Højærværdighed i Herrens Beskærmelse
 til Bekræftelse med egne Hænder og Navne i Bogstaver
 undertegnet.

Ølby, 4. August 1714.

(20 Navne).

Asp Sognemænds Klage:

Velædle, Højlærde og Højærværdige Hr. Biskop.

Vi fattige Sognfolk af Asp Sogn har af Arilds Tid
 altid haft Præster, een efter anden, som vi har levet

med hverandre i samdrægtig Kærlighed og venlig Omgængelse. Men nu maa vi os hjertelig beklage, at det gaar ikke nu saa til med os med vor Præst, Hr. Jacob Schive, som tilforn er sat fra sit Embede i Thy for hans onde Omgængelse. Dog lever han her i Ondskab ligesom der, skælder os ud, Mænd og Koner, Børn og Folk, med den slemmeste Æreskælden, han kan finde, viser fra Skrifte gamle, graahærdede, lader en Del sidde paa deres Knæ, nogle een Time, andre halvanden eller to Timer, af idel Had for, hvad han vil have, og en Del for Alderdom og Svaghed kan det ikke udstaa. Nogle af os har begæret, vilde han overhøre os, det da maatte ske paa Kirkegulvet, hvor vi kunde staa; men han truer alt med Skriftestolen. En Mand her af Sognet kørte til ham forleden, begærte, at han vilde komme med ham og berette to syge Koner, da gik han i Stuen, gav ondt af sig og vilde ikke besøge dem i deres sidste Tid. Manden kørte straks til den hæderlige og agtværdige Mand, Hr. Christen i Naur, og han for Guds Skyld og de syges Saligheds Skyld drog straks med og berettede dem, hvorpaa de straks døde og blev begravede een Dag. Da han kastede Jord paa dem, spyttede han og sagde: „Tvi, I fule Bæster!“ med mere Skælden og Æreskænden, han brugte baade i Kirken og udenfor. Vi er, Gud ske Lov, saa langt fra ham, at vi har Fred de søgne Dage, derfor lider vi den store Fortræd om Helligdagene med ublu Skælden baade i Kirken og udenfor. Ingen kan bestille noget med ham enten hans Embede angaaende eller andet uden Skælden, og alene er her tre Personer, som ikke har været ad Gudsbord i halvandet Aar. Om de trende at sige ved vi ingen aabenbarlig Aarsag, hvorfor de er holdne fra saa længe, og hvor skulde Præsten leve vel med os fattige Folk, naar han kan ikke leve vel med hans egen Hustru. Vi fattige,

enfoldige Mennesker har vel hørt, at ingen maa synde paa Barmhertighed eller forhale med Pønitense. Men Præsten siger i hans Prædiken nogle Gange, om et Menneske ikke har gjort Pønitense i sin Velmagt, og før han kommer paa sin Sygeseng, saa kan Tusinde Præster ikke redde en Sjæl. Han har og sagt i ærlig og ædruelig Forsamling, at vi ikke kan blive salig uden ved Mose Lov. Enten dette er ret sagt eller ikke, kan vi ikke sige, men ydmygeligen stille det til Hans Højærværdighed. Det er altfor vidtløftigt og ganske umuligt for os at beskrive den Ondskab, han begaar imod os. Vi alle sammen ønsker Hans Højærværdighed i Herrens trygge Beskærmelse, ovenskrevne i Guds Sandhed at være sandfærdigen bekræfter vi med egne Hænder og Navne i Bogstaver her undertegnet og endnu ydermere paa andre Steder være gestændige, om Hans Højærværdighed ikke kan mage det for os paa en bedre Maade, at vi for Præsten maa nyde Kirkefred.

Asp, 4. August 1714.

(28 Navne).

Klagen fra Fousing udelades her, da den ikke indeholder noget særligt, som ikke findes i de to andre Klager.

Sagen henvistes til en Provsteret, og den 31. Maj 1715 afsagde Provst for Hjerm Herred, Mag. Jens Hiermiin, Sognepræst til Vejrum, Gimsing og Venø, en Dom; men den syntes Sognemændene var altfor lemfældig mod Jacob Schive „efter Sagens Beskaffenhed og hans forargelige Forseelses Grovhed, saasom de med dygtige og ustraffelige Vidnesbyrd for samme Provsteret skal have overbevist ham“. Derfor indankes Sagen for Ribe Stifts Landemode, der skulde afholdes i Ribe Domkirke den 19. Juni s. A. Provst Hiermiin stævnes til at møde „hans i denne Sag afsagte Dom at forklare og tilstaa“.

Jacob Schive stævnes for „de over ham rejste Beskyldninger at tilsvare“. Tillige stævnes hans Hustru „at tilsvare den Post, som hun og hendes Mands Forhold imod hende er anrørende“.

Anklagen bestod af følgende 12 Poster:

1.

At han offentlig fra Prædikestolen har navnlig og haardeligen tiltalt en af Sognemændene, nemlig Jacob Skadborg, foruden andre, baade Mænd og Kvinder, som han i og udenfor Kirken med megen Skælden har begejnet.

2.

At han mange Gange adskillige af Sognefolkene har umanerligen længe opholdt i Skriftestolen og imidlertid ej saa meget talt med dem om det, der angik deres Salighed, som om verslige Sager og det, han ellers for sin egen Person var ilde tilfreds med dem for, hvorudi han og med vrede Ord og Lader og lydelig Røst og Trusler til de nærværendes Forargelse sig imod dem skal have udladet.

3.

At han, da han skulde kaste Jord paa to Kvindepersoner, som han paa deres yderste ej skal have villet berette, da spyttede i Graven og sagde: „Tvi, I fule Bæster!“ Han skal og have sagt samme Dag fra Prædikestolen, at de slæbte deres døde bort som Bæster.

4.

At han i langsommelig Tid, nogle endog i halvandet Aar, har holdt adskillige, endog aldrende Mennesker, borte fra Sakramentet, paaskyldende, som dog anderledes skal være bevist, at de for deres Samvittigheds Skyld ej kunde eller turde dertil annamnes.

5.

At han er befunden modvillig i at komme til og at berette de syge, hvilket han i Særdeleshed har udvist

mod tvende Personer, som maatte i deres dødelige Sygdom, af hvilken de straks bortdøde, ved en fremmed Præst, Hr. Christen i Naur, lade sig betjene.

6.

At han i offentlig Forsamling skal have bebrejdet nu afgangne Poul Mortensøn i Fousinggaard, at han i Skriftestolen for ham noget lønligt skulde have bekendt.

7.

At han ofte skal have forsømt paa Prædikestolen at bede for Kongen og det kongelige allernaadigste Herskab.

8.

At han i Ølby Kirke den 7. September 1711 fra Prædikestolen skal have gjort Band for nogle af hans Hus borttagne Kreaturer og brugt i sin Menighed disse Ord, at de skyldiges Sjæl og Legeme evindeligt skulde blive adskilte.

9.

At han kun sjældent advarer Menighederne, paa hvad Tid om Prædikedagene han i hvert Sogn vil begynde Kirketjenesten, og Sognemændene derfor ej kan vide, hvor tidlig eller sildig Præsten, som har trende Sogne at betjene, kan i hvert Sogn være at forvente.

10.

At han er set for Alteret i Asp Kirke at drikke af den Bouteille, som Vinen stod udi til Kommunikanterne.

11.

At han udi sit onde og umiskundelige Forhold imod hans Hustru (hvilket forvoldte ham i Aalborg Stift hans Velfærds Spilde) saaledes endnu dagligen fremfarer, at det ej alene er hans Menigheder, men endog alle Mennesker i det hele Land, hvor noget vides af ham at sige, til allerstørste Forargelse.

12.

Paa den stemplede skrevne Attest af ham er skrevet og i Retten den 22. Marts næstforleden fremlagt befin-

des Aarstallet forandret og derfor i Retten arresteret.

Under de 12 Anklagepunkter skriver Bispen, Hr. Laurids Thura: „Efter disse Beskaffenheder bemeldte Sognemænd formener, at samme Provstedom ved Sagens nærmere Eftersyn og Betragtning ej kunde bifaldes og stadfæstes, men endog saaledes skærpes, at Menighederne fra bemeldte deres Sognepræst, Hr. J. Schive, skal ganske blive entledigede, om end den er dem for bemeldte Aarsagers Skyld ej alene til ganske liden Forbedring og Opbyggelse i deres Saligheds Sag, men endog til allerstørste Græmmelse, Anstød og Forargelse.“

Ved nævnte Landemode i Ribe blev Sagen imidlertid udsat til næstfølgende Landemode, der skulde afholdes i Varde den 16. October s. A., og imidlertid formanedes begge Parter til sømmeligen at omgaas hverandre, Præsten som en hæderlig Lærer og Sognemændene som retsindige Tilhørere kan anstaa, at de ej giver videre Forargelse i nogen Maade.

Ved Landemodet i Varde blev Sognemændenes Ønske dog ikke opfyldt at blive fri for Jacob Schive som Præst. Resultatet blev kun, at han blev alvorlig formanet til at opføre sig som en gudelig og hæderlig Præstemand, hvilket han for Retten baade med Haand og Mund lovede stedse at holde sig efterrettelig „uden Affekter og Passioner!“

At love er godt nok ærligt; men at holde er ganske vist besværligt, og dette blev det ogsaa for Jacob Schive; thi trods sit givne Løfte forbedrede han sig ikke i mindste Maade, men blev snarere værre og værre. Allerede Aaret efter opførte han sig, som vi siden skal se, Anden Juledags Aften saaledes med Drik, Slagsmaal og Galskab, at han ikke kunde forrette Gudstjenesten næste Dag — der var den Gang tre Julehelligdage.

1722 er der 4 Sognemænd, der tager Kampen op

imod ham og bliver ved dermed, til det endelig efter 4 Aars Forløb lykkes dem at faa ham afsat. De 4 Mænd er Jens Christensøn i Ølbygaard, Brødrene Niels og Oluf Jensøn af Vester Ølby og Jens Kirch af Fousing, som var Præstens Anneksbonde. 1. August 1722 indgiver de et Andragende til Biskoppen om at maatte faa Lov til at gaa til Alters i Hjern, Naur eller Siir Kirker eller et andet Sted i Nabolaget, da det er Aar og Dag, siden de har været til Alters; thi Hr. Schive har afvist dem og deres Koner fra Skriftemaalet og Sakramentets Brug, „nogle af os, fordi Mand og Kone ej havde Passet med sig at vise ham, han dog tilforn nogle Gange har set; andre, fordi de ikke havde deres Tjenestefolk med tillige paa een Gang at skrifte, og een, nemlig Præstens Anneksbonde, fordi han ydede sin Landgilde paa Amtstuen for Rest af kongelige Skatter“.

Paa Foranstaltning af Biskoppen og Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter, Jørgen Lund til Lindtorp, blev der ved en Fuldmægtig Mads Stabye* ført Tingsvidne derom, hvorpaa Andragendet tilligemed en Klage over Hr. Schive indgives til Kongen, og 30. April 1723 faar de 4 Mænd med deres Koner kongelig Bevilling til, at de maa betjenes med Sakramentet af en fremmed Præst, medens Processen med Hr Schive varer.

I Klagen fortæller de bl. a., at næstsidste Søndag ventede Menigheden i Ølby i 2—3 Timer ved Kirken efter Præsten, og da han saa endelig kom, begyndte han i Kirken med Skælden og Smælden paa Menigheden, brugte Ord som Tyve, Røvere, Skælmer og Rakkerknægte og nævnte Peder Nielsen, Jens Christensen og Niels Jensen ved Navn. Da han havde fortsat dermed

* Prokurator Mads Stabye var 1727 og senere Ejer af Gudum Kloster, som gik i Arv til Datteren Maren Stabye, der 1751 ægtede Johan Frederik Vedel.

en hel Time, gik hele Menigheden paa 4 Personer nær ud af Kirken. De ønsker, Kongen vil undersøge hans Forhold, siden han kom hertil, „efterat han for Udyds Skyld havde mistet hans Kald i Thyland,“ og de beder om at faa Sagen „indgiven i Høj-Øvrigheds Hænder“.

Der bliver saa atter nedsat en Provsteret, og førnævnte Fuldmægtig Mads Stabye bliver beskikket til at føre Sagen for de 4 Mænd.

Provsteretten, der holdes i Siir Kirke, tager dog noget lempelig paa Schive; thi den dømmer ham kun til at betale nogle mindre Bøder samt til „at betale til Mads Stabye, eller de 4 Mænd, han fører Sagen for, 10 Rigsdaler i Sagsomkostninger“.

At han ogsaa bliver rasende paa Mads Stabye, er en Selvfølge, og da han en Dag træffer ham i Holstebro, truer han ham med Ulykke og Bandsættelse. Men Stabye er en ihærdig Sagfører. Paa Sognefolkernes Vegne fortsætter han Sagen imod ham, og den 15. Oktober 1726 bliver Hr. Schive suspenderet fra sit Embede og den 13. Marts 1727 af Ribe Stifts Landemode „sit Embede retfærdigen fradømt“ samt dømt til at betale til Mads Stabye, „der har ført Processen mod ham,“ 50 Rigsdaler, men bliver saa fri for de Mulkter, som Provsteretten har idømt ham.

Af Mads Stabyes Anklage til Landemodet mod Jacob Schive, dateret den 20. Februar 1727, ser man ret, hvilken utrolig bestialsk Person, denne Præstemand har været. Anklagen bestod af følgende 14 Poster.

1.

Han skældte Folk ud for Tyve, Røvere, Knægte, Horer, Kanaljer, o. s. v.

2.

Han misbrugte Skriftemaalet, nægtede Sakramentet til dem, han havde Had til. Dem, der ej vilde ofre og

give ham, hvad han i sin utidige Gerrighed vilde forlange, skulde udskældes offentlig i Skriftestolen og sidde i timevis eller længere paa Knæerne for ham eller ganske afvises, dem til Tort for Menigheden, f. Eks. Kirsten Berthelsdatter, Christen Madsen og Hustru, Søren Busk og Hustru, Offer Christensen. En Mand holdt han fra Alters i 4 Aar, til han gav ham 1 Rigsdaler. Sidsel Hansdatter holdt han fra Alters i 2 Aar.

3.

Til Jens Christensens i Ølbygaard, mens Konen laa i Barselseng, og Manden ikke var hjemme, har han med Vold og Magt slaet sig ind for Bindhunden, der stod bunden mod Salsdøren, og taget sig til Ærinde at ville have nogle Andeæg, og da Konen undskyldte sig, truede han hende og sagde, at var det ikke for hendes spæde Barns Skyld, vilde han træde hende under Fødder, spyttede ind ad Sengen paa hende og ønskede, at Djæveln maatte fare i hende.

4.

Han har skældt sin Kone ud for Tyv og Hore, slaet hende baade blaa og blodig, jaget hende af Præstegaarden og offentlig paa Prædikestolen forbudt nogen at huse eller at hæle hende. Han har ogsaa jaget Datteren bort og ilde mishandlet Konen, saa hun befandtes over hendes Legeme slaet mangfoldige Steder sort og blaa, ja opkradset i Ansigtet, paa Ryggen og mellem Skuldrene, ligesom hun var hundebidt. Han har endog, paa myrderisk Vis bundet hendes Hænder og Fødder, kastet hende ned i en Kælder og slaet hende med en Økse.

Han skælder Kone og Børn ud for Tyve, og siden Svogeren, Peder Nielsen, kom til Præstegaarden, er baade Laase, Døre og Vægge nedslagne. Han kalder Svigersønnen: Peder Tyv, Peder Røver og Peder Rakker! Det

var hans rette Navn, har Præsten sagt baade i Kirken og mange andre Steder.

5.

Han har nægtet at betjene gamle og svage og dødsyge Folk, f. Eks. Offer Christensens Hustru, Christen Busks gamle og fattige Hustru, som døde bort uden Betjening, enskønt Præsten var nær ved Huset, hun døde udi.

6.

Ved Drukken og Slagsmaal eller selvgjort Galskab Anden Juledags Aften 1716 er Prædiken og den ordentlige Kirketjeneste i alle tre Kirker bleven forsømt og efterladt Tredie Juledag derefter.

1) Han drak Vin og Brændevin Anden Juledags Aften,
2) hujede og skreg, at han var stjaalen Penge fra,
3) begyndte først Klammeriet mellem ham og Svigersønnen,

4) stillede sig an, som vilde han daane, men i det samme for han over Peder Nielsen og havde nær kvalt ham,

5) lod sig løfte i Sengen og sparkede den i Stykker og brød Dopperne af Sengebaandet.

6) Ved saadan Tumult faldt Peder Nielsens Pung af hans Lomme, Præsten snappede den og sagde, at det var hans,

7) blev ved at husere, saa Datteren, som er Peder Nielsens Kone, barfodet om Natten maatte ud i Nabolaget efter Folk til Hjælp og berettede, at Præsten var gal; thi han havde drukket 3—4 Potter Vin.

8) Han var imidlertid kommen ud og begærede en Duel med Peder Nielsen uden for Gaarden; men da denne saa, at Præsten havde en Nøgle eller en Kniv i Haanden, gik han fra ham.

9) Da Mændene kom, raabte han højt, at Peder Nielsen skulde lade ham være.

10) Derpaa gik han; Mændene gik bagefter og fandt ham liggende paa hans Bug i et Vejspor, sigende, at Peder Nielsen var hans Banemand, dog de saa, at han var uskadt.

11) Mændene vilde haft ham hjem; men han vilde ad Byen, nemlig til et Sted, hvor der holdes Kro.

12) Baade der og hjemme i Præstegaarden faldt han paa Knæ, og med oprakte Hænder ønskede han Forbandelse over Peder Nielsen eller den, der havde Uret.

13) Mellem Midnat og Dag kom han endelig hjem og i Seng.

14) Henimod Middag gik Tjenestekarlen til hans Kammervindue og talte for at vække ham.

15) Ved Middagstid kom Præsten saa til Ølby Kirke, hvor efter Advarsel Sognefolkene havde været siden Solopgang. Siden kom han til de andre to Kirker, men ingensteds holdt han Prædiken, Messe eller Velsignelse for Alteret.

16) Han lod sig af Degnen og Karlen følge i Kirkerne, men gik selv ud igen. Han kunde ogsaa ene gaa i og af sin Skriftestol til Alteret og tage det Offer, som en Kirkekone eller hendes Medfølgere frembar.

17) I Asp Kirke svor han om Guds haarde Død, hellige Død og Pine mange Gange i Skriftestolen, at Peder Nielsen havde saa og saa handlet ham, at han ej troede at leve, skønt intet paa ham var kendt. Da ingen troede hans gruelige Eder, sagde han, at han vilde bevise det, ellers vilde han være en Skælm. Han beviste dog intet. Han lod sig følge i Kirken, gik frisk deraf. Han gik selv til Alteret at tage Offer og vilde dog ikke læse Herrens Velsignelse eller det allerringeste uden Spot og Spøgeri.

Stabye spørger her: „Er Præsten ikke i denne Post en Dranker, Embedsforsømmer, Gudsbespotter, gør Guds

Hus til et Spøgehus og stiller sig selv med Eden og Banden frem paa et Theatrum, begaar Æresskænden og Meneden, og til den Mand, der ej tros paa Banden, langt mindre paa Nej og Ja"! Nogle Sognemænd sagde til Præsten, at han nok maatte skæde noget andet end være slagen eller syg; thi han aandelugtede saa stærk af Drik.

7.

En Dag skændtes han med Degnen først paa Altergulvet om et Blad af Alterbogen og siden paa Prædikestolen om hans Brillen, hvorpaa han gik ned af Prædikestolen for at søge efter Brillerne. Det menes, at han havde dem hos sig; alt var fingeret for at komme af Prædikestolen eller for at indvælde sig paa Degnen.

8.

Han udviser Folk fra Sakramentet, til de giver ham Penge eller Offer, eller lader dem staa aabenbar Skrifte eller lader dem sidde paa Knæerne. Saa spørger han om et og andet, taler om hans Rettighed som hans Formand, Offer, Tiende, Ost, Æg, Smør og andet sligt.

Han skaaner ikke sin gejstlige Øvrighed eller Kongens høje Navn paa saadant et Sted at misbruge for at lade den gemene Almue høre, hvad for en Dristighed han har og fører.

9.

Han forlanger ubillig Betaling for Ligprædiken eller lader de efterlevende lide den Tort, at han spytter i Graven og siger: „Tvi, I fule Bæster“!

10.

Han lyste offentlig Band paa Prædikestolen i Ølby Kirke for 4 Svin, han havde taget i Hus, og som var udkomne imod hans Villie.

11.

Han har sagt og lært paa Prædikestolen og i Forsamlinger, at om et Menneske ikke gjorde Pønitense i

sin Velmagt, kunde Tusinde Præster ikke redde hans Sjæl paa Sygesengen, og at de ikke kunde blive salige uden ved Mose Lov.

12.

Han forbander hans Sognefolk i Stedet for at velsigne. Han sværger paa, at han skal gøre Mads Stabye en Ulykke og skal dagligen sætte ham i Band, fordi han har taget Sag imod ham.

13.

Han har hugget Christen Ørgaard med en Kniv i Armen, hvilket er bevidnet af Peder Villemoes og Jacob Degn, brugt Skydevaaben til Peder Nielsen og kastet Sten mod sin Hustru.

14.

Han agter ikke om at være klædt i Kirken som en kristelig Præstemand.

Han har tilladt sig at trolove og foretage utilladelige Vielser, nemlig:

1) En Mand af Staby Sogn, hvis Kone skal være i Live.

2) En Mand fra Aalborg, som for andet Fruentimmer skal have været beskyldt. Han kom med et Fruentimmer og lod sig vie af Hr. Jacob.

3) En Mand fra Holstebro, hvis første Kone endnu skal være i Live og fra Manden uadskilt.

Saaledes lød altsaa de grove og haarde Beskyldninger, Mads Stabye paa Sognebeboernes Vegne rejste imod ham, og som endelig fældede ham, skønt han forfattede et meget langt Forsvarsskrift, der blev læst paa Landemodet paa Ribe Kapitels Hus. Hovedindholdet af denne lange Skrivelse er følgende:

1.

Da han er en ældgammel Mand af svag og slet Tilstand, kan han ikke rejse den lange Vej til Ribe.

2.

Han tvivler ikke om, at de nøje betragter de Dokumenter, Stabye fremlægger mod ham; men de er lovstridige; thi der kan ikke efter Loven føres Vidner for, hvad der er sket for 14—15 Aar siden. Loven tilholder, at Vidne paa Ord og Gerning straks skal føres paa ferske Fode og til første Tinge. „Hvo kand huske, hvis mand har gjort, end hvad Ord mand har talet saa lang en Tid“.

3.

Stabye har ingen Ret til at føre Sag imod ham for andre end de fire Mænd, og dog er han af Provsten idømt Mulkter for de andre Sognemænds usandfærdige Beskyldninger, hvilket af de gode Herrer den 9. October er blevet konfirmeret og skærpet med Suspension, ham til stor Spot og Skade.

4.

Stabye har ladet Bønderne af hans Sogne samle ved „en Næsefuld Brændevin“ og for at slukke sit eget Had ladet dem opdigte og fortælle Løgn om ham. Man kender vel Bonden! Den ene følger den anden ligesom Faar til Vand. De forstaar ej, hvad de siger, eller hvad der siges og skrives, den, der bedst kan lyve og opdigte Løgn, er kærest i deres Lag. Vidnesbyrd af slige Folk, der hverken kan læse eller skrive, har Stabye benyttet mod ham.

5.

Han erklærer, at de afsagte Vidnesbyrd imod ham ikke stemmer overens. Angaaende Klagen over, at han havde nægtet at betjene Christen Busks gamle og fattige Hustru, skønt han opholdt sig i Nærheden af hendes Hus, skriver han, at han var paa Vej at berette en anden syg, og han skulde vel nok først berette den, der havde ladet ham hente med sin Vogn; enhver Præst

skulde vel i slig Tilfælde gøre det samme, og han skulde paa ny forsynes med Vin og Brød, inden han kunde berette Christen Busks Hustru.

Peder Villemoes og Sidsel Hansdatter, som han skal have holdt fra Alters, den sidste i to Aar, var nogle Omløbsmennesker, om hvem man ikke ved, om de er i eller uden for Sognet.

6.

Hans Modstanderes Had til ham skyldes, at han har villet holde dem til at kende Gud og gøre nogen Rede for deres Salighed; men den største Del var saa uvidende, at de ikke engang vidste, hvem der havde skabt dem, og ikke kunde læse et Guds Bud, hvorfor han efter Loven maatte nedvise dem fra Sakramentet; thi Loven tilholder, at dersom Præsten finder nogen ukyndig i sin Børnelærdom eller uberedt da at opsætte slig gudeligt Værk til en bedre Beredelse. „Deris Højærværdighed (Biskoppen) har selv in Synode admoneret, at Præsterne Unge og Gamle schal tilholde at lære deris Børnelærdomb, som og er christelig og gudelig. Dette har jeg sigted til og gjordt min yderste Flid, og det er alt Sagen, hvorefore de har forfult mig paa 5te Aar.

Gud allene veed, hvad Bekostninger, Reiser og Pengespilde jeg fattige, gamle mand har udstaaet imidlertid.

Haaber saa, at jeg vorder frikjendt, og Stabye derimod med sine Principaler for deris unødvendige Proces og uschydlig Forfølgelse i høieste Grad saa lang en Tid sampt tilføiede Spot og Skade mig fattige Præstemand til nogen Restitution vorder anseet, som dog iche seis at have gjort andet end paastaet Kongens Lou og Forordning overholdt.“

Med hans Skrivelse følger en Skrivelse fra hans Hustru, hvori hun paa det kærligste forsvarer sin Mand og paa det heftigste anklager Mads Stabye, der har

været saa uforskammet at antage Sagen imod hendes uskyldige Mand.

Det kan synes noget mærkeligt, at hun har villet forsvare den Mand, der stadig havde været hendes ubarmhertige Bøddel; men det har hun heller ikke villet; thi hendes Skrivelse er bare et fromt Bedrag af Hr. Schive. Han har nemlig uden Tvivl selv forfattet og skrevet den. Stilen og Tonen er hans, og det kan meget tydelig ses, at det er hans Haandskrift. Den er formodentlig skrevet og afsendt uden hendes Villie og Vidende; thi det er betegnende, at de to Mænd, der i Skrivelsen nævnes som nærværende, ikke med nogen Underskrift har bekræftet, at Skrivelsen var af hende. Da det kan være saare interessant at se det Vidnesbyrd, han lader sin af ham gennem mange Aar ilde mishandlede Hustru give sig, skal Skrivelsen anføres her i sin Helhed:

Højædle gunstige Herrer!

Jeg fattige schrøbelige Qvinde maa høilig beklage mig over Mads Stabye, som nu paa femte Aar har forfulgt mig og min gamle uskyldige mand, kaldet os fra en Ret til en anden og ladet føre imod os af vore Haderer mange grove Beschuldninger, som hand aldrig har eller kand med Loufaste Vidner gotgiøre, serlig at hand meget usandferdig beschylder min mand at have beskadiget mig paa Ære og Lemmer, da er dette min sandferdige Attest, at jeg intet har over min mand at klage; thi hvad som tilforn kand være scheet, er jeg aff min mands Efterstrebere forleed til og ei hafde ringeste Forstand derpaa, og har de med deris smigerende Løfter forleed mig at skrive min Haand paa blanck Papir og derover siden skreven ald det onde, de kunde opdigte, ja forloket mig at underskrive en Suplike til Kongen, at min mand skulde slaget mig vanfør, hvorfor min

mand bleff dømt fra sit Brød i Thye, hvilchet ialt hand Kongen self har fortalt, og som Kongen fornåm, at det var usandt, gaff hand os Brød igien, som nu Stabye agter at støde os fra, hvilchet Gud naadelig schal forbiude. Sine Børn har hand ladet oplære i Gudsfrøyt og giort saavel imod os, at hand har taget Brødet fra sin egen Mund og givet os Præstegaarden med Ølbye og Fousing Sogners Tiender i ti Aar. Gud betale slig Egteskabsdeffler og giff dem saameget, at de kunde have noch i deris egen Deel, som saa søger andris ulyche. Gud give dem selff noch deraff. Stabye schal aldrig kand sige, jeg har klaget for ham over min mand. Han schulde bleved ved sin paatagen Sag for de fiire mænd og ej befatte sig med det, som ham iche vedkomer eller har nogen Fuldmagt, som han har hvercken fra mig eller anden i de Poster, som hand fører min uschuldige mand Proces paa for til at besmyche sin paatagen Sag for de fiire mænd og giøre os sort hos Gotfolch. Hand kand aldrig forsvare det for Gud, saaledis som hand handler med vi fattige Folch. Hand burde som en Procurator formane til Forlig, men han hisser Folch sammen, søger meest sin egen Fordeel, manden mod Qvinden, Sognefolch mod Præst, Børn mod Forældre. Slig en burde aldrig at anseis eller antagis for nogen Ret men saaledis settis til Rette eengang, at hand kunde husche det.

Denné min Attest i tvende mænds Nerværelse og Paa-hør er saaledis i ald Sandhed og schal vere gestendig hvor og naar forlangis saasant hielpe mig Gud og hans hellige Ord, og begieres at maa lesis, paaskrivis og i Acten indførís. Til Bekrefftelse under min egen Haand.

Abigaell Her Jacob Schives.

Men hverken hans egen eller den fingerede Skrivelse fra Hustruen hjalp ham. Hans Forseelser havde været

saa grove, at Landemodet som fortalt denne Gang fradømte ham hans Embede samt til at betale til Mads Stabye 50 Rigsdaler i Sagsomkostninger.

Efter sin Afsættelse bosætter han sig i Struer, hvor han opholder sig omtrent et halvt Aar, medens Hustruen bliver i Præstegaarden hos Svigersønnen, Peder Nielsen Vendel, der har Gaarden i Forpagtning Da han ikke betaler de 50 Rdlr., og det sporedes, at han førte en Del rede Penge med sig, rejste Mads Stabye til ham i Struer og forlangte Pengene; men han forsvor og nægtede, at han, den fattige Præstemand, var i Besiddelse af Penge, og derpaa skriver han til Biskoppen, at han intet har at betale de 50 Rdlr. med, da Provst Hiermiin for indeværende Aar har bemægtiget sig alle tre Sognes Tiender saavel som al anden Rettighed af Paaske-, Pinse- og Juleoffer samt afvigte Aars Tiende af Asp, „hvilchen gode Mand jeg iche vider noget schyldig at være“. Siden Schives Suspension 15. Octbr. f. Aar havde Provsten nemlig ifølge Ordre fra Biskoppen bestyret Præsteembedet.

At han ingen Penge havde, var, som ogsaa siden kan ses, selvfølgelig ikke sandt. Af Klagerne over ham ses, at han var uhyre gerrig og søgte at presse Penge af Folk paa enhver Maade. Han forlanger saaledes stadig mere i Offer af sine Sognefolk, viser dem bort fra Altergang, til de giver ham Penge, forlanger ublu Betaling for præstelig Betjening, og naar han har foretaget ulovlige Vielser, er det selvfølgelig for en god Betalings Skyld. Han optraadte endog som Pantelaaner. Saaledes laante han engang Maren Andersdatter af Holstebro 10 Rigsdaler og fik et Sølvbæger i Pant for Pengene. Ved hans Afsættelse havde hun tilbagebetalt de 6 Rdlr., og mens han nu bor i Struer, vil hun betale Restbeløbet; men saa vil Kæltringen ikke af med Bægeret, han

havde rimeligvis solgt det; thi det fandtes ikke blandt hans efterladte Effekter, da han kort Tid efter døde. Han skrev et Brev til hende „i megen Hast“, hvori han lover, at han skal komme ind til hende og afgøre sit Mellemværende med hende, første Gang han kommer til Holstebro; men da han har „begge Hænder fulde“, kan han ikke faa Tid til at rejse til Holstebro med det allerførste. Dersom Maren nu efter dette ventede hans Besøg, kom hun til at vente forgæves; thi han kom ikke, og ved Skiftet efter ham forlanger hun 13 Rdlr. 3 Mk. i Erstatning for Bægeret.

Citanten Mads Stabye faar Landemodedommen appelleret til Højesteret, idet han paastaar Dommen saaledes skærpet, at Schive bliver fradømt den præstelige Habit og kendt uværdig til at betjene noget gejstligt Embede for Fremtiden. Højesterets Session skal begynde i October. Schive skal indstævnes at forsvare sig. Den kongelige Stævning sendtes d. 14. Octbr. fra Biskop Thura til Prost Hiermiin til Forkyndelse for Schive, men kom tilbage til Biskoppen igen med den Underretning fra Provsten, at „Sl. J. Schive den 27. September i Kjøbenhavn næst tilforn er af Gud bortkaldet“.

Han døde altsaa, inden Sagen mod ham helt blev ført til Ende. Formodentlig i Anledning af Sagen var han omkring den 1. September rejst til Kjøbenhavn, men bliver saa syg og dør derovre d. 27. Septbr. 1727, 64 $\frac{1}{2}$ Aar gl., og et bevæget og elendigt Liv var hermed afsluttet. Ved Foranstaltning af Stiftsprovst Morten Reenberg, Vor Frue Kirke, blev han begravet paa Trinitatis Kirkegaard og blev baaret til Graven af Studenter. I hans Logement fandtes efter ham foruden hans Klæder et lidet Skrin indeholdende 121 Rdlr. 13 Sk., en ikke ringe Sum i de Tider. Han kunde altsaa let have betalt Mads Stabye de 50 Rdlr. i Sagsomkostninger. Omkost-

ningerne ved hans Jordefærd kom til at andrage 20 Rdlr. For Medikamenter og Betjening krævede Doktoren 10 Rdlr., og for Logement skyldte han 5 Rdlr. Alligevel blev der en køn Skilling tilovers til Dødsboet, tilmed da der i Kjøbenhavn blev holdt Auktion over hans Klæder.

Han havde kun to Børn, Sønnen Niels Jacobsen, ved Faderens Død gift og bosiddende i Ejby paa Fyen, og Datteren Ingeborg Dorthe Jacobsdatter, gift med Peder Nielsen Vendel, der var Forpagter af Præstegaarden og stadig havde Spektakel med Præsten, der titulerede ham med de kønne Navne: Per Tyv, Per Røver og Per Rakker. Han boede i Salshuset, der laa norden i Gaarden, medens Præsten selv boede i Østerhuset. Laden laa sønden i Gaarden og havde en Udbygning, der benyttedes til Stald. Bygningerne var i en maadelig Forfatning, Schive havde ladet dem fuldstændig forfalde. Da der nu ved hans Død skal holdes Skifte efter ham, bliver Bygningerne synede, og de var da meget brøstfældige og stod Fare for endnu mere at skulle ødelægges af Regn og Blæst og Storm, da der var en Del Huller i Taget, ja, en hel Del af Taget var fuldstændig borte. Stalden i Sønderhuset var paa den søndre og østre Side aaben baade foroven og forneden. Kreaturerne, der i denne Tid gik løse og værgeløse paa Marken, aad Taget af de lave Huse. Alle Husene vurderedes kun til 66 Rdlr. 4 Mk. Kreaturerne tilhørte Forpagteren undtagen en sort Hest, der gik løs paa Marken, den tilhørte Præsten. Da den kunde løbe væk eller omkomme, bad man Forpagteren om at tage sig af den; men det vilde han ikke undtagen for en god Betaling, 10 Rdlr. for Vintren eller 4 Mk. ugentlig. Saa solgte man den til ham for 10 Rdlr. 2 Mk. Man vilde have ham til at lægge Rugsæden; men det vilde han heller ikke, „da han ingen

Rugsæd annammede, da han modtog Gaarden, og hans Forpagtning udløb til Phillip Jacob“. Præsteenken nægtede ligeledes at lade Rugen saa. Annekspræstegaarden i Asp, der beboedes af Fæstebonden Niels Jacobsen, var derimod i bedre Stand.

Skiftets Resultat bliver, at naar Gjæld, deraf Erstatningen for Maren Andersdatters Sølvbæger, og Skifteomkostningerne, der beløb sig til meget, da der blev holdt mange Skiftemøder, blev betalt, blev der til overs til Arvingerne 65 Rdlr. 5 Mk. 2 Sk. Deraf faar Enken til hendes Begravelse, til Hovedlod og Broderlod 54 Rdlr. 1 Mk. 15 Sk. og Sønnen en Broderlod 11 Rdlr. 3 Mk. 3 Sk. Datteren faar intet „aarsagens Peder Nielsens Contract med de øvrige Arvinger“.

Enken bliver boende i Ølby til hendes Død 1739. Hun er jordfæstet paa Ølby Kirkegaard.

Man kommer uvilkaarlig til at spørge om Forholdet mellem Præsten og Degnen, om Degnen, hvis vigtigste Opgave den Gang var at være Præstens Tjener, kunde undgaa Klammeri med den balstyrige Præst. Der foreligger ikke meget derom, men dog saa meget, at det kan ses, at Degnen ogsaa har haft sit Læs med ham. En Søndag overfusede han Degnen, først paa Altergulvet og siden paa Prædikestolen, og naar Folk da troede, at han havde skjult sine Briller for at indvælte sig paa Degnen, kan dette nok tyde paa, at det ikke var noget usædvanligt, at han overfusede Degnen, og i den afsluttende Sag mod Præsten er Degnen optraadt som Vidne til, at han havde hugget med Knive.

Degnens Navn var Jacob Lauridsen; men han benævntes altid baade i Skrift og i daglig Tale som Jacob Degn. Han var Sogndegn til Ølby-Asp-Fousing fra 1700 til sin Død 1731, altsaa i hele Jacob Schives Tid. Han boede i Degnebolet i Ølby, hvor han havde en Besæt-

ning paa 2 Heste, 4 Køer og c. 10 Faar. Naar han skulde forrette sin Kirketjeneste, red han formodentlig mellem Kirkerne; thi han havde to Sadler.

Han var tre Gange gift og overlevede alle tre Hustruer. Hans første Hustru var fra Kjærgaards Mølle. Hun døde 1706 og efterlod sig Sønnerne Laurids og Christen. Hans anden Hustru var vistnok fra Mølbjerg i Ølby. Hun døde 1710 og efterlod sig Datteren Bodil, opkaldt efter Jacob Degns første Hustru. Hans tredie Hustru var fra Holstebro. Hun efterlod sig Sønnen Jacob, saa at Jacob Degn ialt havde fire Børn.

Han var langt fra en sølle forarmet Degn; thi foruden sin gode Besætning og et godt Indbo havde han ikke saa faa rede Penge. Saaledes havde han før sin Død delt 7 Gulddukater og 11 Sølvspecier mellem sine Børn og tilmed givet Datteren 3 Guldringe. Endvidere ejede han nogle Markjorder paa Holstebro Mark, nemlig 8 Agre ved Døs Vad, 8 Agre i Capeltoft, samt Sl. Jacob Kiers Toft, 10 Agre og 3 Vinger. Paa sit Dødsleje lagde han 3 Specier til Side, som Præsten skulde have for at holde Ligprædiken over ham.

Til Degnekaldet hørte ogsaa en Anneksdegnebolig, formodentlig Alstoft i Asp. Den havde Jacob Degn bortfæstet til en Mand ved Navn Christen Møller for 2 Rdlr. 4 Mk. aarlig.

Det var dog ikke til Jacob Schive, at Degnen havde gemt de tre Specier; det var til Schives Eftermand, Hans Mathias Lund. Denne Mands Kaldelse til Præsteembedet skete efter det gamle Ord, at den, der har Korset, signer sig selv først. Ejeren af Hovedgaarden Lindtorp i Asp havde Kaldsretten til Embedet, og da denne Gaard ved Jacob Schives Afsættelse og Død ejedes af to Brødre, Sønner af Amtmand i Lundenæs og Bøvling Amter, Oberstløjtnant Jørgen Lund, der Aar 1714 havde købt

Gaarden, lod den ældste, nævnte Hans Mathias Lund, der var Theolog, sig af sin yngre Broder kalde til Embedet. Denne snilde Præstemand var vist en noget mægtelig Herre; thi han fandt det i mange Aar ikke Umagen værd at føre Kirkebogen. Han optegnede bare i sin Almanak de kirkelige Handlinger, han foretog. Heldigvis har saa hans Eftermand, Hr. Krarup, samlet disse gamle Almanakker og indført Hr. Lunds Optegnelser i Kirkebogen. Dog har nogle af Almanakkerne været sporeløst forsvundne, og derfor findes i de tre Sognes Kirkebog af og til et Aarstal fra Hr. Lunds Tid, der ikke indeholder andre Optegnelser, end at Kalenderen er borte.

Hr. Lund døde 1761, 60 Aar gl. efter at have været Præst her i omtrent 34 Aar; men Embedet blev i Familien; thi „den, der har Korset, signer sig selv først“. Han efterfulgtes nemlig af sin Svigersøn, Christen Krarup. Han var Præst her i 40 Aar, indtil han døde 1801, 75 Aar gl. I hans Embedstid fandt den store aandelige Vækkelse Sted paa Egnen, der er beskrevet i „Hardsyssel Aarbog“ 1910, og som i Fousing Sogn var saa stærk og omfattende, at der næppe var et Hus i hele Sognet, hvor der ikke fandtes vakte Mennesker. Hr. Krarup var tilsyneladende venlig stemt overfor Bevægelsen, men har vistnok holdt sig meget passiv og ikke taget Del i Arbejdet. Det samme gælder hans Eftermand, Hr. Jeppe Gundorph. Derimod skal en Søn af Pastor Lund, B. K. Lund altsaa en Svoger til Hr. Krarup, have taget megen Del i de gudelige Forsamlinger og har maaske været en af Bevægelsens Ledere. Han har haft en poetisk Aare; det er nemlig for nogle Aar siden blevet opdaget, at han er Forfatter til den kønne lille Salme Nr. 232 i den nuværende Kirkesalmebog: „Min Jesus, lad mit Hjerte faa“ (1756). Denne og

maaske flere Smaasange, der siden er glemte, har han digtet til Brug ved de gudelige Forsamlinger. Han drog siden til Christiansfeldt for som Medlem af Brødre-
nigheden at leve det stille Liv blandt Trosfæller.

NOGLE NOTITSER OM NIELS SEHESTED,

EJER AF BÆKMARK I FLYNDER SOGN 1623—1627.

Ved THYRA SEHESTED.

Niels Sehested, ældste Søn af Claus Maltesen (Sehested), og Fru Anna Lykke, blev født paa Øsel 1595. Da han havde naaet den Alder, da han skulde rejse ud, gik han i nederlandsk Krigstjeneste og blev der Færnik; derefter deltog han i den bøhmiske Krig, hvor han som Ritmester var med i Slaget ved Prag 1620. Det følgende Aar var han i Danmark og var tilstede, da hans Moder, som 1612 var bleven Enke, skiftede med sine Børn. Det blev bestemt, at det Gods, Claus Maltesen havde købt paa Øsel, skulde forblive uskiftet, indtil det kunde sælges, og „da at komme dem Alle til Gavn“. Af disse Godser solgte Anna Lykke 1623 for 3300 Rdlr. Schulzenhof og Mullut, som Claus Maltesen havde købt af Magnus Conrad v. Buhrmeister; og i 1623 og 1626 solgte Anna Lykke og Niels Sehested Haukull os Kneke-mois til Reinhold v. Vickinghof.

I Sommeren 1623 ægtede Niels Sehested Birgitte Brahe, Datter af Axel Brahe til Elved. Brylluppet stod i Odense. Kongelig Bevilling ses her at have været nødvendig, thi ved Brev af 5. September 1623 fik Bispen i Odense Ordre til at forfare hos vedkommende Præst, „hvorledes han tilkom“ at vie Beslægtede i tredje Led uden nogen kongelig Bevilling, som kunde være ham vist, og lade ham erklære sig derom.*

Samme Aar blev Niels Sehested Eier af Bækmark i Jylland, som havde været i hans Farbroder, Thomas Maltesens Besiddelse. Han har ogsaa haft Gods i Fyen, thi 1624 solgte han seks Gaarde i Thaarup og en Gaard paa Lang til sin Svigermoder, Kirstine Hardenberg til

*At Sagen var — eller kom — i Orden, ses af et egenhændigt Brev fra Kongen, hvor han nævner Niels Sehesteds Giftermaal, som „ham bevilget blev“. [Bricka og Fridericia, Chr. 4des egenhændige Breve S. 358 Brevet. er udateret.

Eskebjerg; og paa Lolland tilskødede han 1625 Fru Lisbet Friis to Gaarde, en i Taars og en i Toreby. 1625 taxeredes han til 644 Tønder Hartkorn.

1624 blev han Ritmester ved 2den Ribes Fane. Jens Høg til Vang blev Lieutenant, og Verner Parsberg Færrik under ham.

I Juni samme Aar fik han med de andre Ritmestre i Jylland og Fyen Brev om at begive sig til Sjælland, hvor han skulde faa „videre Ordinants“, og i Februar 1625 leverede Kongen Sivert Urne 200 Rdlr., som han skulde tilstille Niels Sehested til at hverve Folk for. Den tyske Krig stod for Døren.

Da Felttoget aabnedes i Juni 1625, stod Niels Sehested ved Jobst v. Quernheims Regiment. Kort efter kom han til at staa under en af Trediveaarskrigens berømte Mænd, idet Hertug Bernhard af Sachsen-Weimar, som om Foraaret var traadt i Tjeneste hos Kong Christian, den 31. August s. A., 21 Aar gammel, overtog Befalingen over dette Regiment. Niels Sehested blev under Krigen Major. Han var med i Fægtningen ved Seelze den 4. November 1625, hvor Christoffer Kaas og Korfits Rosenkrands kæmpede under ham, og blev her taget til Fange. Han blev udløst den 10. Februar 1626.

I September 1627 træffes han ved Markgreven af Badens Hærafdeling, hvortil Hertugen af Weimars Regiment hørte, ved Oldenburg i Holsten. Hæren var ført dertil fra Wismar over Heiligenhafen. Det fortælles, at da Markgreven, som ikke kendte Forholdene, fik Melding om nogle Terrainforhold, der gjorde Hærens Stilling fortvivlet, blev han saa bestyrtet, at han ikke kunde fremføre et Ord, skøndt man gentagne Gange bad ham om nye Ordre. Da Sehested, som var kendt i Egnen, bekræftede Meldingen, gav Markgreven Ordre om Hærens Tilbagetog til Heiligenhafen, men Ulykken stod ikke til at afvende. En Del af Rytteriet reddedes til Fyen, Fodfolket overgav sig.

Samme Aar, 1627, faldt Niels Sehested, ramt af et Skud, paa Elben. Han er begravet i Viborg Domkirke.

STRUERS HISTORIE TIL OMTRENT 1870

EFTER TRYKTE OG UTRYKTE KILDER

Af J. ALDAL, Holstebro

Ældste Efterretninger om Struer.

Struer er ligesom flere andre mindre Byer, der efterhaanden til forskellige Tider er vokset frem til Købinger (Strandkøbing), fremstaaet paa en Landsbys Udmarker ned mod en Strand, hvor der var let Adgang til Fiskeri og Handel. Saaledes er Ringkøbing, opr. Renumkøpingh, opstaaet paa Landsbyen Rindums (Rænumms) Udmarker ned mod Ringkøbing Fjord, Lemvig vokset frem paa de lave Jorder nede ved (Nør-) Lem Vig og i senere Tid Løgstør blevet til som Fiskerleje paa Landsbyen Løgsteds lave Forstrand eller Øre mellem Bakkekammen og Limfjorden.

Paa lignende Maade har Struer sin Oprindelse fra de Gaarde og Huse, som allerede i Slutningen af Middelalderen fandtes paa Gimsing Sogns Udmarker ude langs Limfjorden (Struer Bugt). I det hele ligner Løgstørs og Struers Udvikling som Fiskerlejer, Overfartssteder, Handels-, Lade- og Lossepladser paaaldende hinanden. Kun har Struer ikke som de nævnte og adskillige andre danske Købstæder laant sit Navn fra Moder-Landsbyen, men bærer sit selvstændige Navn, der med ægte vestjysk Forkærlighed for afkortede, kraftige Stednavne vel nærmest udtales som Enstavelsesord ligesom saa mange andre her ovre.

Navnet Struer, som Oluf Nielsen mener oprindelig

maa have heddet Struker eller Struger — disse Former forekommer dog ikke i noget Aktstykke — sættes i Forbindelse med et i norske og svenske Landsmaal forekommende Ord Struk, der betyder Strømsnævring, og utvivlsomt hidrører Navnet fra Indsnævringen mellem Limfjorden og Kilen, hvor nu Landevejen og Jernbanelæmningen gaar*. Her er ogsaa det gamle Overfartssted mellem Thy og Hardsyssel — „som kaldes Struer“ — eller „Vadestedet Struen“ (Ϸ: Struer) — eller „Struen Vadested“, som det hedder i Kongebreve fra sidste Halvdel af 16. Aarh. Herover førtes Folk og Fæ, Ryttere, Køretøjer og Kvægdrifter.

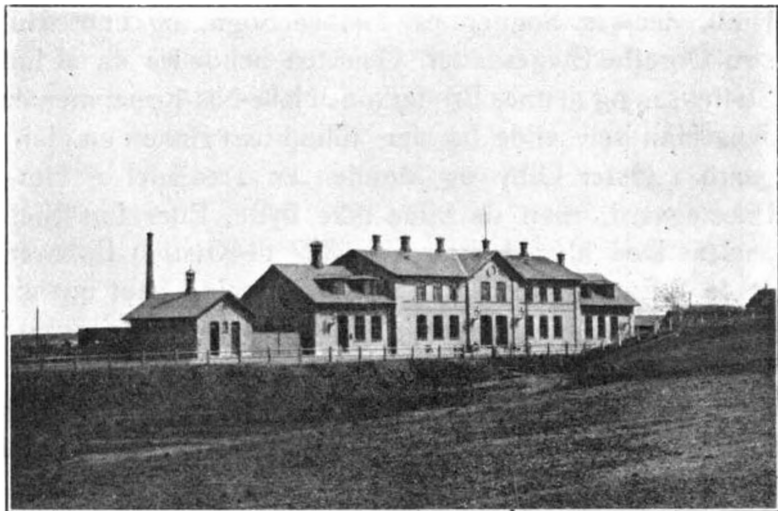
I bevarede Dokumenter nævnes de 2 Gaarde, hvorpaa det meste af det nuv. Struer er anlagt, nl. Struergaard og Marskjærsgaard begge første Gang kort før 1500. De nævnes senere (i en Jordebog for Kvistrup 1661, Struergaard kaldes her blot Struer) begge som Halvgaarde, hvad der tyder paa, at det opr. er Afbyg-

* Stednavneudvalget har ved Dr. phil. Viggo Brøndal paa Forespørgsel meddelt mig, at der, saa vidt vides, ikke er fremkommet noget af Betydning til Forklaring af Navnet Struer siden Dr. Oluf Nielsens Bemærkninger (Blandinger udg. af Universitetsjubilæets danske Samfund, II., S. 34—35), og at den givne Tydning af et nord. Struk = Strømsnævring har Sandsynlighed for sig. Navnet synes dog ikke i Norden at have noget fuldstændigt Sidestykke, og den Omstændighed, at Ordet ikke (som jeg gjorde opmærksom paa i min Forespørgsel) kan paavises i ældre Dansk, maa vække nogen Betænkelighed.

Overfor disse Indvendinger glæder det mig at kunne meddele, at Medlem af Aarbogens Redaktion, Sagfører Erlang, paaviser adskillige sønderjyske Stednavne, hvori Struk forekommer (men altsaa ikke alene), og hvor Tydningen Strømsnævring synes at passe. Strukkamp paa Femern ligger ved og var i gl. Dage Overfartssted over det smalle Femernsund. — Struksbøl i S. Løgum og Struksdrup Sg. og Hrd. i Angel, der dog (nu) ligger teml. langt fra Vand (og efter Reglen skulde 1. Led her være et Personnavn); endvidere N. og S. Strukum i Breklum Sg. m. fl.

gergaarde paa Gimsing Udmark, selv om det halve Bol og 8 Gadehuse, som samtidig nævnes i Kvistrup Jordebog, kan være udskilt fra Gaardene.

I sidste Del af 15. Aarh. var begge Gaardene gejstlig Ejendom. I et Brev af 29. Juli 1496 skænker tidl. Biskop i Aarhus Ejler Stygge Struergaard, som han

Struer Banegaard før de nuv. Gader foran denne blev anlagt.

havde faaet i Pant af velbyrdig Mand Klaus Jensen af Søndervang, og som skylder hvert Aar 5 Ørtug Korn (1 Ørtug = 10 Skp.), 1 Pund (3: Lispd.) Smør, Skovvogne, Skovsvin (altsaa dengang Skov til Gaarden) og Dagsgerning til Gudum Kloster ved Lemvig; det Pund Smør til at holde Vor Frue Messe for, de 5 Ørtug Korn til de gode Jomfruers Kloster, mod at de hver Søndag efter Messe skal bede og synge for Biskoppen og Arvinger til evig Tid*. — Gaarden maa dog være bleven indløst kort Tid efter, idet Peder Thomsen til Gimsinggaard 1501 skøder den til Kong Hans's og Kristian II.s bekendte Lensmnad Niels Klemmensen til Blæsbjerg.

* Harsyssels Diplomatarium, S. 79.

Samme Niels Klemmensen fik 4. Oktbr. 1497 Marskjærgaard, der tilhørte Gimsing Kirke, overdraget paa Livstid af Provst Klaus (i Hjerm?) med Biskop Hartvig af Ribes Vitterlighedsførelse. Senere kom den atter tilbage til Kirken og blev o. 1548 af Domprovst Iver Juul i Ribe, der var Kirkens Væрге, tillige med et Bol i Struer bortfæstet til Adelsmanden Jens Hyfvel (☉: Hjul), der var Sognepræst i Hove Sogn, og hans Hustru Dorethe Stygesdatter. Gaarden beboedes da af Las Staffensen og dennes Broderkone Helle-Nis-Kone; men da Jens Hjul selv vilde bo der, tilbød han Enken en Halvgaard i Øster Ølby og Manden en Tredjedel af Hove Præstegaard, men de vilde ikke flytte. Efter Las Staffensens Død klagede Præsten 1552 til Kristian III. over, at de 2 Enker imod Kontrakt, som er indgaaet mellem ham og dem for Kongen, forholder ham Maiskiærgaard ved Struer og et Bol sammesteds, skønt han har villet fly dem Bolig anden Steds. Han lod derefter Enkerne udsætte og vilde lade sværge Hærværk over dem, fordi de ulovlig havde besiddet hans Gods. Men de fik Vidnesbyrd paa Tinget, at de var gode, æragtige Dannekvinder, der havde forbedret Gaarden efter deres Husbonders Død, og at de havde tilbudt Jens Hjul Penge af deres yderste Formue eller deres halve Boslod, hvis de maatte blive paa Gaarden. Sagen kom senere for paa Herredagen 1553, men da Helle-Nis-Kone havde fæstet sin Del af Domprovst Klaus maatte Jens Hjul lade hende blive. Han fik imidlertid ved aabent Brev af Kristian III. Bekræftelse paa et Brev af Domprovst Iver Juul i Ribe, som havde givet Præsten og hans Hustru Fæstebrev paa Livstid paa en Gissen (☉: Gimsing) Kirkegaard, kaldet Maskergaard ved Struer, og et Bol i Struer, saaledes at han maa beholde Gaard og Bol mod at svare sædvanlig Afgift til Kirken. Naar

Jens Hjul var død, skulde Gaarden og Bolet igen falde tilbage til Provstiet i Ribe. Han boede saa paa Marskjærgaard, men 1560 stævnedes han paa ny for Herredagen af Enkerne for Hærværk, men Sagen henvistes til Herredstinget.*

1569 boede Thomas Bernsen paa Marskjærgaard, idet han dette Aar blev stævnet for Herredagen af Ribe Domkapitel, som ejede Gaarden. — I over 100 Aar høres nu intet til Gaarden før 1687, da der er Strid mellem Rasmus Nielsen Overgaard til Kvistrup og Chr. Linde til Volstrup (opr. Købmand i Holstebro) om Herligheden til Marskjærgaard med tilliggende Huse. Hvad Udfaldet er blevet, vides ikke.

Ludvig Munks Bro.

Da Udførslen af Stude til Holland og Handel og Vandel tog Opsving i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede, var Indbyggerne i det sydøstlige Thy — fra Vestthy gik man over Agger-Tangen og Harboøre — og i det nordlige Hardsyssel naturligt henvist til Struer Overfartssted, som imidlertid var farligt at komme over for Mennesker og Dyr. Med det tiltagende Samkvem mellem Thy og Hardsyssel maatte Trangen til en mere tidssvarende Overfart føles stærkt. Allerede forlængst havde man ved Holstebro, hvor man ogsaa først kørte eller vadede over Storaæn, en Bro „med stærke Fjælle og Stolper samt Rækker paa begge Sider,“ til hvis Vedligeholdelse der gaves Brokorn fra Hjerm og Ulfborg Herreder**.

Ludvig Munk*** til Kvistrup tilbød da i 1570'erne at

* Harsyssels Diplomatarium, S. 80, og Kancelliets Brevbøger 1551—56, S. 143.

** „Hardsyssels Aarbog“ 1916, S. 122—23.

*** Kaldet „den tykke.“ Han var Søn af den sidste katolske Biskop i Ribe Oluf Munk og Sønneson af den jyske Adels Fører i Oprøret mod Kristian II., begge til Volstrup, og begr. i Hjerm Kirke.

bygge en Bro over Struer Vadested. Samme Aar, 1569, som han overtog Kvistrup, hvortil vist allerede Struer-Gaardene og Struerdal hørte, blev han Lensmand paa Ørum i Thy, hvor han sad til sin Død 1595. Paa sine Ture frem og tilbage mellem sit Gods og sit Len havde han da god Lejlighed til at prøve Overfartens Vanskeligheder. Der udgik da den 16. Februar 1578 et kgl. aabent Brev til Bønderne i Thy om, at Ludvig Munk har ladet berette, at der ligger et farligt Wade- og Vejlested mellem Thy og Hardsyssel i Gimsing Sogn, som kaldes Struer, hvorover den vejfarende Mand kun kan komme over med stor Nød og undertiden ikke uden Livsfare, og hvor mange ofte kommer om (o: mister) Heste og Vogn og hvad de have med at fare. Han har efter alles deres Begæring lovet paa egen Bekostning at opsætte en Bro der mod, at der aarlig hver Mand skulle give ham en Tiendedel („Tøndel“) Skæppe Byg. Men da han nu har givet til Kende, at det med Tingsvidner og Sognevidner kan bevises, at der paa det Vad ikke kan gøres nogen Bro med Bestandighed, og i det Sted tilbyder at holde der en god stærk Pram og en Baad, saa har Kongen tilladt, at Ludvig Munk alligevel maa opbære det udleverede Pramkorn, som er en Tiendedel („Tøndel“) Skæppe af hver bosiddende Bonde, mod at han holder og vedligeholder samme Pram og Baad med Skibsbro, Folk, Tov og andet paa egen Bekostning, saaledes at den vejfarende Mand Dag og Nat, aarle eller silde kan komme over uden Fare, saa at ingen Klage kommer derover.

Foreløbig blev det dog ikke til noget med Broen eller Pramfærgeren, dels vist fordi Ludvig Munk ikke var sikker paa, at der „paa det Vad kan gøres nogen Bro med Bestandighed“, dels fordi det bevilgede Brokorn fra Bønderne i Thy, der desuden var uvillige til at yde

det, ikke vilde strække til til Drift og Vedligeholdelse. 11 Aar efter udgik et nyt aabent Brev om, at Ludvig Munk til Kvistrup, Embedsmand paa Ørum, der af Kong Frederik II. havde faaet Befaling til at bygge en Bro over Vadestedet „Struen“ i Gimsing Sogn mellem Thy og Vendsyssel [!] eller holde en Pram der, da der er almindelig Fart derover, og det er et farligt Vadested at komme over formedelst Vandets Ebbe og Flod, har berettet, at en saadan Bro eller Pram ikke kan holdes med den Skæppe Byg af hver Gaard i Thy, som ved Kong Frederik II.s Brev var henlagt dertil. Da Vadestedet er en almindelig Vej og det særlig for Bønderne i Thy og Ginding [!] Herred som de nærmest boende er af Betydning, at der bliver lagt en Bro derover, har Kongen bestemt, at enhver Mand i Ginding Herred i de næste 3 Aar aarlig skal give en „tindel“ Skæp Korn, Rug eller Byg, hvilket Brokorn Ludvig Munk maa opbære mod Forpligtelse til at bygge en god stærk Bro med stærke Pæle, Tømmer og Egebrædder og med Rækker langs med Siden, saa den vejfarende Mand uden Fare kan komme derover. Det befales derfor alle Bønderne i Ginding Herred, hvem de end tjene, aarlig i de næste 3 Aar hver at levere en Skp. Korn til Ludvig Munk eller hans Fuldmægtig.

Man vil i de to Kongebreve se, at der afvekslende tales om en Tiendedel Skæppe og 1 Skæppe Korn. Skønt det første Maal oprindelig nævnes, synes det dog at være lovlig lidt. Til Broen over Storaanen gaves 1 Skæppe aarlig af hver Gaard i Hjerm Herred og Ulfborg Herreder. Dernæst er det paafaldende, at der intet Brokorn paalægges Bønderne i Hjerm, der dog laa Vadestedet ved Struer nærmest. Forklaringen er vist den, at Ludvig Munk har villet skaane sine egne Bønder paa Kvistrup Gods for denne Ydelse.

I 1589 eller 1590 er Broen saa virkelig bleven opført. Dette ses af en Missive (Sendebrev) fra Koldinghus 13. Aug. 1590, til fire Lensmænd, nemlig Mandrup Parsberg paa Skanderborg, Henrik Belov paa Skivehus, Jacob Seefeldt paa Mariager Kloster og Albert Friis paa Riberhus. Heri anføres Ordren til Ludvig Munk af 1578 om enten at bygge en Bro over Struen Vadested mellem Thy og Vendsyssel (!) eller holde en Pram sammesteds. Da Kongen imidlertid nu har bragt i Erfaring, at en Del af Almuen, der skal udrede ovennævnte Brokorn (3: Thyboerne), finder sig meget besværet derved, eftersom en Del bor langt derfra og saa godt som slet ikke ager den Vej, og der er andre Veje og Vadesteder, hvor det er dem meget bekvemmere at tage deres Vej end over Struen Vadested, skulle ovennævnte fire Mænd med det allerførste begive sig til Broen, undersøge hvorledes den er bygget, hvilke Herreder der ligger nærmest omkring og mest behøver at søge Broen, af hvilke Herreder Almuen bør give Brokorn til Broen, og hvor længe det er nødvendigt, at Brokornet svares. De skulde saa give deres Afgørelse derom.

Et Par Maaneder senere — 16. Oktbr. 1590 — udgik der Befaling til Ludvig Munk, der har ladet rejse Dele og Forfølgning over dem i Thy, som skulle svare Brokorn af Broen mellem Thy og Hardsyssel, om at standse denne Forfølgning, indtil de fire Raader og gode Mænd har udført deres Befaling til at holde Syn over Broen og undersøgt, hvem der med Rette skal svare Korn til Broen.

Synet over Broen kom imidlertid ikke til Udførelse i 1590. 10. Marts 1591 gentages saa Befalingen til Mandrup Parsberg, Henrik Belov og Albert Friis — Jakob Seefeldt var forhindret i Rigets Bestilling uden-

lands — om at besigte den Bro over Vadestedet Struer, som Ludvig Munk har ladet lave. Han har klaget over, at Bønderne trykker sig ved at udgive Brokorn, hvilket er ham til stor Skade, da Broen har kostet ham meget. De tre Mænd skal derfor med det allerførste inden 1. Maj mødes ved Broen og udføre den ovennævnte Befaling.

Det var imidlertid ikke saa lige en Sag at faa de tre Lensmænd til at ulejlige sig de lange Veje op til Struer.

Endnu to kgl. aabne Breve — 3. Decbr. 1593 og 31. Jan. 1594 — gentager Befalingen om at besigte Broen over Vadestedet Struen, hvilket endnu ikke er kommen til Udførelse, saa Ludvig Munk een Gang for alle kan komme til Ende med den Sag.

Synet har saa endelig fundet Sted i 1594.

8. Juni 1594 udstedes saa det sidste aabne Brev om Vadestedet Struer, hvori gentages, at Kongen har bevilget Ludvig Munk til Afholdelse af Bekostningen med at lade Broen bygge 1 Skp. Byg af hver Mand i Thy. Siden har Kongen bevilget, at ogsaa Bønderne i Ginding Herred skal svare dette Brokorn. Skønt nogle af Undersaatterne i Thy har besværet sig, da deres Vej sjælden eller aldrig falder der frem, findes det dog, at Vadestedet er en saa almindelig Vej for dem i Ginding Herred og Thy. Kongen har da bevilget, at menige Bønder over alt Thy og i Ginding Herred, hver som har Heste og Vogn, i de næste 3 Aar skal give 1 „Tindel“ Skæppe Korn, Rug eller Byg til Broens Bygning og Forbedring, hvilket Ludvig Munk maa opbære mod at holde Broen i god Stand*.

Ludvig Munks Bro stod i omtr. 50 Aar. Det først

* V. A. Secher: Forordninger og Recesser II (1576—95) S. 83, Kancelliets Brevbøger 1588—92, S. 196, 445—6, 471—2, 562 og 1593—96, S. 180, 212.

anførte Kongebrevs Bemærkning om, at en Bro ikke kan gøres med nogen Bestandighed paa det Vad, viste sig for saa vidt rigtig. Broen har næppe været tilstrækkelig afstivet eller værnet mod Isens Beskadigelser om Vinteren, maaske er den heller ikke blevet ordentlig vedligeholdt. Omtr. 1640 blev den bortrevet af Isen, hvorefter man opgav at istandsætte den og paa ny indrettede Færgefart. Men Rester af Broens Pæleværk kunde endnu til for kort Tid siden ses i Kilen lige Vest for Jærnbanedæmningen.

Studedrifterne fra Thy gik saa igen som i fordums Tider over Toftum Bakker, paa hvis Nordside, der endnu i Lyngen paavises en dyb Hulvej, og Vest om Kilen til Holstebro.

Omkring 1600 fik Struer ogsaa Betydning som Udsikningssted. I Præsteindberetningen fra 1638 fra Gim-sing Sogn hedder det: „Norden for Kirken er en Vig ind af Limfjord, kaldet Struer, med en By derhos af samme Navn, hvor udskibes og føres Bygningstømmer og andre fornødne Vare og Gode“ (∴ Gods). I „Danmarks og Norges frugtbare Herlighed“ skriver Arent Berntsen 1656, at Hardsyssels Indbyggere søger til Struer for at købe norsk Bygningstømmer.

Struer som Fæstegods under Kvistrup.

I Jordebogen for Kvistrup nævnes 1661 som to Halv-gaarde „i Struer“ Marskjærgaard og Struergaard, et halvt Bol og 8 Gadehuse „ved Struer“, desuden en Halvgaard „ved Brou“ (Broen) og 3 Gadehuse. 1683 bestod Struerdal af en Helgaard, en Halvgaard, 4 Bol og 4 Gadehuse. 1690 nævnes Torngaard, hvor Jens Jepsen er Fæster. Han optræder sammen med Jakob Sørensen (se nedenfor), Morten Kjeldsen og Jens Nielsen i Struerdal som Vidner i Sager om ulovlig Hugst i

Kvistrup Skov til Fordel for deres Husbond Rasmus Nielsen (Overgaard).

Efter at den rige Christen Linde fra Holstebro 1678 til 1681 havde været Forpagter paa Kvistrup, idet han havde Penge til gode efter Axel Juul, og dennes Enke Elisabeth Friis var insolvent, købte Rasmus Overgaard 1681 Kvistrup sammen med Ladegaarden Ausumgaard af Dødsboet for 10,000 Rdl. Det var daarlige Tider efter de ødelæggende Svenskerkrige, og meget af Bøndergodset stod ubesat. Saaledes vidnedes 1692 paa Hjerm Herredsting, at Søren Jensen Felbereder var bortrømt fra Struerdal; Oluf Nielsen var rømt fra et Hus ved Struerdal; ved samme Tid bortrømte Christen Laursen fra et andet Hus i Struerdal, medens Bertel Paaskesen var rømt sammesteds for 5 Aar siden. 1694 rømte Mads Christensen fra Struerdals Gaard om Nattetid, og skønt han havde haft 4 gode Bæster, 5 Køer, 3 Ungnød, en Snes Faar, 2 Svin og 3 Gæs, fandtes der efter ham hverken Kvæg, Boskab eller noget andet i ringeste Maade. Vidnerne vidste ikke af, at hans gunstige Husbonde i ringeste Maade havde forurettet ham. Flere rømmede til forskellige Tider fra Gimsinghoved.

1687 var der som nævnt Strid mellem Rasmus Nielsen til Kvistrup og Christen Linde til Volstrup om Herligheden til Marskjærsgaard og tilliggende Huse.

Der opstod efterhaanden flere Huse ved Struer, hvis Beboere dels drev Fiskeri, dels søgte Indtægt ved at beværte de rejsende, der benyttede Broen, og de Søfolk og andre, som søgte til den begyndende Losse- og Ladeplads. Der opstod da her som andre lignende Steder Land- og Forprang, som der i den Tids kgl. Forordninger ivres saa stærkt imod i Henhold til Købstædernes Klager. Holstebro udvirkede da ogsaa en

Forordning af 16. April 1681, hvorefter itzige (nuværende) og efterkommende Husmænd ved Struer bør efterdags ganske og aldeles at entholde dem fra nogen Slags Købmandsvarer, Kontor eller Udsalg, enten for dem selv eller for andre, direkte eller indirekte at falbyde eller have mod Varenes Forbrydelse efter Lovens Tilhold“.*

Men allerede faa Aar efter er det galt igen. I 1690 stævner Borgmester Christen Nielsen i Holstebro paa Borgerskabets Vegne Jakob Sørensen og Tue Christensen ved Struer, fordi de udtappede Øl og Brændevin og solgte Tobak som i et offentligt Krohus. Særlig beskyldtes Jakob Sørensens Kone for at udtappe Øl, Mjød og Brændevin til Bønder og Skibsfolk, hvoraf Huset var saa fuldt som til et frit Marked. Hertil svarede Jakob Sørensen, der ligesom de andre Struerboere var Fæstere under Kvistrup, at han aldrig havde holdt Kro, men naar der kom nogen Skibsfolk een eller to Gange om Sommeren med Tømmer, Deller og andre Varer til Holstebro Borgerskab, som kunde begære en Drik Brændevin, havde han taget det hos Holstebro Borgere; men naar tørstige Mennesker kunde begære en Drik tyndt Spiseøl, som de brugte til deres egen Husholdning, kunde han for Skams Skyld ikke nægte det. Han boede ikke paa nogen Landevej eller Plads, hvor Kro kunde holdes, men i en Afkrog ved Fjordsiden, hvor ingens Vej faldt uden den korte Tid om Sommeren, naar de af Holstebro ind- og udskibede deres Gods.

Mikkelsdag 1691 kom Rasmus Nielsen til Kvistrup efter Kirketid ridende gennem Struerdal; men da han kom i Struergade, kom Jakob Sørensen løbende ud af sin Dør og bad ham komme ind i Huset og skaffe

* Hjern-Ginding Herreders Justitsprotokol.

Fred, da to Mænd overfaldt ham og gjorde Ufred. Da Rasmus Nielsen overfor sin Fæster ytrede, at han og hans Kone hellere burde være gaaet i Kirke end holde uskikkeligt Hus med Drik og Slagsmaal under Prædikenen og dertil slog Jakob over Hovedet med sit Piskeskæft, fløj denne ind paa sin Husbond, rev ham af Hesten og derved flængede hans Kjortel og Knipplings Halsklud og havde gjort ham endnu mere Ulempe, hvis der ikke var kommen Folk til. Rasmus Nielsen tiltalte ham nu for Retten og vilde have ham straffet paa Livstid paa Bremerholm, men Jakob Sørensen fortrak foreløbig til Holstebro. Rasmus Nielsen lod ham nu ogsaa stævne for 4 Rdl. i Afgift af Huset i Struer, Græsleje af to Køer 1 Rdl., Oldengæld $1\frac{1}{2}$ Mk., Brændpenge og Vagtpenge 18 Sk. og „Venpenge“ for to Svin samt for at drive dem til Silkeborg Skove med Føde paa Vejen $2\frac{1}{2}$ Mk. Men Jakob paastod, at Rasmus Nielsen skyldte ham mange flere Penge. De indkaldte Tingsvidner gav Jakob Sørensen et godt Skudsmaal; han havde skikket sig ærligt og vel og søgt Guds Hus, og flere vidnede, at de aldrig kunde give ham saa godt et Vidnesbyrd, at de jo vilde give ham et bedre*).

Sagen endte med, at Parterne for Retten gav hinanden Haanden og Jakob gav sin Husbond 10 Rdl. i Bøde, og siden efter var de som før gode Venner. Vi træffer saaledes baade i 1690 og følgende Aar Jakob Sørensen sammen med andre Struerboere, Jens Jepsen i Torngaard, Morten Kjeldsen og Jens Nielsen i Struerdal vidne til Fordel for Rasmus Overgaard om, at der ulovlig var hugget Træer i Kvistrup Skov; de havde foretaget Syn over og opgjort Antallet af de fældede Træer**.

* O. Nielsen: Hjerm og Ginding Herreder, S. 19—20.

** Hjerm-Ginding Herreders Justitsprotok. 1690—96.

Fra gammel Tid var det ved kongelige Forordninger forbudt at „sætte Bundgarn udi Limfjord den menige Mand til Skade imod Recessen og paa ulovlige og forbudne Tider at bruge Pulsvoder“ (kgl. aabne Breve af 1543 og 1582). Amtmanden over Ringkøbing Amt tiltalte derfor 1706 nogle Husmænd i Gimsing Sogn — rimeligvis fra Struer, hvor Fiskerne boede — fordi de havde brugt Pulsvod efter Bartholomæi Dag. Men de anklagede Mænd hævdede for Retten, at de kun havde brugt det i Vigen for Volstrups og Kvistrups Ejendomme, hvor det aldrig havde været forbudt at bruge Pulsvod eller andet Fiskeri, fordi dette var regnet og solgt under Hovedgaardens Takster lige ud til Venø Land med frit Voddræt under Venø, hvor ingen havde Fællig med dem, da samme Indvig ikke vedkom Limfjorden, der var gement Fiskeri for hver Mand.

Fiskernes Indvending er dog vist ikke taget gyldig; thi i et Tingsvidne af 24. Septb. 1717 vidner Fiskerne ved Struer, at de med deres Pulsvod ikke har fisket længere end fra St. Hansdag og til Bartholomæi Dag, og imidlertid de fiskede, søgte de med andre Fiskere Bredningen, som ligger norden Volstrup og Kvistrup i Limfjorden, og de pulsede efter Sale saa vel som ligeledes i Vigen norden Struer og i Kilen vesten Struer; og lagde de deres Fiskerbaade i Land ligesom de andre Fiskere, saa og ophængte deres Baad paa den vestre Side af Struer Odde vesten Oddehuset. De gav aarlig af hvert Vod til Volstrup 20 og til Kvistrup 40 Snese Aal ligesom deres Formænd.

Det er sikkert Beboerne i Struer, der tænkes paa, naar Holstebro Borgerskab den 16. Oktober 1711 udstedte en Advarsel i Anledning af, at der blev begaaet Forprang i Hjerm-Ginding Herred, idet en Del Fæstebønder understod sig at indkøbe paa 2 til 3 Mil, til

at sælge, Flæsk, Smør, Talg, Huder, Voks, Uld og Honning, ja til deraf at „blende“ Mjød at sælge i Pottetal, brygge Øl og Brændevin at sælge i Potter og Kander, samt sælge Jærn, Salt, Humle, Tjære, Sæbe, Hør og Hamp, Holstebro By og Konsumsforvalteren til Skade.

Struer som Holstebros Losse- og Ladeplads.

1726 nævnes under „Struerby“ Marskjærgaard, Torngaard, Ravndal, Feldbols Jord, der brugtes under Marskjærgaard, og samme Aar siges der at høre 4 Gaarde og 2 Huse under Struerdal. Dette var altsammen Fæstegods under Kvistrup.

1733 blev Struer lagt ind under Holstebro Købstad som dens Losse- og Ladeplads.

Holstebro gaar derefter endnu kraftigere frem end før for at sikre sig Retten til Ind- og Udførslen over Struer og Handelen paa Pladsen. Samme Aar, 1733, besværer Holstebro Borgerskab sig over, at Købmænd i Aalborg lægger sig for Struer med Ladninger af Tømmer, Jærn, Salt, Hør, Hamp, Tjære og andre Købmandsvarer og handler paa Holstebro Distrikt. Men Aalborg Magistrat paastaar, at deres By har kgl. Privilegium af 23. Aug. 1655 til at handle frit i Limfjorden, ligesom den fremkalder et Tingsvidne fra Holstebro Byting, at Aalborg Borgere af Arilds Tid uden mindste Paatale hidtil har besejlet Struer Strand og haft fri Handel med Varer at sælge og købe.*

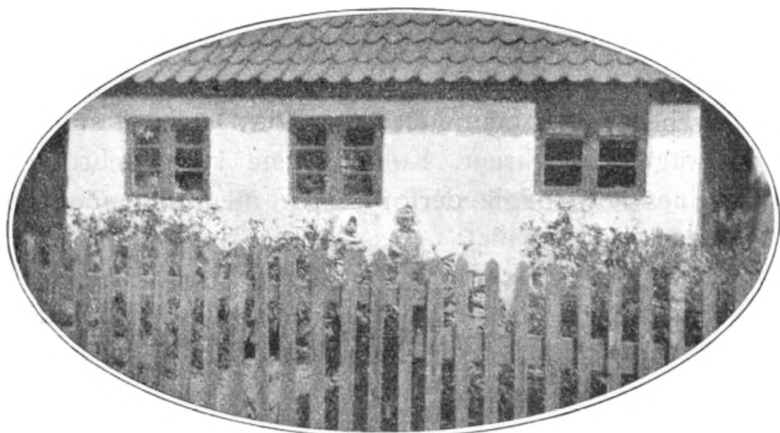
I Januar 1734 anlægger Holstebro Borgerskab Sag mod Kancelliraad Moth til Kvistrup og hans Fæstere, 4 Struerboere, nemlig Husmændene Mathias Bech, Niels Smed, Christen Smed og Lyder Skrædder for ulovlig Handel med Varer, blandt andet Tømmer, og for ulovlig Brændevinshandel og Krohold. For Retten fore-

*) O. Nielsen: Hjerm og Ginding Herreder, S. 22.

gaar i de følgende Maaneder en vidtløftig Sagførsel; der føres en Mængde Vidner fra begge Sider, og da Afstanden mellem Holstebro og Struer har Betydning med Heusyn til Anklagen for Krohold, foretager 4 Syns- og Vejmaalings-Rebsmænd Opmaaling af Vejen. Den 9. April 1734 falder Dommen. Denne henviser med Hensyn til Anklagen for ulovlig Varehandel til Forordningen af 16. April 1681, der tilforn er bleven paatalt af Holstebro Borgere, sidst i Aaret 1732 og dernæst efter den høje Øvrigheds Foranstaltning ved allernaadigst Reskrift til Stiftsbefalingsmand Gabel i Ribe af 4. Novb. 1733, hvilket er blevet publiceret de sagsøgte Struerboere. Men trods disse Advarsler, og skønt der ved en Undersøgelse d. 18. Februar 1733 er „arresteret“ Tømmer hos Mathias Bech og Niels Smed, medens der hos de to andre intet er forefundet af deslige Varer, saa understaar Herredsdommeren sig dog ikke at konfiskere Tømmeret, ej heller de paasigtede at mulkttere, men ophæver den derpaa gjorte Arrest.

Hvad angaar den af Sagsøgerne paaankede Brændevinshandel hos Struerboerne henvises til, at Niels og Christen Smed i sidste Krigstid (den store nordiske Krig 1709—20) aarlig har kontribueret deraf til Ringkjøbing Amtstue efter de daværende Skattekommissariers Takstation (altsaa Brændevinshandelen kendt lovlig); og da over 30 Vidner har forklaret, at der er over 2 Mil fra Struer til Holstebro, ja da saa vel tidligere Maalinger som den under Sagen foretagne Opmaaling og Rebning har befundet, at der er 27,540 Alen sjællandsk Maal, altsaa over 2 Mil, mellem Struer og Holstebro, saa kan Holstebro Borgere ikke tilegne sig at hindre Struer Husmænd og Beboere at lave og sælge Brændevin; langt mindre (siger Dommeren) understaar jeg mig de forefundne [Brændevins-] Redskaber at konfiskere, medens

dog (føjer han noget ulogisk til) „over alt bør bemeldte Struerboere efterdags at entholde dem fra slig Brændevins Brænden og Handel, indtil de paa anden Maade benaadet med kongelig Frihed eller med Hr. Amtmand Teilmands Tilladelse vorder forsynet“. De anklagede 4 Husmænd i Struer og deres Husbond Kancelliraad Moth skal betale Sagens Omkostninger med ialt 20 Rdl. in-

Gl. Hus paa Olbjærg (Bjærggade), hidflyttet fra Odden 1824

den 15 Dage efter Dommens lovlige Forkyndelse. Sagsøgenes Fuldmægtig Knud Nielsen Munch faar en Næse for Vidtløftighed med Vidner. Holstebro appellerer til Landstinget, der dog stadfæster Underrettsdommen.

En samtidig paabegyndt Sag mod Jens Odde blev med Sagsøgenes Bemyndigelse forligt og Sagen mod ham derefter hævet.*

Holstebro Borgerskab fik altsaa hverken overfor Aalborg Købmænd eller Beboerne i Struer Has paa den ved Lade- og Lossepladsen om sig gribende Landhandel og Forprang, og hverken Forordningen af 1681 eller Advarslen i den sidste Dom afholdt Struerboerne

* Hjerm-Ginding Herreds Justitsprotokol 1726—36 og Viborg Landstings Dombog 1731—36.

fra at handle med Omegnens Befolkning eller holde Udskænkning for Søfolk og vejfarende, som søgte Stedet. Klagerne fra Holstebro Købmænd over den utilladelige Handel med ud- og indgaaende Varer „til stor Fornærmelse for Holstebro By og de kongelige Intrader“ vedblev derfor.

Et Reskript af 27. Juni 1777 forbød da aldeles at have Oplag paa Ladepladsen Struer af nogen som helst Varer til Udsalg; dog tillodes det Købmændene i Holstebro alene at have Oplag af Bygningsmaterialer. Ellers skulde Handelen foregaa i Holstebro.

Dog heller ikke denne Bevilling formaede at standse Forpranget ved Struer. Købmændene i Holstebro, en halv Snes ialt, indgik derfor i 1797 med følgende Andragende til Kancelliet:

„Da Land- og Forprang ved Struer, som er Holstebro Losse- og Ladeplads, af en Del unge og løse Karle, som undslaa sig Bondearbejde, saa vel som og af Gaard- og Bolejere, der have deres Bondehaandtering at ernære sig af, drives og [de] i ingen Tilfælde har nogen Byrder af denne Land- og Forprangs Handel, men ruinerer dermed enhver ærekær og tro Borger i denne By, som har sat sig ned at ernære sig og Familie samt udrede de Byrder, som Næringsstanden ellers paalægges, og da Stranden ved Struer er 2 Mile fra Holstebro beliggende, hvor Indvaanerne eller de kgl. Betjente i Holstebro umulig kunne have den fornødne Opsyn, saa have vi overvejet, at det bedste og tjenligste Middel til sammes Afskaffelse vilde være at ansøge om kgl. allernaadigste Bevilling for de handlende i Holstebro, at de foruden de Privilegier og Rettigheder, de have af Losse- og Ladeplads, maatte end ydermere bevilges at lade der paa Stedet udsælge til Egnens Beboere de Varer i Tømmer, Salt, Jærn, Tjære og Hør, item og at indsamle af Egnens Beboere deres Korn, Smør og videre Produkter,

af hvilken en saadan allernaadigst Bevilling vilde flyde den Fordel for Handelsstanden i Holstebro, at naar den der holdt Oplag og Udsalg, item indsamlede Produkterne under Art af Kompagnihandel, som fra Købstedet Holstebro kunde drives ved 1 á 2 Karle, blev Landprangerne ved saadan Nærværelse og Opsyn frygtsomme, og ved enhver Lejlighed kunde altid ved Ekspresse i Hast faas Bud efter Rettens Betjente etc., og paa den anden Side havde Egnens Beboere den Fordel, at de ved Stranden kunde modtage Tømmer, Jærn, Salt og Tjære m. m., som [det] ellers maatte være for tung og lang en Vej at hente tilbage fra Holstebro. Denne Maade indse vi vilde være det eneste Middel til at faa Land- og Forprangshandel afskaffet ved dette Sted og Egnen deromkring, og da ingen derved i nogen Maade kan vederfares nogen Fornærmelse, saa gøre vi os forvissede om allernaadigst Bønhørelse os maatte forundes.“

Herpaa gav kst. Byfoged J. Tranberg saalydende Erklæring:

„Efter højkgl. Reskript af 27. Juni 1777 er det ene og alene tilladt Holstebro Købsteds handlende at have Losse- og Ladeplads ved Struer; men da dette Sted er 2 Mil fraliggende, saa kunne Holstebro handlende ikke have den Nytte deraf, som de virkelig trænge til, med mindre H. M. Kongen allernaadigst vil forunde dem den ansøgte Frihed. Vistnok sker dem stort Indgreb i deres Handel; thi de Skippere, som gaa fra Aalborg til Struer med grove Varer, er tildels Kommissionærer for adskillige, dels her i Egnen paa Landet, dels ved og i Aalborg. Naar disse nu kommer her til Struer med Varer, saa siger Rygtet, at de ofte afsætter samme til Landboerne her i Egnen, og da igen tage disses Smør, Korn og andre Landprodukter. Derved sker naturligvis Købmændene her stort Indgreb i deres Handelsrettigheder,

men dette vilde være vanskeligt at hæmme, undt. at Købmændene her, som meldt, kunde have Tilladelse til at holde 1 à 2 Karle i Struer paa ansøgte Maade, og dette vilde tillige være en sand Nytte for Landmanden, især Norden Holstebro, som i Struer bekvemmeligere kunde tage de Produkter, de bruge af Hør, Jærn, Salt. Tjære og Tømmer, samt igen der aflevere deres Korn og de Landprodukter, de kunne sælge. En betydelig Lettelse vilde det være for disse i Kørsel, og en meget betydelig Fordel vilde det og være for den hele Landalmue; thi Bonden kan faa mere for sine Varer i Struer end i Holstebro, og han kan faa bedre Køb paa de grove Varer, han behøver, i Struer end i Holstebro. Dette falder begribeligt, thi naar Købmanden skal med Vogn transportere Varer 2 Mil til og fra Struer, maa samme følgelig sættes paa Varerne, og da H. Maj.s Intrader ikke ved denne Tilladelse kan ske nogen Fornærmelse, da Aalborg er det eneste Sted, hvorfra og hvorhen Produkterne føres og følgelig Rettighederne der erlægges, saa drister jeg mig allerunderdanigst at bede, at H. M. Kongen allernaadigst vilde bønnehøre Supplikanterne.“

Uagtet Amtmand Hansen ikke ventede, at Landprang kunde afskaffes paa den Maade, anbefalede han dog Andragendet. Ved Reskript af 28. Septbr. 1798 bevilgede Kongen, „at det maatte være Køb- og Handelsmændene i Holstebro tilladt paa det Byen tilhørende Losse- og Ladested Struer enten hver for sig eller i Forening ved Fuldmægtige til Egnens Beboere at sælge Tømmer, Salt, Jærn, Tjære og Hør, samt af Egnens Beboere at indkøbe Korn, Smør og andre Produkter for igen at sælge til fremmede“.

Hvordan denne Kompagnihandel straks efter førtes ud i Livet, vil der blive gjort Rede for i et senere Afsnit.

Økonomiske Forhold i Midten af det 18. Aarhundrede.

Fra omtrent 1750 tillader de fyldigere stedlige Arkivsager at følge Besiddelses- og Ejendomsforholdene i Struer mere i Enkelthederne. Foruden Hjerm-Ginding Herreders Tingbøger, der, om end med flere Afbrydelser er opbevaret fra 1690, og hvortil der i det foregaaende oftere er henvist, forefindes i Landsarkivet i

Vestergade Nr. 6, opført 1861 (tilh. Fisker N. Thorgaard)

Viborg en Skifteprotokol for Kvistrup Gods, hvortil Struer jo hørte, for Aarene 1757—79, og fra 1779 ff. haves Skøde- og Pantebøgerne for Hjerm-Ginding Herreder. Efter disse Kilder skal i det følgende gives nogle Oplysninger om de økonomiske Forhold hos Struer-Bønderne i sidste Halvdal af det 18. Aarhundrede og om Ejendomsforholdene i Slutningen af det 18. og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

I den nævnte Skifteprotokol er opgjort omtr. 15 Dødsboer efter Fæstere og deres Koner i Struer og Struerdal, det ældste 5. Maj 1757 efter Christen Christensen Kirck den ældres Kone, Johanne Christensdatter, det yngste 28. Februar 1779 efter Laurids Christensen Tveds Hustru Anne Lauridsdatter. Disse Skifter giver jo in-

gen Oplysninger om Fæsteforhold, Gaarde, Huse eller disses Tilliggender, men vel Redegørelser for Familier, Indbo, Besætning og økonomiske Forhold. Man faar gennem disse Opgørelser et nogenlunde godt Billede af Levevilkaarene, og hvordan Livet udendørs formede sig hos Gaard- og Husfæstere i Struer i det 18. Aarhundrede.

Efter at Rasmus Overgaard, om hvem vi har hørt i det foregaaende, og hans Søn Niels Overgaard havde ejet Kvistrup Gaard og Gods i over 40 Aar (1681—1722) gik det nogle Aar i Handelen, indtil det i 1729 købtes for 22,000 Rdl. af Kancelliraad Chr. Moth, der ejede det til sin Død 1766*, hvorefter Godset ved dennes Søster gik over til hendes Mand Kancelliraad Balthasar Halse, der døde 1771, hvorpaa Enken solgte det til Justitsraad J. Hvass til Tviskloster, der allerede døde 1773. Dennes Enke overlod Gaardene til sin forlovede Ritmester H. Fischer, men hun døde 1774 inden Bryllupet, hvorefter Ritmesteren først solgte Tvis Kloster s. A. og derpaa Kvistrup, som han dog maatte overtage igen; han boede nu her fra 1774 til sin Død 1794.**

* Om Kancelliraad Moths Formue se F. K. Erlang i Hards. Aarb. 1908, S. 94.

** Ritmester Fischer, der var sine 3 Alen høj, var overfor Bønderne en haard Herre, der holdt strengt paa Fæsternes Opfyldelse af deres Hoveripligt. En Mand i Gimsing, der var tilsagt til Hovarbejde, havde en Klat høstet Byg staaende tjenlig til Indkørsel og mente, han nok kunde køre den hjem først. Men straks kom Naadigherren ridende til Gaarden og spurgte efter Manden. Konen fulgte saa med ud i Marken, hvor Manden havde læsset Bygget. „Hvorfor kommer du ikke til Hovarbejde?“ raabte Ritmesteren. Manden rev Huen af og sagde, at han gerne vilde have sin tjenlige Byg kørt ind. Men der hjalp ingen kære Mor; han maatte vælte Byggen af Vognen og køre til Arbejde paa Kvistrup.

Ikke alle Bønder var dog saa føjelige. Da Ritmesteren vilde banke et Par store, kraftige Brødre, der var paa Hovarbejde, lagde

Han giftede sig og havde flere Børn; Enken besad endnu Gaarden til 1799, da hun solgte Kvistrup til Johan Pape, der ejede den 1799—1814, da han paa Grund af Alderdom solgte den til Th. Nyssum, der havde den til 1824, da Staten, som havde et Laan i den paa 25,000 Rdl., maatte overtage Gaarden. R. Ægidius købte den saa i 1825 for 12,000 Rdl.

Det er under Moth, Halse, Hvass og Fischer de nedenfor omtalte Skifteforretninger er foretaget. Det var Moth, som byggede Gimsing Skole, hvortil ogsaa Børnene fra Struer gik, paa 2 Agre, som Marskjærsgaard hidtil havde haft i Fæste, hvorfor han i Stedet henlagde 2 andre Agre til den.

5. Maj 1757 holdes Skifteforretning efter afgangne Johanne Christensdaatter i Struer. Paa Kancelliraad Moths Vegne mødte Godsforvalteren paa Kvistrup Jens Smith tillige med tvende Mænd Jens Lauritzøn og Jens Christensøn, begge af Struer, hos Enkemanden Christen Christensøn Kirck den ældre for at registrere og vurdere efter hans afgangne Hustru sal. Johanne Christensdaatter og skifte og dele mellem bemeldte Enkemand Christen Christensøn paa den ene og deres i Ægteskab sammenavlede Børn paa den anden Side, som var: en Søn Christen Christensøn, 33

de sammen om ham og fik Hjælp af deres Søster, som ogsaa var med. Fischer maatte saa fortrække. Men den ene af Brødrene maatte til Straf springe Soldat, og Ritmesteren sagde til den mandhaftige Søster: „Havde dine Klæder været skaarne som mine, skulde du være kommen i Trøjen med din Broder“. Karlen slap imidlertid forholdsvis hurtig fri igen, og da han atter mødte Ritmesteren, der gik ved Stok efter at have brækket et Ben, sagde denne: „Jo større Skalk, des større Lykke“. Dog Karlen var ikke mundlam, men slyngede sin høje Husbond i Synet: „Jo større Stodder, des længere Krykke.“

(Meddelt af Chr. Enevoldsen, Struer).

Aar, dito Christen Christensøn, 27 Aar,* dito Knud Christensøn, 24 Aar, en Daatter Maren, 36 Aar, dito Ingefcr [ø: Ingefred, som ogsaa staar i Underskriften] Christensdaatter, gift med Lauritz Nielsøn i bemeldte Struer, og da i samtliges Overværelse foretaget og forrettet som følger:

I Stuen:

1 gl. Fuhrbord [Fyrretræsbord] paa aaben Fod „ Rdl. „ Mk. 12 Sk.			
2de Bænkefjæl ved Bordet	—	1	— „ —
1 do. Skammel.	—	„	— 8 —
1 gl. Bænk 2 Sk., 1 Hyldefjæl 2 Sk.	—	„	— 4 —
1 Jærnfyrfad.	—	„	— 1 —
1 gl. Tinfad og 2de Tallerkener.	—	1	— 8 —
og lidt andet tarveligt Bohave, ialt i Stuen for „	—	9	— 6 —

Sengeklæder:

1 hvid Olmerdugs Overdyne.	—	3	— „ —
1 gl. sort og graa Vadmels dito.	—	1	— „ —
2de Blaarlærreds Lagner	—	1	— „ —
2de Olmerdugs Hoveddyner	—	1	— 8 —

Paa den anden Seng:

1 hvid Olmerdugs Overdyne med blaa Striber „	—	2	— „ —
1 graa Vadmels dito.	—	1	— 8 —
1 Blaarlærreds Lagen	—	„	— 10 —
2de Hovedpuder	—	1	— 8 —

Den sal. Kones Gangklæder foregav Enkemanden tilige med Børnene at være givne og overladte af den sal. Kone til Lauritz Nielsøns Barn og altsaa ikke kunde vurderes.

I Kælderen:

1 Ege hel Øltønde	„	Rdl. 1 Mk. 8 Sk.
1 dito halv Tønde	—	„ — 8 —
1 Sold 1 Mk, 1 Dejnkær 4 Sk.	—	1 — 4 —
1 Hyldefjæl 2 Sk., 2de gl. [?] 1 Mk.	—	1 — 2 —
1 lidet Hængeskab.	—	„ — 4 —

* Det maa have været noget besværligt at holde Rede paa de mange Christen'er i denne Familie, hvor Manden og to Sønner hed Christen Christensøn, ogsaa Konens Fader hed Christen.

I Køkkenet:

1 gl. Kobber Kedel i Gruen	2 Rdl. 4 Mk. „ Sk.
1 mindre dito	„ — 2 — „ —
2de smaa Kar a 1 Mark	„ — 2 — „ —
2de Haandspader	„ — „ — 4 —
1 gl. Fjerding.	„ — „ — 2 —
1 Jærngryde	„ — 1 — „ —
1 Ildklemme	„ — „ — 8 —
2 Dritler Truge	„ — „ — 6 —
og enkelte mindre Genstande.	
Det registrerede og vurderede: Summa	13 — „ — 8 -

Fiskeredskab følgende:

Den 4de Part i Heltvaaddene	„ — 4 — „ —
Den 5te Part i Sildvaaddene.	4 — „ — „ —
3de Høns og 1 Hane	„ — 5 — „ —

Gæld og Besværing efterset og saaledes befunden:

1. Brøstfældighed paa Huset, som bestaar af 6 Fag, mangler til Reparation	4 Rdl. „ Mk. „ Sk.
2. Rug 2 Td. a 2 Rd. 4 Sk.	5 — 2 — „ —
3. Den sal. Kones Begravelse foregav Enke- manden endnu at være i Gæld for: . . .	6 — 4 — „ —
4. Skyldig Gæld til en Del navngivne Kredi- torer i og ved Struer, bl. a. for bekom- men Korn 1 Rd. 4 Mk., Laan paa 1—3 Rd. af forskellige, til Købmand Christen Kier i Holstebro for bekommen Hamp 1 Rd. 2 Mk., ialt	18 — 2 — „ —

Bliver saa Boens Gæld og Besvær Summa Udg. 34 Rdl. 2 Mk „ Sk.

Udgifterne overgaar Indtægterne med 21 Rd. 1 Mk. 8 Sk., saa alt, hvad som er registreret og vurderet, forbliver til Stervboens Kreditorers Afbetaling.

Godt 5 Aar efter dør gamle Christen Kirck. og den 3. August 1762 holdes Skifteforretning, hvor de 5 Børn er til Stede; den ældste Datter Maren er nu gift med Jens Lauritzøn i Oddehuset. Foruden Godsforvalteren Jens Smith er Christen Pedersen af Maskiergaard og Jens Lauritzøn af Struer til Stede som Vurderingsmænd; men der foretages ingen Registrering, da samtlige Ar-

vinger paa Spørgsmaalet, om de vilde have et ordentligt Skifte, svarede, at da deres Broder Knud Christensøn paa nogle Aar havde opholdet, forsynet og forsørgt deres aldrende og skrøbelige Fader samt gjort Forskud til hans Begravelse og Jordefærd, saa vilde de overlade ham alt, hvis [hvad] som forefindes i Stervboen uden deres Pretention i nogen Maade og altsaa ikke forlangte nogen Skifteretsholdelse, men gav et uryggeligt og uigenkaldeligt Afkald.

Søskendene er sikkert heller ikke gaaet Glip af noget ved at lade Knud Kirk beholde det tarvelige Indbo sammen med Fæstet af Faderens Hus. Da det ikke er sandsynligt, at den gamle Kirk har haft mange Grunker paa Kistebunden, har Knud maaske ogsaa maattet hjælpe med til at betale den opgjorte Gæld. Af Registreringen ses, at Christen Kirk og Søn har været Fæstere af et jordløst Hus — Kornet maa købes, og der nævnes ingen Kreaturer, kun 4 Høns — og væsentlig ernæret sig som Fiskere, der har fisket paa Part — fjerde Part i Heltvaaddene og femte Part i Sildevaaddene — sammen med andre Husmænd i Struer. Indboet er meget tarveligt og faatalligt selv efter den Tids Forhold, og Huset har været brøstfældigt.

Noget bedre stiller Forholdene sig i Oddehuset nede ved Overfartsstedet, hvor der var bedre Adgang til Fortjeneste. Her sad jo ved gl. Christen Kirks Død Datteren Maren, gift med Jens Lauritsen. Han maa imidlertid ikke været bleven der længe; thi sidst i 1760'erne bor her Jens Nielsen Foldgaard. Den 30. Maj 1769 holder Fuldmægtig Niels Saabye fra Kvistrup paa Kanceliraad Halses Vegne Skifte efter Jens Foldgaards afgangne Hustru Kirsten Christensdatter mellem Enkemanden og hendes Moder Karen Pedersdatter og hendes Broder Søren Christensen i Engmarkhus, hvor Mo-

deren er til Huse, en Søster Mette Christensdatter, gift med Christen Jensen Skrædder ved Struer og en ugift Søster Anne Christensdatter, som ogsaa er hos Broderen i Engmarkhus.

Indboet, der er en Del bedre og rigeligere end hos gamle Christen Kirks, opgøres til 28 Rdl. 1 Mk. 6 Sk., men Boets Udgift og Besværing til 30 Rdl. 1 Mk. 8 Sk. Dog tilbød Enkemanden, at han vilde give sin sal. Kones Slægt 1 Rdl. 2 Sk. — at dele mellem 5! Saa helt tomhændede gik de ikke derfra. Vurderingen er sikkert ikke sat for højt, og den gode Jens Foldgaard har rimeligvis haft lidt til bedste.

Betydelig bedre forsynede er naturligvis Gaardmandshjemmene. Paa den Tid boede der 2 Fæstere i Marskjærsgaard, der lige til 1809 var delt i søndre og nordre Marskjærsgaard. Den ene af disse var ved Midten af 18. Aarhundrede Christen Pedersen, der ved Skifteforretningerne tit optræder som den ene af de to Vurderingsmænd. Den anden Fæster i Marskjærsgaard var den gamle Marqvor Sørensen, der afstod Gaarden til sin anden Søn Søren Marqvorsen 1759 og døde først i Februar 1761, højt op i Halvfjerdserne (ifølge Kirkebogen begravet 11. Februar paa Gimsing Kirkegaard), medens Konen Karen Nielsdatter døde i December s. A. i sin Alders 76. Aar.

Der holdes Skiftesamling efter Manden d. 4. Marts 1761 af Fuldmægtigen Jens Smith fra Kvistrup sammen med Christen Pedersen af Marskjærsgaard og Jens Lauritzøn af Struer som Vurderingsmænd i Overværelse af Enken og dennes Lavværge Jacob Jepsen Skou af Struergaard paa den ene Side og deres i Ægteskab sammenavlede Børn paa den anden Side, som er en Søn, Niels Marqvorsen, 40 Aar, der findes hel svagelig og daglig trænger til Hjælp og Pasning, 1 dito, Søren Marq-

vorsen, 32 Aar, Fæster paa Gaarden, en Datter, Maren Marqvorsøn (mærk Tilnærmelsen til nuv. Sprogbrug i de 2 første Navne), gift med Anders Dahl i Ølby, som (c: Maren M.) forhen ved Døden er afgangen og har efterladt sig tre smaa Børn, paa hvis Vegne deres Fader var til Stede, og en Datter, Inger Marqvorsdatter, gift med Kynde Hansøn i Gimsinghoved. Der findes kun Opgørelse over den sl. Mands Gangklæder, nl.:

1 blaagraa Vadmels Kjortel.	1 Rdl.	„ Mk.	„ Sk.
1 Skindvest med Messingknapper	„	— 5	„ —
1 Par dito Bukser 2 Mk., 1 hvid Vadmels Vest med Messingknapper 3 Mk.	„	— 5	„ —
1 gl. Vadmels Vest med Metalknapper.	„	— „	— 12 —
1 Par gl. Skindbukser 12 Mk., Vanter osv., der ialt vurderedes til 4 Rdl. 3 Mk. 6 Sk.			

Men da Begravelsesomkostningerne sættes til 6 Rdl. 4 Mk. — 6 á 10 Dl. synes at være Taksten for at faa Gaardmænd og Husmænd hæderlig i Jorden i de Tider — og Skiftets Bekostning til 1 Mk. 8 Sk., bliver Summa Udgift 6 Rdl. 5 Mk. 8 Sk., saa Marqvor og den svagelige Niels har faaet Faderens Gangklæder, medens Datteren og Enkemanden fra Ølby har maattet nøjes med, hvad de muligvis tidligere har faaet; altsaa Moderen har faaet Lov at sidde i uskiftet Bo.

Men heller ikke da hun døde 10 Maaneder efter, og der den 13. Januar 1762 holdes Skifteforsamling, foretages noget Skifte. Karen Nielsdatters Gangklæder anslaaes til en Værdi af 3 Rdl. 3 Mk. 8 Sk., som af de øvrige Arvinger blev tilstaaet Marqvor Sørensen for Begravelsen. Indbo og Besætning omtales heller ikke her.

Da derimod Sønnens, Halvgaardmanden Søren Marqvorsøns Hustru, Margrethe Hermandsdatter, døde 10 Aar efter (Februar 1771, Kirkebogen), foretages fuldstændig Registrering og Vurdering af Indbo, Gang- og Sengeklæder ved Skiftet, som holdtes 20. Marts 1771 i

„Maskiergaard“ mellem Enkemanden paa den ene Side og hendes med ham avlede efterladte Børn, som var: en Søn, Marqvor Sørensen, 16 Aar, en Datter, Karen Sørensdtr., 14 Aar, og en Datter, Mette Sørensdtr., 11 Aar gl., paa den anden Side. Som Tilsynsværge var desuden til Stede Børnenes Morbroder Laurs Hermandsen fra Øster Ølbye og som Vidner og Vurderingsmænd Svogeren Kynde Hansen fra Gimsinghoved og Christen Pedersen i Marskjærsgaard.

I den nørre Stue:

1 Fyr Bord med dito Fødder under	„	Rdl. 2 Mk.	„	Sk.
2 Fyr Bænker 12 Sk., 1 Skammel 6 Sk.. . . .	„	— 1	— 2	—
2 Stole 6 Sk., 2 Hylder 8 Sk., 1 Hylde 10 Sk. „	„	— 1	— 8	—
1 Messing Bækken 1 Mk., 1 Lysestage 12 Sk. „	„	— 1	— 12	—
1 gl. Lysestage 8 Sk., 2 Tin Tallerkener 12 Sk. „	„	— 1	— 4	—
4 Tin Fade 4 Sk., 12 dito 8 Sk.	„	— „	— 12	
1 Jærn Kakkelovn med Træ Fødder	8	— „	— „	—
1 Ege Kiste 1 Rdl., 1 Stryg Jærn 2 Mk. . . .	1	— 2	— „	—
1 malet Fyr Kiste	1	— 2	— „	—

Derudi den Sal. Kones Gangklæder:

1 sort Kjole af 4 skaftet Tøj.	„	— 4	— „	—
1 do. Skørt	„	— 1	— „	—
1 rødt Klædes Skørt.	1	— „	— „	—
1 Kallemanke Trøje.	„	— 2	— „	—
1 sort 4 skaftet dito.	„	— 3	— „	—
1 Katuns Kaabe	1	— 2	— „	—
1 Plydses Hætte	1	— „	— „	—
1 grønt 4 skaftet Skørt.	1	— 2	— „	—
1 S. (?) Trøje,	„	— 4	— „	—
1 rødt Vadmel Skørt.	1	— „	— „	—
1 sort 4 skaftet dito.	„	— 4	— „	—
1 blaa dito Trøje.	„	— 2	— „	—
1 grønt Rye (?) Skørt.	1	— „	— „	—
1 blaa Klædes Trøje.	1	— „	— „	—
1 grøn treskaftet dito	„	— 2	— „	—
1 treskaftet Skørt	„	— 3	— „	—
1 blaat Vadmel Snøreliv.	„	— 1	— „	—
1 broget Forklæde.	„	— 1	— „	—
1 brun Vadmel Trøje	„	— 2	— „	—

1 treskiftet brunt Skørt.	Rd. 1 Mk. 8 Sk.
1 sribet Forklæde.	— „ — 8 —
1 Par gl. Handsker	— „ — 4 —
1 Par dito.	— „ — 6 —
1 blaat Forklæde.	— „ — 8 —
1 Katuns dito.	— 1 — 8 —
1 grøn ulden Damaskes Hue	— „ — 4 —
6 Hvergarns Klæder á 12 Sk.	— 4 — 8 —
1 Fløjels Hue 3 Mk., 2 Silke Huer 3 Mk., 1 Hue 4 Mk.	1 — 4 — „ —
3 Særker 4 Mk. 8 Sk., 6 Liner [?] á 4 Sk.	1 — „ — „ —

Desuden opgøres, hvad der findes i den søndre Stue [Sovekammeret] af Senge, Sengetøj og Dyner, desuden andre Senge og Sengeklæder, hvad der findes paa Loftet (bl. a. en „Ørk“, 3: Kiste, til 3 Mk.), i Kælderen og Bryggerset af Kar, Kedler, Trug og andre Redskaber.

I alt opgøres Boet til 186 Rd. 1 Mk. 2 Sk.; men da Stærvboens Besværing opsummeres til 195 Rd. 3 Mk., bliver der intet til Børnene at arve efter Moderen. — Alle Opgørelserne viser ufravigelig, at Dødsboenes „Udgift og Besværing“ mere eller mindre overstiger Indtægtssummen, sagtens mest for overfor Godsejeren at staa som fattige, uformuende Bønder. Det anførte Bos Værdi 186 Rdl., der vel at mærke kun gælder Fæstet af en halv Gaard, og uden at Besætningen tages med, er jo mange Gange større end de nævnte Husmandsboer. Særlig har Huset efter Tidens Skik været godt forsynet med Sengeklæder, og den unge Kone, der er død omkr. 40 Aar gl., ses at have haft rigeligt med Gangklæder. Familien Marqvorsen, som vi senere skal høre nærmere om — den sidder paa Marskjærgaard i fire Slægtled — har dengang sikkert været nogenlunde velstillet.

Den af Datidens Gaardmænd i Struer, hos hvem der

synes at have været mest Velstand til Huse, er Jacob Jepsøn Schou, der døde i April 1761. Den 16. Maj s. A. holdt Godsforvalter Smith sammen med Chr. Pedersen og Søren Marqvorsen, begge af Marskjærgaard Skifte efter ham „udi Stærftboen Struer“, hvormed maa menes Struergaard, den Gaard, hvortil Navnet særlig var knyttet. I Overværelse af Enken og Lavværgen Oluf Christophersøn (rimeligvis hendes Broder) af Hundsballe foretoges følgende Registrering (uden nogen tilføjet Vurdering).

I Dagligstuen:

- 1 gl. Furbord paa aaben Fod,
- 2de Bænkefjæl ved Bordet, som fandtes nagelfaste.
- 1 dito Furbord og 2de Bænkefjæl, som og fandtes nagelfaste,
- 1 gl. Fur Skammel, 1 mindre dito,
- 3de gl. Bøge Borde-Bagstykker,
- 1 Jærn Kakkelovn paa dito Fod,
- 2de Hyldefjæl, 3de dito, som fandtes nagelfaste,
- 1 gl. Sejerværk med Klokkhus,
- 1 gl. Flint med Skæft.

Bøger:

- 1 liden gl. Bibel, 1 gl. Lovbog,
- Brockmands Huspostil,
- 1 gl. Salmebog, 1 dito kaldes Sjæledom,
- 1 dito bibelske Haandbog,

I den over Stue:

- 1 gl. Æske [træs] Bord, Skuffe under,
- 1 liden Furbord paa aaben Fod,
- 2de gl. Fur Kister med Hængelaas og Nøgel,
- 1 gl. Vogn Skrin og [saa] med Laas.
- Linned, som blev udtagen til den sal. Mands Jordefærd:
- 2de Hørlærreds Lagner,
- 1 gl. do., 1 Hovedpude med Vaar,
- 1 fin Kramlærreds Halsklud,
- 1 dito Halskrave, 2 fine Tørklæder. —
- 3de gl. Stole med Læder betrukken,
- 1 gl. Spejl med sort Ramme,
- 1 gl. Messing Fyrbækken,
- 2de gl. Skilderier i Ramme,

- 1 gl. Ege Kiste beslagen, med Laas og Nøgel, samt 1 dito
gl. Skrin, hvilke Enken foregav at være sit og desaar-
sag ubesigtet.
- 1 Fur Sengested med grønt Omhæng; derpaa:
1 Bolster Overdyne med blaa Striber,
1 hvid dito Underdyne,
1 Bolster Hovedpude,
1 dito med Vaar, 1 Skind dito,
1 Par Blaarlærreds Lagner,
1 Fur Sengested med grønt Omhæng; derpaa:
1 blaatavlet Lærreds Overdyne,
1 hvid Bolster Underdyne,
1 blaastribet Bolster Hovedpude,
1 gl. Lærreds dito,
1 Par Blaarlærreds Lagner.
- 1 Fur Sengested med brunt Omhæng; derpaa:
1 blaatavlet Lærreds Overdyne,
1 hvid Bolster Underdyne,
1 Hovedpude med Lærreds Overtræk,
1 Bolster dito, 1 Skind dito,
1 Par Blaarlærreds Lagner,
1 gl. Fur halv Sengested med grønt Omhæng; derpaa:
1 hvid Vadmels Overdyne med blaa Striber,
1 hvid Olmerdugs Underdyne,
2de Vadmels Hovedpuder,
1 Par Blaarlærreds Lagner,
- I Kammeret:
1 liden gl. Furbord,
2de Bænkefjæl nagelfaste,
1 Fur Sengested, derpaa:
1 Bolster Overdyne med blaa Striber,
1 hvid Vadmels Underdyne,
1 Bolster Hovedpude,
1 Par Blaarlærreds Lagner,
1 halv Fur Sengested (med Dynen osv.),
1 liden Thebræt,
1 Messing Stryge Jærn,
1 liden Skrivetavle med Ramme,
1 dito Bogstol med Læder betrukken,
1 fire Lispund Bismer,
6 Stk. smaa Tinfade,

8 Stkr. Tallerkener,
 2 dito „Secerchner“ [ɔ: Selzirchener el. Salzirchener, Sauce-
 skaale] og endnu en Række Genstande, der fylder 1/2
 Side i Protokollen.

Desuden opregnes Inventar i Kælder og Køkken af
 sædvanlig Slags.

Som Besætning opføres derimod kun:

1 graabroget Ko,
 1 sortbroget do.,
 1 Kalv,
 2de Væddere,
 6 Faar med 4 Lam.

Heste nævnes mærkelig nok ikke. —

Endnu skal anføres et Par Skifter fra Struerdal.

20. Marts 1773 holdtes Skifte efter Laurs Nielsens
 Hustru i Struerdal Else Andersdatter (ifl. Kirkebogen
 død i Februar). For Justitsraad Hvass til Tvis Kloster
 og Kvistrup mødte Fuldmægtigen ved bemeldte Gaarde
 og Godser Severin Gleerup tillige med tvende Vitter-
 lighedsvidner og Vurderingsmænd, nl. Laurs Christen-
 sen og Niels Laursen (vist Laurs Nielsens Fader), begge
 af Gimsinghoved. Til Stede var Enkemanden og Søn-
 nen Niels i sit 7. Aar (ikke flere Børn).

Der registreredes og vurderedes følgende:

Udi Stuen:

1 Fyr Bord med Fod	„ Rdl. 1 Mk. 8 Sk.
1 Kiste	„ — 1 — „ —
1 Ege Kiste med Laas og Nøgel	„ — 4 — .. —
3 „Botellier“ (Flasker) og 4 Glas	„ — 1 — „ —
1 Hængeskab med Laas.	„ — 2 — .. —
10 Par Trætallerkener	„ — .. — 4 —
1 Par Mangeltoj 4 Sk., 1 Vægt 4 Sk.	„ — .. — 8 —

o. s. v. — det sædvanlige tarvelige Bohave.

I Kælderen:

1/2 Dusin Hornskeer	„ — 2 — .. —
-------------------------------	--------------

1 Fløde Bøtte, 2 Fjerdinger, 2 „Bojel“ Spande.

I den øster Kammer:

Sengested med Vadmels sribet Overdyne o. s. v.

Der opføres en halv Spalte Køkkenredskaber. Den sal. Kones Gangklæder fylder halvanden Spalte.

Af levende Kreaturer opføres følgende:

Bæster:

1 sort Hoppe 12—13 Aar.	10 Rdl.	„	Mk.	„	Sk.
1 dito.	12	—	„	—	„
1 dito 2—3 Aar	5	—	„	—	„

Køer:

1 graa Ko, faaet 5 Kalve.	5	—	„	—	„
1 graa stjernet dito, 5 Kalve.	4	—	„	—	„
1 hvid dito, 3 Kalve.	3	—	„	—	„
2 Aarings Kalve	3	—	„	—	„
2de Faar.	„	—	5	—	„

Vogne:

1 Vogn med beslagen Hjul og Tilbehør.	6	—	„	—	„
1 Møg Vogn med Fjæle	3	—	„	—	„
1 Plov med Tilbehør	„	—	2	—	„
1 Harve	„	—	4	—	„
1 Hakkelsekiste med Kniv	„	—	„	—	8
1 Høfork og 1 Plejl	„	—	„	—	10
1 Greb, 1 Skovl og 1 Rive.	„	—	1	—	„
Summa Indtægt.	82	—	4	—	2

Boens Besværing:

Den sal. Kones Begravelse foregav Enkemanden at have kostet ham	10	—	„	—	„
Hans egen Begravelse paastod han i lige Maade have godtgjort med*	10	—	„	—	„
Bekostning paa Besætning if. kgl Fdg.**	54	—	„	—	„
Bort skyldig Gæld, ialt	61	—	2	—	„
deriblandt til Husbonden for hans Landgilde Byg 4 Rdl., til Jens Odde 15 Rdl. 2 Mk., til Peder Madsen i Struerdal 6 Rdl., til Kristen Bak i Struer 4 Rdl. Endvidere en Del andre „Besværinger“, saaledes at hele Boens Besværing er	197	—	2	—	„
og naar Indtægts Summa.	82	—	4	—	2
lignes med Udgiften, ses det at Udgiften overstiger Indtægten med.	113	—	3	—	14

* Meningen maa være, at han kræver 10 Rdl. af Boet forbeholdt til sin egen Begravelse.

** for at bringe Besætningen i samme Stand som ved Gaardens Overtagelse.

Da Auktionen ikke vilde indbringe saa meget, som fordredes til den anmeldte Gælds Betaling, og de øvrige Kreditorer ikke havde noget imod Tilbudet fra Enkemanden om at betale efter Tid og Lejlighed at erindre, overlod Skifteforvalteren ham Stervboens Masse mod, at han efterkommer sit Tilbud.

Her har man øjensynlig at gøre med en Gaardmand, som sad i trykkende Omstændigheder, hvad bl. a. Gældsposterne til hans Naboer, der vel har ydet ham kontante Laan, tyder paa; ligeledes at han skylder sin Husbond 4 Rdl. for Landgilde Byg og 54 Rdl. paa Besætningen.

Det sidste Dødsbo, som opgøres i Skifteprotokollen, — paa stemplet Papir og indsat bag i Protokollen — er fra 1779 efter afgangne Anne Lauridsdatter, som boede og døde udi Struerdal. Det er nu Ritmester Fischer, som ejer Kvistrup, og paa hans Vegne mødte Fuldmægtigen Jens Fousing, der synes at have boet i Struer, sammen med Ole Hundsballe* og Peder Madsen hos Enkemanden Laurs Christensen Tved og dennes 6 Børn i Alderen fra 31—18 Aar. Skifteforsamlingen holdes baade 28. Febr. og 18. Septbr. 1779, da den ældste Søn var fraværende.

Boets Masse opgøres til 148 Rdl. 4 Mk. 4 Sk., men Udgiftssummen til 163 Rdl. 2 Sk., saa der skyldes 14 Rdl. 1 Mk. 14 Sk. mere, end der ejes.

Ogsaa Laurs Tved skylder en Del kontante Beløb bort, nl. til Peder Tved (vel en Broder) 5 Rdl., til Lars Hansen i Gimsinghoved 2 Rdl. 4 Mk., til Fousing, Struer (rimeligvis Godsforvalteren) 11 Rdl.. Peder Madsen (der ogsaa havde Penge til gode hos sin anden Nabo i Struerdal) 3 Rdl. 3 Mk., til Jens Odde (som ligeledes

* Oluf Christophersøn boende i Hundsballe stævnedes 4. Okt. 1769 for 120 Rdl., skyldig til sal. Mads Laursens Enke Maren Laursdatter, at betale næstkomm. 27. Marts (1770 — Pantebogen).

havde laant Laurs Nielsen Penge) 5 Rdl., desuden skyldtes i ekstra Skat for 3 Maaneder 2 Rdl. 2 Mk. 2 Sk. eller ialt 30 Rdl. Laurs Tved med sine 6 Børn har da rimeligvis ogsaa siddet temmelig haardt i det. —

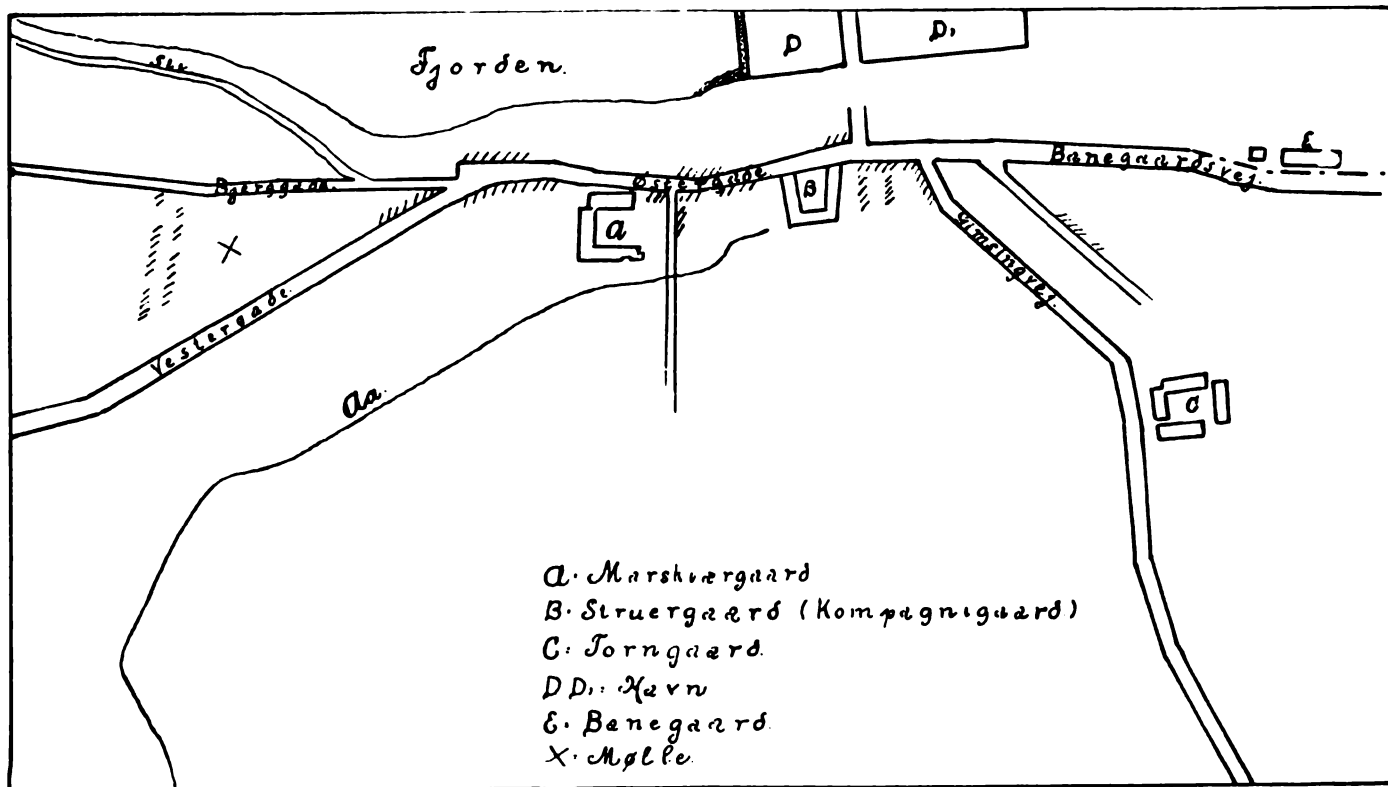
Disse Struerbønders Kaar giver sikkert et godt Billede af Bondestandens økonomiske Forhold i disse Egne omkring Midten af det 18. Aarhundrede. Paafaldende i Forhold til Nutiden er foruden det meget tarvelige og faatallige Bohave den ringe Besætning, et Par Heste, 2—4 Køer og nogle faa Faar, som dengang holdtes paa en almindelig Bondegaard. Men Besætningerne er i de Tider ikke større andre Steder. Bedst forsynet er man med Senge- og Gangklæder, særlig Kvinderne.

De vedføjede Vurderinger giver et ret fyldigt Billede af Datidens Prisforhold. Dog er Priserne rimeligvis ansat noget lavere end Værdien, og desuden maa man huske, at her er Tale om brugte, ofte gamle Genstande.

*Ejendomme og Ejerforhold i Slutn. af 18. og
1. Halvdel af 19. Aarh.*

Til Slutningen af det 18. Aarhundrede var alle i Struer Fæstere. Men i Ritmester Fischers og hans Enkes Tid bortsolgtes det meste af Bøndergodset. Ved hans Overtagelse af Kvistrup Gods i 1773 var der 220 Td. Hartkorn Bøndergods, men da hans Enke i 1799 solgte Kvistrup til Joh. Pape hørte endnu kun 22 Td. Hartkorn Bøndergods dertil, altsaa er det allermeste af Fæstegodset afhændet, og Bortsalget sker i Løbet af en halv Snes Aar fra Slutningen af Firserne til Slutn. af Halvfemserne.

Jeg skal nu med Skøde- og Pantebøgerne som Kilde give en Oversigt over Ejendoms køb og senere Ejerskifter i Struer og Struerdal, for saa vidt jeg har kunnet finde Oplysning derom. Hjerm-Ginding Herreders Skøde-

- A: Marshværgaard
- B: Struergaard (Kompagnigaard)
- C: Torngaard.
- D, D: Havn
- E: Banegaard.
- X: Mølle.

Kortskitse af Struer i 1860'erne. Gader og Gaarde. Det skraverede betegner omtrentlig Bebyggelse.
(Tegnet af Kommuelærer Johs. Pedersen, Holstebro).

og Panteprotokoller haves først fra 1779, men tager altsaa fat, hvor den i forrige Afsnit benyttede Skifteprotokol standser; kun er det naturligvis andre Oplysninger, idet Panteregisteret giver Ejendommenes Størrelse og Værdi, ser Besiddelsesforholdene mere udefra.

Marskjærgaard. Som før berørt var denne Gaard en Tid lang og vist hele det 18. Aarh. igennem delt i søndre og nørre Marskjærgaard. Det var vist paa søndre Marskjærgaard den ældre Marqvor Sørensen sad som Fæster, rimeligvis allerede fra længe før Aarhundredets Midte, da han døde 1761 højt op i Halvfjerdserne. Samtidig med ham sad i den anden Halvdel Christen Pedersen (nævnes 1761 og 1769), og da der ikke findes noget Skifte efter ham i den bevarede Protokol, har han sikkert levet og været Fæster paa nørre Marskjærgaard efter 1779 og altsaa ogsaa været Gaardfælle med Søren Marqvorsen eller Marcussen, som Navnet ogsaa skrives. Denne var født 1729, og efter sin første Hustrus Margrethe Hermandsdatters Død i Febr. 1771 — af dette Ægteskab var Sønnen Marqvor og to Døtre — blev han ifølge Kirkebogen allerede 17. April s. A. trolovet og den 10. Juli gift med Anne Friderichsdatter af Marskjærgaard, rimeligvis Pige eller Husholderske hos ham, da hun ifølge Efternavnet ikke kan være Datter af Christen Pedersen. Medens denne eller Efterfølger ikke ses at have købt nørre Marskjærgaard, købte Søren Marqvorsens Søn Marqvor eller Marcus Sørensen, der var født 1755 og konfirmereret i April 1772, efter at have afløst sin Fader, sin Halvgaard af Ritmester H. Fischer, der har udstedt Skøde 19. Septbr. 1788. Saa vidt ses, er det den første frasolgte Ejendom i Struer. Denne Halvpart af Marskjærgaard havde 2 Td. 5 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn.

Marqvor Sørensen var kun Ejer af Gaarden i 12 Aar, idet han allerede 13. Juni 1800 tilskødede sin yngre Halvbroder Kynde Sørensen „Stedet Marskjærgaard“ med Hartkorn 2 Td. 5 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Men med dette Køb fulgte tillige Voldhøjhus og 6 Agre af Voldhøj og 6 Agre af Brødlund, hvilke 12 Agre og Huset skal tilhøre Marskjærgaard. Samme Dag udsteder Kynde Sørensen Aftægtskontrakt til Broderen, hvorved han overlader denne og Hustru, saa længe de lever, Voldhøjhus og de 12 Agre til Brug og Afbenyttelse.

Kynde Sørensen solgte senere Voldhøjhus og de tilhørende Agre til Jens Jensen Hoved af Struerdal. Marqvor Sørensen, som boede der, købte derefter 1811 Voldhøjhus med de 6 Agre og de 6 Brødlunds Agre (af Hartkorn 4 Skp 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.) samt desuden en Fælleslod (af Htk. 1 Fdk. 2 Alb.). Han giver samtidig Overformynderiet Sikkerhed mod 1. Prioritet i Voldhøjhus for en Kapital paa 50 Rdl. tilhørende Christiane Nielsdatter. Marcus Sørensen bor i Voldhøjhus omkr. 30 Aar og bliver i 1820'erne — de daarlige Tider — mere og mere forgældet. I Marts 1820 sluttes et Forlig, hvorved han forpligter sig til at betale Vigelsen & Sønner i Aalborg 274 Rdl. 23 $\frac{1}{2}$ Sk. (det findes slettet som forældet 8. Aug. 1822), — 19. Jan. 1821 udsteder Marcus Sørensen en Obligation, hvorved han mod 1. Prioritet pantsætter en til ham selv af Peter Henriksen i Struer udstedt Obligation mod 1. Prioritet i dennes ejede Sted med Besætning, Ind- og Udbo, stor 250 Rdl. (slettet 1825). — 8. Novb. 1821 udsteder Marcus Sørensen en Obligation, hvorved han giver Købmand Schouboe i Ringkøbing 2. Prioritets Panteret i Voldhøjhus for 300 Rdl. Denne er dog ogsaa blevet indfriet. Endelig udsteder han en Obligation til K. G. Holmgaard i Struer i Novb. 1829, hvorved denne faar

1. Prioritet i en Hedeparcel, 2. Prioritet i Besætning og Indbo og 3. Prioritet i Voldhøjhus med Tilliggende.

Da Marqvor Sørensen er 76 Aar gl., tilskøder han den 25. Decb. 1831 sin Brodersøn Ole Kyndesen, Voldhøjhus og Fælleslodden.

Dennes Fader Kynde Sørensen ejede Marskjær-gaard i 30 Aar. Ifølge Bevilling af 13. Oktb. 1809 sammenlagde han nørre og søndre Marskjærgaard, saa denne atter fremtræder som Helgaard med 5 Td. 3 Skp. 1 Alb.; efter at han til Jens Jensen Hoved i Struerdal have frasolgt de fornævnte Parceller Voldhøj og Brødlund Agre, Haverlunds Toft og desuden Ny-tten og Brugen af Fælleslodden (hvis Hartkorn holdes udenfor), gaar Gaardens Hartkorn dog ned til 4 Td. 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{4}{10}$ Alb. Han udsteder 8. Juni 1820 en Obligation til den almindelige Enkekasse mod 1. Prioritet i Marskjærgaard med Besætning og Indbo for 500 Rdl. og en anden til Konsistorialraad Schou til Volstrup paa 550 Rdl. mod 2. Prioritet i Gaarden. Altsaa gør han 1820 et Laan af i alt 1050 Rdl.

Efter Konsistorialraad Schous Død afkøber Kontorist Opstrup dennes Enke Obligationen paa de 550 Rdl., og Opstrup indstævner Kynde Sørensen til Betaling af Beløbet; men der indgaas 13. November 1828 et Forlig mellem dem, hvorved Kynde Sørensen gaar ind paa at betale Opstrup 550 Rdl. med 20 Rdl. i Rente samt Sagens Omkostninger, bl. a. 13 Rdl. 53 Sk. Sølv til Sagens Inkannution; Gaardmand Enevold Laursen af Struerdal og Bolsmand Laust Jensen ved Gimsing Kirke lover at være Kautionister for Kynde Sørensen.

Denne sælger saa Marskjærgaard med Hartkorn 4 Td. 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{4}{10}$ Alb. til Laust Jensen af Gimsing Sogn, rimeligvis ovennævnte Kautionist. I Skødet, der er udstedt 4. Juli 1830 tilføjes, at der er fraskilt

Gaarden nogle Parceller (nl. de ovenfor nævnte Voldhøj og Brødlund Agre), og det kan saaledes være, at Gaardens nuværende Hartkorn ikke er opgivet aldeles nøjagtigt; men Køberen skal modtage Gaarden med det Hartkorn, den rettelig har. Købesummen sættes til 1100 Rdl., der er indfriet derved, at Køberen har overtaget og indfriet Kynde Sørensen for disse Summer til den almindelige Enkekasse og Konsistorialraad Schou udstedte Obligationer. — Kynde Sørensen har selv underskrevet Skødet, medens Laust Jensen har skrevet med ført Pen.

Kynde Sørensen har næppe saa lidt som Halvbroderen Marcus haft noget til overs ved deres Fratræden. Dermed gik Marskjærgaard ud af denne Familie, hvoraf mindst fire efter hverandre har haft Gaarden som Fæstere eller som Ejere.

Laust Jensen solgte Marskjærgaard med samme Hartkorn, 4 Td. 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{4}{10}$ Alb., til Mads Christian Bank af Vildbjerg, der fik Skøde paa Ejendommen 5. Februar 1839. Der medfulgte det ved Gaarden værende Aftægtshus, der ifølge Aftægtskontrakt af 4. Juli 1830 beboedes af Kynde Sørensen, som tillige med sin Hustru Ane Margrethe Olesdatter, der i øvrigt allerede var død, skulde have Aftægt af Gaarden paa Livstid, anslaaet for 5 Aar til 284 Rdl. 4 Mk. 1 Sk. Sølv. Denne Aftægt skulde Køberen svare Kynde Sørensen. Til Peter Henriksens Hustru var paa hendes Liv bortlejet et Stykke Jord af Gaardens Mark for en Lejeafgift af 2 Rdl. rede Sølv. Paa Jordstykket var en Bygning, der tilhørte Lejeren og skulde bortføres ved Lejetidens Ophør. Købesummen var 2850 Rdl. rede Sølv, hvoraf 400 Rdl. skulde betales i April, 800 Rdl. i Juni, 800 i Decbr. Termin 1839 og 850 i Juni 1840.

Mads Bank solgte i Løbet af 16 Aar en Række Par-

celler fra til Folk, der byggede i Gaden til begge Sider, saa at Gaarden, som endnu var en ren Bondegård, gik ned til omtr. sit halve Hartkorn. Købmand T. W. Jensen (1826—94), der et Par Aar i Forvejen var kommen til Struer og opkøbte Skind og Uld i Omegnen,

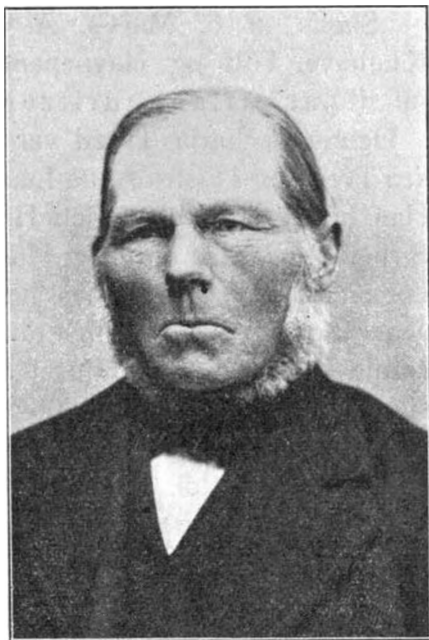
Købmand T. W. Jensen,
Ejer af Marskjærsgård 1855—94

købte saa i December 1855 — Skøde 20. September 1856 — Marskjærsgård med 2 Td. 4 Skp. 1 Fdk. Hartkorn af Mads Bank for 14,600 Rdl., hvoraf 10,000 Rdl. skulde blive staaende uops. mindst 3 Aar i Ejendommen. Da Mads Bank nok har solgt fra for omtr. ligesaa meget som han fik af T. W. Jensen, og kun havde givet 2850 Rdl. for hele Gaarden, har han altsaa tjent en efter Datidens Forhold betydelig Sum.* Men for Køberen var det en

endnu langt bedre Forretning. Han fik her en stor og rummelig Gaard, som han senere byggede op til den nuværende Købmandsgård (1876), og oparbejdede her en meget betydelig Forretning i Kolonial, Korn og Foderstoffer, Kul og Tømmer; desuden drev han i Forening med Møller A. F. Schou fra Kvistrup Struer Teglværk. Desuden solgte han i 70'erne og senere en Række Byggegrunde længere Vest i Hovedgaden, men det ligger udover Grænsen for denne Afhandling.

* Mads Bank endte sine Dage i Brødremenigheden i Kristiansfeld.

Kompagnigaarden hed oprindelig Kompagnihuset og fik sit Navn af den Kompagnihandel, som Holstebro Købmænd begyndte i Henhold til den førnævnte Bevilling ved kgl. Reskript af 28. Septbr. 1798. Ved kgl. Bevilling af 3. Aug. 1785 havde Ritmester Fischer opnaaet Ret til at oppebære Havnepenge for sig og efterfølgende Ejere af Kvistrup, knyttet til et Hus, hvortil Havne- og Ladepladsen i Struer hørte. Dette „jordløse“ Hus (uden Hartkorn), der ved den Tid beboedes af Enken efter Godsforvalter Fousing, solgtes i 1799 af Enkefru Fischer til Kvistrup med Havne- og Ladeplads og Privilegium — „den saakaldte Havnepenge-Rettighed for hele Struer“ — til 9 Købmænd i Holstebro, nl. Niels Kjær, P.

Møller A. F. Schou, 1814—94,
Medejer af Struer Teglværk

Smith, N. Jakobsen, J. Nielsen Nyboe, Jens Kierbye, J. Brøndum, Niels Vang, Niels Bigum og C. Gudixen, der fik Skøde paa Huset med Herligheder den 27. Maj 1799.

De nævnte Holstebro Købmænd drev saa i 5—6 Aar Handel her nede med grove Varer og opkøbte Landbrugsprodukter til Udslibning ved en Handelsbetjent; men Kompagnihandelen er næppe gaaet efter Ønske. Thi allerede i 1805 sælger de Kompagnihuset med

Havne- og Ladepladsen samt Havnepenge-Rettigheden til Jens Pedersen Payberg ved Struer. I Købesummen sættes Havnepengene til 300 Rdl. og selve Huset, der var assureret i Brandkassen for 1500 Rdl., til 780 Rdl., ialt 1080 Rdl., der ved Skødets Udstedelse d. 13. April 1805 er betalt af den ny Ejer. Denne sælger straks — Skøde af 6. Maj s. A. — Kompagnihuset „med Kaalhave, Toft og Havnepenge-Rettighed,“ hedder det nu, til Zacharias Lauritzen Tveed for samme Beløb.

Denne Zacharias Tveed var Søn af Laurits Christensen Tveed og Hustru Anne Lauridsdatter og født i 1761.* Han havde i 1795 købt en Huslade med Kaalhave ved Struer og derpaa opført et Hus og foretaget flere Ejendomshandler. Penge synes han dog ikke at have haft. Jens Payberg faar Obligation paa 200 Rdl. af Købesummen for Kompagnihuset „at tilbagebetale uden Opsigelse ved Snapstinget 1806“ mod 2. Prioritet i Laurids Tveeds iboende Hus, hvori i Forvejen stod en 1. Prioritet paa 100 Rdl., og de 880 Rdl. laaner han af Købmand Peder Smith „at tilbagebetale uden nogen Opsigelse udi Viborg Omslags Termin 1806, god Betalingstid“ mod 1. Prioritet, i det ham „ifølge Skøde af Dags Dato ($\frac{6}{5}$ 1806) tilhørende Sted, Kompagnie Huset kaldet, i Struer med tilhørende Hauge og Toft samt den saakaldede Havnepenge Rettighed for heele Struer, saa vidt samme Losse- og Ladeplads strækker sig, item Skibsbaaden og min øvrige der i Stedet befindende og nuværende eller kommende Ind- og Udboe“. Købmand Smith blev saaledes paa en Maade Førsteejer i Stedet for tidligere Medejer af Kompagnihuset.

Zacharias Tveed, der iøvrigt indfrier Obligationen til Jens Payberg rettidig i Juni 1806, laaner Pengene hertil og til Indfrielse af Smiths Obligation af Byfoged J. Tranberg i Holstebro, der faar 1. Prioritets Panteret

* Se Side 99.

i Kompagnihuset for 1000 Rdl. Zacharias Lauritzen, der underskriver „med paaholden Pen“, tjener imidlertid godt paa Kompagnihuset, idet han sælger det i 1812 (Skøde 8. Oktbr.) til Gravers Christensen Houmark for 2000 Rdl., dog med Forbehold af en Plads Østen for Pakhusenden til at bygge paa.

Samme Aar forenes saa Kompagnigaarden med den Gaard, som da kaldes „Nederhoved“ (i Mod-sætning til Overhoved, der laa højere mod Øst). Dette Nederhoved, der har ligget paa det nuv. Jernbaneterræn, og hvis Jorder gaar Syd ud og i Fæstetiden maa have strakt sig ind i nuv. Østergade, hvor Schous Gaard ligger paa en Parcel af samme Matr. Nr., maa være den samme Gaard, som i tidligere Aarhundreder kaldes Struergaard, da der aldrig har været mere end tre Gaarde i Struer foruden nogle Huslodder.*

I 1811 køber først Byfoged Tranberg, Holstebro, Gaarden Nederhoved kaldet af Hartk. 4 Td. 6 (?) Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. for 5000 Rdl. af Godsejer Johan Bendix Pape til Kvistrup, der har givet Tranberg Skøde 24. Juni 1811. Tranberg udstykker straks Gaarden i ikke mindre end 21 Parceller; han sælger 1812 (Skøde 9. Oktober) 7 af disse til Gravers Christensen Houmark i Struer og nogle Maaneder senere de andre 14 Parceller til samme (Skøde 1. Jan. 13). Gravers Houmark, der samtidig havde købt Kompagnigaarden af Zach. Tveed, ejede nu det hele samlet i 4—5 Aar; han tilskøder 16. Marts 1817 Købmand Houmark og Justitsraad Tranberg ¹⁾ „Gaarden i Struer“ (s: Kompagnigaarden), købt af Zach. Tveed 1812, og ²⁾ „de Nederhoved tilhørende Ejendomme af Hartk. 4 Td. 5 Skp. (vist rigtigere end 6) 3 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. saa vel

* 1775 nævnes under Kvistrup Gods Stedet Struer (rimeligvis Gaardtoften), hvis Fæster, Chr. Bentsen, yder foreskreven Ugedag.

som og det Stykke Jord, der er købt af Hr. Nissum paa Kvistrup, og Klyne-Parcellen fra Sivikær for 1900 Rdl.“

Justitsraad Tranberg solgte allerede igen 1821 de samme Ejendomme for 700 Rbd. Sølv til Proprietær E. Houmark til Nygaard og Købmand Gravers Houmark. Denne sidste overdrager imidlertid i Aug. s. A. til Broderens Enke, Elisabeth Houmark til Nygaard, sin Fjerdepart af de samme Ejendomme for 300 Rbd. Sølv, og hun tilskøder igen 1. Novb. 1822 Ejendommene samlet til sin Søn, Niels Houmark, for 1000 Rdl. rede Sølv.

Ved Auktion 2. Aug. 1823 købte saa Købmand Chr. Nødkou af Holstebro, Købmand Søren Winkel af Aalborg og Andreas Westergaard i Struer Kompagnihuset med tilhørende Ejendomme af Hartkorn 4 Td. 5 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb., en Parcel, Moustgaard Eng, af Kvistrup 1 Skp. 3 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb., en Moseparcel ved Hestbæk tilhørende Niels Houmark ifølge Skøde af $\frac{1}{11}$ 1822 for 1600 Rdl. rede Sølv; de faar Auktions-skøde paa Ejendommen 3. Jan. 1824. Søren Winkel og Chr. Nødkou solgte dog 1832 (Skøde af $\frac{30}{12}$) deres Andel i den samlede Ejendom til Andreas Westergaard, der saaledes blev Eneejer, for 630 Rdl. rede Sølv.

Den østre Gaard i Struer (Struergaard—Nederhoved) var hidtil, skønt den var handlet livligt og tit havde flere Ejere samtidig, blevet holdt samlet, og Tranbergs Deling i Parceller havde i de 20 Aar fra 1812 til 1832 ingen virkelig Betydning faaet. Men nu begynder Udstykningen. Andr. Westergaard erhvervede 1832 Rentekammerets Billigelse til Udstykning og solgte Parcel Nr. 1 (Matr. Nr. 13 a) til Ejeren af Nabogaarden Thorngaard, Poul Nielsen Damgaard eller Thorngaard med Hartk. 1 Td. 1 Skp. $\frac{1}{2}$ Alb. for 310 Rbd.

Sølv (Skøde 12. Jan. 1833). Westergaard sælger samtidig til Zidse Pedersdatter, til hvem han allerede 1829 i Forening med Søsteren Maren Pedersdatter havde solgt „Hovedhus“, Parcel Nr. 3 af Gaarden Nederhoved, 2 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb., for 100 Rbd. Endvidere sælger han til Købmand Knud Gotfred Holmgaard Parcellerne Nr. 2 og 5 (altsaa ikke Nr. 1, som Poul Thorngaard fik) og Nr. 6 af Nederhoved, tilsammen 2 Td. 2 Fdk. 1 Alb. Hartk., for 500 Rdl. Sølv og endelig Parcel Nr. 4 af Nederhoved, Htk. 7 Skp. 3 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb., for 200 Rbd. Sølv, ligeledes til Knud Holmgaard. Alle disse Skøder er dateret 12. Januar 1833.

Poul Nielsen Thor[n]gaard solgte i 1840 (Skøde $\frac{22}{4}$) til Købmand Lorentz Petersen af Flensborg halve Thor[n]gaard og den dermed forenede første Parcel af Nederhoved med i alt 4 Td. 6 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn for 3540 Rbd. rede Sølv, og denne solgte 2 Aar senere — Skøde 10. April 1842 — atter Thor[n]gaard med Bomhuset i Struer og Kompagnigaarden samt et Par Moseparceller i Hodsager Sogn for 13,000 Rbd. rede Sølv — en artig Fortjeneste af 9500 Rdl. paa 2 Aar — til Konsul H. P. Rygaard og Prøveprokurator Chr. Repsdorph, begge af Holstebro. Det var Konsul Rygaard, om hvis omfattende Handelsvirksomhed senere, der kom til at tage fat hernede; dog flyttede han vist først i Begyndelsen af 1844 til Struer, da han endnu i December 1843 underskriver Forhandlingsprotokollen som Medlem af Holstebro Kommunalbestyrelse.

Snart efter købte Konsul Rygaard alene af Købmand Knud Holmgaard i Hoved (o: Resterne af Gaarden Nederhoved = gl. Struergaard) dennes Gaard, gl. Hartkorn 3 Td. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb., nyt Hartk. 2 Td. 4 Skp. 2 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb., hvorved han bragte Sammenhæng

i sine Ejendomme, der omfattede det meste af den østlige Halvdel af Struer fra Fjorden til Overhoved og Gimsinghoved Markskel, i alt omtr. 8 Td. Hartkorn; eller med andre Ord: Rygaard ejede, til Dels i Forening med Repsdorph, Kompagnigaarden Nederhoved (Struergaard) og Torngaard.

Imidlertid blev Konsul Rygaard kun omtr. 10 Aar i Struer. Han solgte i 1853 (Skøde 28. Novb.) til Forpagter Hans Bernth Thomsen af Oddesund Færggaard den ham i Fællesskab med Prokurator Repsdorph tilhørende Torngaard el. Torgaard med samtlige dens paastaaende Bygninger og tilliggende Jorder af Hartk. 4 Td. 6 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.; dog undtoges fra Salget de paa Gaardens Jorder værende tvende Teglværker (∴ nuv. Struer Teglværk) samt et Stykke Jord Syd for med Lergravene og den Eng, der laa Øst for Teglgarden; endvidere skal Køberen respektere den med Skipper Stougaard oprettede Lejekontrakt om et Stk. af Gaardens Ejendom (som altsaa fremdeles tilhører Gaarden). Endvidere sælger Rygaard til H. B. Thomsen den ham alene tilhørende, af Knud Holmgaard købte Gaard af Hartk. 2 Td. 4 Skp. $1\frac{3}{4}$ Alb. (ny Matr.), undtagen det Pakhus, som ligger Norden og Vesten for Skipper Stougaards Hus og Have (paa Vestsiden af Søndergade) og det Stykke Jord, som afbenyttes til Teglværket med Lergrave og Plads, som strækker sig i lige Linie fra den Vej, som fører fra Struer til Gaarden (Hoved), til det vestre Skel af Marken, og som kommer til at udgøre det Stk., der ligger omtr. 30 Al. Norden for Stuehuset og strækker sig Nord paa til Fjorden, for saa vidt samme ikke omfatter en af Skipper Stougaard tidligere købt Byggeplads og Have. Ligeledes undtages fra Salget et Stk. Jord omkring Pakhuset. Teglværkets Ejer forbeholder

sig Ret til at købe af Gaardens Jord til Lergrave mod Taksation og Vej-Ret gennem Gaarden og over dens Mark til det forbeholdte Jordstykke.

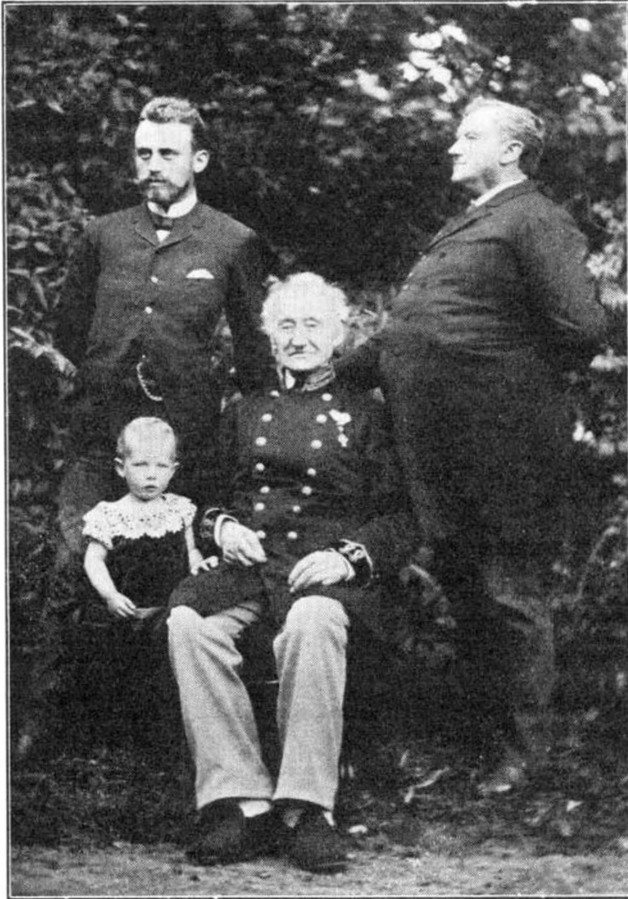
Køberen modtager samtlige solgte Ejendomme til 1. Maj 1854. Købesummen er 22,000 Rdl., der er fyldestgjort dels ved kontant Betaling (6000 Rdl.), dels ved Obligation paa 16,000 Rdl. uopsigelig i 12 Aar.

Samme Aar — Skøde 29. December 1853 — solgte Rygaard og Repsdorph til Købmændene M. Schou & N. Holst af Holstebro Kompagnigaarden i Struer med samtlige dens paastaaende Bygninger, tilhørende Gaardsplads og tilliggende umatrikulerede Toft. Ejendommen tiltrædes af Køberne fra 1. April 1854, men staar fra Overdragelsesdagen for deres Regning og Ansvar. Købesummen udgør 6000 Rdl., der fyldestgøres ved en samme Dag (²⁹/₁₂ 53) til Konsul Rygaard fra M. Schou og N. Holst udstedt Obligation paa 6000 Rdl. at udbetale med 250 Rdl. hver 11. Juni og 11. Decbr. Termin. — Obligationen udslettes som indfriet d. 31. Januar 1862.

Samme Aar, den 1. Decb. 1853, købte Konsul Hans Peder Rygaard Hovedgaarden Volstrup af Enke efter Konsistorialraad Schou, Engel Elisabeth Schou, f. Drebing, for 52,000 Rdl., hvoraf der indtil Juni 1855 udbetales 27,000 Rdl., medens de øvrige 25,000 Rdl. skal blive staaende uopsagt til et Aar efter Fru Schous Død. Imidlertid sælger Rygaard allerede 2 Aar efter — Skøde 22. Decb. 1855 — Volstrup igen til C. H. Vorbech til Allinggaard og C. I. Ingerslev til Allingskovgaard og faar af dem foruden den i Købekontrakten med Konsistorialraadinde Fru Schou akkorderede Sum 52,000 Rdl. og desuden 28,000 Rdl. for Overdragelsen; han tjener altsaa over 50 pCt. paa Gaarden. Rygaard boede da igen i Holstebro — han ses ikke at have haft va-

rigt Ophold paa Volstrup. Han flyttede dog vist snart til København, men boede 1862 i Hjørring.

I Skødet paa Kompagnigaarden nævnes ikke den her-

Fire Slægtled af Familien — Toldforv. F. C. Schou, Konsul M. Schou,
Bankdirektør Chr. Schou, nuv. Købm. F. Schou.

til hørende Havnepenge-Rettighed, som Rygaard beholdt. Den maatte Havnen senere afkøbe ham for 200 Rdl. aarlig (eller 5000 Rdl. een Gang for alle). — Desuden ejede han endnu en Del Grunde og Jorder med de

derpaa værende Teglværksbygninger, som var undtaget fra Salget af Torngaard. Disse Grunde omkr. den nederste Del af Søndergade og Teglværket samt en Parcel Vest for Marskjærgaard solgte Rygaard i 1862 (Skøde 22. Maj) til Konsul M. Schou, Godsejer Eyber til Kvistrup og A. F. Schou, Kvistrup Mølle, for 13000 Rdl.

I de første Aar drev Schou og Holst Handelen i Kompagnigaarden fra Holstebro, men i 1858 flyttede M. Schou til Struer, og ved Deklaration af 3. Juni 1861 ophævedes den fælles Ejendomsret mellem ham og Holst paa de to Købmandsgaarde i Holstebro og Struer, saaledes at Ejendommen i Holstebro skulde tilhøre Holst alene og Kompagnigaarden i Struer Schou alene, hver Ejendom med de paahvilende Rettigheder og Forpligtelser. Da Schou Aaret efter af Christen Sindberg i Torngaard købte Halvdelen af denne Ejendom, 3 Td. 3 Skp. 2 $\frac{1}{2}$ Alb., væsentlig Vest for Søndergade og ovenfor Teglværket, laante han 26000 Rdl. af Proprietær N. Schou til Laulund mod 1. Prioritet i Kompagnigaarden, og de af Sindberg købte Jorder, hvorfor han gav 11200 Rdl.

I Stedet for M. Schou og Eyber indtraadte T. W. Jensen som Medejer af Struer Teglværk, der derefter ejedes af denne og Svogeren Møller A. F. Schou, og de køber senere mere Jord til Teglværket af Konsul Schou (1877). Denne solgte siden mange Grunde fra sine Ejendomme i det egl. Struer, og fra hvad han senere købte i Struerdal (se nedenfor). Men Kompagnigaarden med Tilliggende har iøvrigt i 3 Slægtled været i Familien Schous Besiddelse.

Torngaard. Den tredje Struergaard, der kaldes en Halvgaard, synes oprindeligt at være en Afbyggergaard fra Gimsinghoved (den nævnes i Skøderne Matr. Nr.

15 „af Gimsinghoved“), til hvis Jorder Ejendommen grænsede. Den blev Selvejergaard allerede 1786, idet Ritmester Henrik Fischer til Kvistrup 12. Juni d. A. gav Fæsteren i Thorgaard, Christen Larsen, Skøde paa „den $\frac{1}{2}$ Gaard, han hidtil i Fæste haft haver, staar for Hartkorn 3 Td. 5 Skp. 1 Fdk., for 581 Rdl.“ Christen Larsen ejede Gaarden i ikke mindre end 39 Aar. Han solgte den saa til Poul Nielsen Damgaard af Vejrum Sogn i 1825 (Skøde 9. Septbr.) med samme Hartkorn for kun 180 Rdl. Sølv — et magert Udbytte efter vel nogle og fyrretyve Aars Slid som Fæster og Selvejer. Men det var jo i de Aar, Bønderne hellere vilde have et Hus end en Gaard.

Det er ovenfor fortalt, at Poul Nielsen, der nu naturligtvis kaldes Thorngaard, købte en Parcel paa godt 1 Td. Htk. fra Nederhoved under Kompagnigaarden af Andreas Westergaard; ligeledes at Poul Thorngaard solgte den til Lorentz Petersen 1840 osv. Torngaards Skæbne og Omskiftelser falder nu i en Række Aar sammen med Kompagnigaardens og Nederhoveds indtil 1862.

Da H. B. Thomsen ikke kunde klare sine Forpligtelser overfor Rygaard, der foruden Obligationen paa de 16000 Rdl. ifølge tinglæst Forlig havde en Fordring paa Thomsen paa godt 3000 Rdl., blev Torngaard stillet til Auktion, hvor den blev købt af Proprietær Chr. Sindberg til Sundbygaard i Thy i 1861 (Auktionsretens Skøde 30. Decbr.). Efter at Sindberg som meddelt havde solgt M. Schou over Halvdelen af Ejendommen i Januar 1862, solgte han Resten, hvorpaa Bygningerne laa, og som derfor beholdt Navnet Torngaard, til Proprietær Mads Quistgaard, Vejrum, 11. Juni s. A. (Skøde 20. Decbr. 1862). Gaarden havde da kun 2 Td. 6 Skp. 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. tilbage, og kun en Del af Jor-

derne havde oprindelig hørt til Torngaard, omtr. Halvdelen havde hørt til Nederhoved og noget var fra Trudsø By. Købesummen var 12000 Rdl., hvoraf Quistgaard betalte 4000 Rdl. straks, de øvrige 8000 Rdl. til December Termin 1862.

Ogsaa Quistgaard solgte betydelige Arealer fra, bl. a. til Struer Teglværk, i de 13 Aar han havde Torngaard. Han solgte Gaarden i 1875 med 2 Td. 3 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. til Præstegaard for 36000 Kr. Torngaard var som bekendt Præstegaard fra 1875 til 1909, da den nuv. Præstebolig opførtes lige overfor paa en Parcel af Ejendommen, medens Resten med selve Gaarden solgtes fra Embedet til Partikulier L. Grud, der har solgt en Mængde Byggegrunde fra Ejendommen.

Den østlige og sydøstlige Del af det nuværende Struer er anlagt paa Nederhoveds (Struergaards) og Torngaards Jorder, medens den midterste Del væsentlig er bygget paa Marskjærgaards Grund.

Olbjærg. Vesten for Struer, d. v. s. den egentlige Struerby, bestaaende af de tre foran skildrede Gaarde, ligger den Bakke, som i de gamle Skøder kaldes Olbjærg eller Voldbjærg, og hvor nu Bjærggade, Møllegade, Skolegade, Tværgade, Nørregade og Nordvestvej krydser hinanden mellem til Dels gamle Bygninger. Her boede fra gammel Tid Fiskerne, der paa Bjærget og dets Skraaninger havde en bekvem Plads til at tørre deres Fisk, Net og Vod og i Fjordsnævringen ind mod Kilen havde en tryk Vig til deres Baade.

Olbjerg har oprindelig hørt til Gaardene i Struerdal; men allerede omkring 1800 findes her selvstændige Huslodder. I Matriklen 1844 opføres 3 saadanne, Nr. 42 ud mod Vestergade mellem nuværende Skolegade og Nørregade (Farver Damsgaards Ejendom ligger paa en Del af denne Grund), Nr. 43 strækker sig fra Nør-

regade, hvis vestre Husrække er bygget paa denne Lod langs Vestergades Nordside ud mod Holstebro Landevej, og endelig omslutter Nr. 44 den nordvestlige og nordlige Skraaning af Olbjærg helt ned mod Fjorden og den højeste Del af Bjærgtet omkring Møllegade mellem den midterste Del af Vestergade og Fjorden. Den inderste Del af Vestergade og af Bjærggades Sydside er derimod solgt fra Marskjærgaard.

Den ovenfor under Kompagnigaarden nævnte Zacharias Tveed driver ogsaa Handel med Husene paa Olbjærg. Han sælger saaledes til en Fisker Jens Stephansen „et Hus med Kaalhave samt et indhegnet Lukke Norden for Huset til at lægge et Pulsvaad paa“, og til Maren Hermansdatter Moustgaard „et Stykke Ejendom beliggende Vesten for Struer mellem Vejene til Struerdal (∴ Vestergade) og til Oddehuset.“

Zacharias Tveed faar 31. Aug. 1820 Skøde fra Auktionsretten paa et Stykke Jord Vesten for Struer ved „Voldborg“ (Voldbjærg el. Olbjærg, hvor nu Bjærggade gaar) — her laa vist ogsaa Huslodden, han havde købt af Fru Fischer. Heraf bortsælger han i 20'erne forskellige Stykker mellem Vejene til Struerdal og Oddehuset (∴ nuv. Vestergade og Strandgade), bl. a. til Christen Agerschou og Christen Nødschou (Holstebro), Knud Holmgaard og Andr. Vestergaard (Struer) et Sted og en Grund Sønden for en Vej (∴ nuv. Vestergade), som løber fra Struer over Voldbjærg til Struerdal, for Østen med en indhegnet Urtehave med Plankeværk til Anne Madsdatters Hus og Grund, for Norden til Jens Stefensens Toft; Købesum 200 Rdl. Til Gengæld faar han Skøde fra Chr. Agerschou, Chr. Nødschou og Knud Holmgaard paa et Stykke Ejendom paa Voldbjærg (Decb. 1822).

Zach. Tveed synes ikke at have spundet Guld ved

sine Handeler. Han skylder Byfoged, Kaptajn Fugl, Holstebro, 150 Rdl. med 1. Prioritet i Stedet i Struer, „10 Fag Hus, Grund- og Tavlemur med Straatække samt Indbo og Løsøre“ og maa indgaa Forlig med Byfogeden i 1824 paa at betale 179 Rdl., som Gælden med Renter og Omkostninger er vokset til. Han laaner Penge til at indfri Fordringen med hos Proprietær Jens Linde paa Højris mod 1. Prior. i et Stykke Jord Vesten for Voldbjerg samt det der opførte Hus med Indbo, Udbo og Besætning. Ligeledes maa han gaa paa Forlig med Andr. Vestergaard i Juni 1825 om en Fordring paa 55 Rdl., som Zach. Tveed forpligter sig til at betale inden 15. Novbr. s. A.

Øverst paa Olbjærg byggede Skibskaptajn J. C. Poulsen fra Jegindø, der havde sejlet paa Kina og tjent Penge, Struer Vejrmølle, som senere overgik til J. Andersen, der havde ægtet Poulsens Enke. Møllen solgtes 1870 til S. M. Aalkjær af Holstebro for 5600 Rdl.

Struerdal. I Lavningen Vest for det egentlige Struer og omkring Holstebro Landevej ned mod Kilen laa 3 Helgaarde og 1 Halvgaard, oprindeligt ligesom Struergaardene Fæstegods under Kvistrup.

I den Gaard, der laa nærmest Struer i Lavningen, der skærer Vestergade, boede i 1790'erne Fæsteren Jens Christensen Kreiberg. Han købte i 1795 Gaarden med 3 Td. Htk. af Enkefru Fischer til Kvistrup, der lod 700 Rdl. staa i 1. Prioritet (Skøde 25. Juni). Han solgte i 1802 (Skøde 24. Juni) Gaarden i Struerdal til Niels Christensen for de 700 Rdl., som Fru Ritmesterinde Fischer havde staaende i Ejendommen. Alligevel har han ikke kunnet klare sig; thi den 12. Aug. 1826 blev Jens Christensen Kreibergs Gaard i Struerdal af Htk. 3 Td. i alt solgt ved Auk-

tion til Andreas Westergaard (1796—1879) for 450 Rdl. Sølv, som blev betalt straks. Det var den samme Westergaard, der samtidig blev Medejer og senere Eneejer af Kompagnigaarden og Nederhoved, og som derfor i disse Aar kaldes Købmand.

Halvgaarden i Struerdal blev i 1793 (Skøde 4. Juni) købt fra Kvistrup af Peter Wennøe (formodentlig fra Venø); den benævnes i Skødet „et Sted i Gimsing Sogn kaldet Struerdal, Htk. 1 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Denne Halvgaard, der laa ved det yderste af Vestergade ud mod Holstebro Landevej, gik senere over til Laust Madsen og efter dennes Død til Ole Kyndesen og blev i 1831 ved Auktion ligeledes købt af Westergaard for 875 Rdl. rede Sølv. „Købmand Westergaard har godtgjort, at Købesummen er betalt, hvorfor Auktionsretten vilde behage at meddele Køberen Skøde“, hvilket ogsaa udstedes samme Dag (2. Juli). Ejendommen laa lige op til Westergaards Gaard.

Andreas Westergaard indlagde sig Fortjeneste hos Struers Beboere ved i 1832 at begynde Anlægget af en Plantning i Struerdal. Dette Anlæg, der er kendt under Navnet „Westergaards Plantage“ og, da det var størst, omfattede omtr. en halv Td. Land, afgav i mange Aar Festplads til alle Folkemøder og Fester i Struer. Den egentlige Festplads med Talerstol laa ved nuv. Mundbergs Allé. Noget længere nede var der en mindre Træpavillon og Keglebane, der senere en Del Aar var udlejet til Banegaardsrestauratør Wissing. Her holdtes baade politiske og religiøse Møder.*

Westergaard var baade politisk og stærkt religiøst interesseret. Han var Folketingsmand i en Del Aar, og han har udgivet nogle gudelige Smaaskrifter. Han var med til at stifte Indre Mission i 1853, og han har med

* L. P. Poulsen i „Konkordia“, 15. Oktbr. 1913.

øjensynlig Glæde paa Indersiden af Bindet om de to første Aargange af Indre Missions Tidende (1854 og 1855) skrevet, at Bogen er ham en kær Erindring om den indre Missions Begyndelse, som han var nærværende ved.*

Andr. Westergaard solgte i 1873 det meste af sin Ejendom til Konsul M. Schou, nl. Hovedparcellerne af de to sammenlagte Gaarde og nogle mindre Parceller, i alt 4 Td. 1 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb., for 4841 Rdl. 21 Sk. Den yderste Halvdel af Vestergades Sydside er bygget paa Udstykninger fra disse Jorder. Westergaard døde 1. Juli 1879. Han efterlod sig 3 gifte Døtre, men ingen Sønner. Enken solgte saa Resten af Gaarden i 1881 til Gaardejer N. Mundberg for 14,200 Kr.

Den tredje Gaard i Struerdal — nuv. Enevoldsens Gaard, der i ny Tid har antaget Navnet „Struergaard“ — havde væsentlig sine Jorder Vest for Holstebro Landevej, og Gaarden laa tidligere nede paa den Del af Marken, der strakte sig ned mod Kilen, indtil den efter Branden flyttedes op til dens nuværende Plads Syd for Ølbyvejen. Den har i fem Slægtled været i Familiens Besiddelse.

Laurs Kusk, der havde været Herskabskusk hos Ritmester Fischer paa Kvistrup, købte Gaarden af denne. Han var gift med Ellen Enevoldsdatter, der overlevede Manden. Hun tilskøder d. 2. Febr. 1801 Sønnen Enevold Laursen (f. 1776) „den hende tilhørende Gaard i Struerdal af (gl.) Hartk. 2 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. for 690 Rdl.“ Han faar nyt Skøde fra Moderen 4. Juni 1807, og Gaarden faar ved den ny Matrikel 1844 3 Td. 6 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. Htk. Men Enevold Laursen har ved Skøder af 13. og 17. Juni 1811 tilkøbt mere Jord, saa den ved Overdragelsen til Sønnen Laurs Ene-

* Bogen tilhører nu Kreditforeningsrepr. L. Sand, Struer.

voldsen d. 12. Januar 1842 har 4 Td. 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{2}{5}$ Alb. Htk. Gaardens Værdi ansættes da til 9000 Rdl. Han skal til hver af sine to Søstre udrede 500 Rdl. efter Forældrenes Død og efterkomme Aftægtskontrakten med Laust Jensen Odde, hvis Bolsted ned mod Kilen Enevold Laursen havde købt. Laurs Enevoldsen mageskifter i 1863 godt 1 Td. Hartkorn af sin Gaard med et tilsvarende Stykke af Andr. Westergaards Mark, hvilket Sønnen Christian Enevoldsen, der atter overtog Gaarden efter sin Fader i 1881, mener maa være en Brugsret fra gammel Tid, der kun er gjort lovformelig ved Mageskifteskødet. Fra Gaarden er ellers kun bortsolgt Grund til de Bygninger, der ligger ved Hjørnet af Ølbyvejens Nordside og Holstebro Landevejs Vestsida (bl. a. J. M. Christensens Maskinsnedkeri).

Den fjerde Gaard i Struerdal har i mange Slægtled været i Familien Hoveds Besiddelse. 1775 nævnes som Fæster i Struerdal Jens Jensen [Hoved], der vist har købt Gaarden fra Kvistrup, da Sønnen Jens Jensen Hoved ved Aftægtskontrakt 1. Septbr. 1807 forbinder sig til at yde Faderen Jens Jensen og Hustru aarlig Aftægt og udsteder Obligation 16. Juli 1809 med 1. Prioritet i hans Gaard i Struerdal af Htk. 3 Td. 3 Skp. til Pastor Krarups 4 ældste Børn for 600 Rdl. og til sine trede Søstre Inger, Bodil og Anne Jensdatter for 240 Rdl. De 600 Rdl. til Krarups Børn betales 1812, medens de 240 Rdl. til Søstrene staar til Rest. Jens Jensen Hoved solgte i 1811 til Marqvor Sørensen Voldhøj, Brødlunds Agre og en Fælleslod, godt $\frac{1}{2}$ Td. Htk.; han købte denne Ejendom igen af Kynde Sørensen tillige med Haverlands Toft (ligeledes godt $\frac{1}{2}$ Td. Htk.) i 1830, men solgte Aaret efter (Decbr. 1831) atter Voldhøjhus og Fællesloden til Kynde Sørensens Søn Ole

Kyndesen, efter at Westergaard havde købt dennes Halvgaard i Struerdal.

Ved den ny Matrikel forøgedes Hartkornet paa Jens Jensen Hoveds Gaard fra $3\frac{1}{2}$ Td. til 5 Td. Han overdrog ved Selvejerdisposition Gaarden til Sønnen Peder Christian Jensen den 14. Marts 1842. Denne sælger Hovedparcellen, 3 Td. 3 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Htk., til Konsul M. Schou i Struer (Skøde 5. Oktb. 1873) for 6835 Rdl., hvoraf Schou giver P. Chr. Jensen Obligation for de 5000 Kr., medens Resten udbetales. Schou sammenlægger det købte med de i Begyndelsen af 1873 købte Hovedparceller af Westergaards Ejendom. Resten af sin Gaard, 1 Td. 5 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. Htk., overlader P. Chr. Jensen samtidig (Skøde 5. Oktb. 1873) til sin Søn Jens Chr. Pedersen for 1600 Rdl., ifølge Udstykningsbevillingen med Forpligtelse til, at der paa de Sønnen solgte Bygninger stadig skal være Beboer og høre mindst $1\frac{1}{2}$ Td. Land til Takst 24 dertil.

Oddehuset. Paa Odden ud mod Kilesnævringen paa det Sted, hvor nu de kommunale Værker ligger, laa fra gammel Tid Færgestedet Oddehuset, der, skønt det laa udfor Struerdals Jorder, nævnes som „Oddehuset i Struer“. 1795 ejedes Huset af Jens Jensen Odde, der 26. Juni d. A. faar Skøde fra Enkefru Fischer, Kvistrup, paa et Stykke Jord kaldet Bjerrehus og Brambjerre i Struer af Htk. 2 Skp. 20. Juni 1797 faar han fremdeles Skøde fra Henrik Nielsen i Struerdal paa en Gaardpart, 1 Td. 1 Skp. Htk., og endelig 7. Januar 1813 Skøde fra Auktionsretten paa Ølby Sogns Kirke-, Korn- og Kvægtiende. Jens Odde synes altsaa at have været velhavende. Det er vel ogsaa den samme Jens Odde, der er nævnt foran som Tilgodehaver i Dødsboer af henholdsvis 15 Rdl. 2 Mk. og 5 Rdl.

Omkring 1820 ejede Laust Jensen Odde (Jens Oddes Søn) Oddehuset; han udsteder en Obligation med Panteret i sit Sted og 8 Agre i Struerdal. Han sælger det meste af sin Jord til Enevold Laursen, der til Gengæld skal sørge for hans Underhold og Begravelse.

Den sidste Færgemand i Oddehuset var Laust Henriksen, der ligesom sine Formænd havde Baad til at føre Fodgængere over Vadestedet. Vogne kørte derimod over, men Færgemanden roede foran dem for at vise dem, hvor de kunde køre. At det ikke var ufarligt at køre over Kilesnævringen, derom vidner Talemaaden: „Vi kan lige saa gerne drukne ved Struer som køre i Bløde ved Kærgaards Mølle.“ Altsaa man valgte den kortere om end farlige Vej over Vadestedet ved Struer fremfor at køre den lange Omvej omkring Kilens Vestende. Da Kiledæmningen blev lagt 1856, ophørte Oddehusets Betydning som Færgested.

Handel, Skibsfart og Fiskeri i Struer omkr. Midten af 19. Aarhundrede.

Medens der i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede ingen Forbindelse havde været mellem Limfjorden og Vesterhavet, dannedes Aggerkanalen ved Stormfloden den 3. Februar 1825. Den i Førstningen snævre Aabning tiltog efterhaanden i Bredde og Dybde, saa den blev sejlbare. I 1835 gik det første Skib gennem Kanalen, og Sejladsen Vester ud og ind i Limfjorden blev snart livlig. I 1841 var Kanalen omtrent 1500 Fod bred, i 1849 var den over 2600 Fod bred og havde naaet en Dybde af 7—7½ Fod, saa efterhaanden noget større Skibe kunde gaa igennem den. Sejladsen var især livlig i 1850'erne og naaede sit Højdepunkt 1855, da den passeredes af 1805 Skibe. Men derefter aftog den atter i Dybden, og Be-

sejlingen tog af, indtil den midt i 60'erne helt hørte op. En ny Stormflod havde 1863 gennembrudt Aggertangen længere mod Syd og dannet Thyborøn Kanal. Fra den Tid tilsandede Aggerkanal mere og mere; dog havde den endnu 1866 $4\frac{1}{2}$ Fods Dybde, men 1875 lukkedes den helt.

Det var denne Vandvej mod Vest, som i 40'erne og 50'erne gav Struers Handel, Skibsfart og Fiskeri et stærkt Opsving. Endnu 1833 hedder det i J. C. Halds Beskrivelse af Ringkjøbing Amt:

„I Hjerm Herred findes en ret god Ladeplads ved Landsbyen Struer, 2 Mile norden for Holstebro, hvis Købmænd her lossere og lader alle de Varer, som sendes ad Limfjorden. Nogle Mænd i Struer har vel visse Handelsprivilegier, men indlader sig ikke paa egen Haand i Affærer af nogen Betydenhed, hvorimod de mere er at anse som Kommissionærer for Købmændene i Aalborg. Hvad der i nogle af de sildigere Aar blev udskibet fra Struer, har for det meste bestaaet i Skatte-korn, som var oplagt der og i Holstebro.“

Altsaa i de første Aartier af det 19. Aarhundrede var der kun ringe Handelsliv i Struer. Under Kompagnigaardens hyppige Ejerskifter i disse Aar kunde Kompagnihandelen ikke naa noget større Omfang. I Slutningen af Tyverne og Trediverne dreves Forretningen af 4 Holstebro Købmænd, Chr. Nødskou, Chr. Ager-schou, Jens Damgaard og Houmark, der holdt Handelsbetjente her nede. Det kgl. Reskript af 1798 gav egentlig kun Købmændene i Holstebro Ret til at handle med grove Varer i Struer, men det laa naturligtvis nær at udstrække Handelen til ogsaa at omfatte Kolonialvarer. Herover klager Toldforvalter Lund i Holstebro 1844 i en Skrivelse til Amtet, hvorved Staten narredes for Tolden, idet der endnu ingen Toldpersonale var i

Struer. Ogsaa den gamle Landprang dreves endnu, idet Struer Skippere hentede Varer i deres Skuder fra Aalborg og solgte dem til Byens og Omegnens Beboere. En af disse var Skipper Stougaard, der var en ret velstillet Mand. Hans Hus laa oprindeligt nede ved Havnepladsen; men det blev ligesom et Fiskerhus neden for Olbjærg skyllet bort i Stormfloden Januar 1839. Stougaard flyttede saa op i Søndergade, paa hvis Vestside det gamle Hus ses endnu omtrent overfor Torngaard.

Ved Stormfloden 1839 led Struer i det hele meget. Husene i Struergade (Ϸ: nuv. Østergade) blev aldeles ødelagt af Vandet, undtagen Marskjærgaard og Købmand Peder Tangs Gaard (Østergade Nr. 18). For at modvirke lignende Oversvømmelser i Fremtiden og gøre Anlægsforholdene bedre for lossende og ladende Skibe, blev der for Amtsrepartitionsfondens Regning opsat et Bolværk til Dels ud i Fjorden og indenfor dette anlagt en Dæmning til Kørevej. — Den senere Havnekommission slutter deraf, at de tilstødende Lodsejere formentlig ikke kunde udstrække deres Ejendomsgrænse længere ud imod Fjorden end til denne Dæmning*.

Aggerkanalens tiltagende Sejlbarhed, hvorved Forbindelsen med Norge, England og Hamburg forkortedes og lettedes i saa væsentlig Grad, havde til Følge, at Struer blev en selvstændig Handelsplads, der trak dygtige Forretningsfolk til sig fra Omegnen; saaledes flyttede to af Holstebros betydeligste Købmænd, nl. H. P. Rygaard og M. Schou, begge fra den store Købmandsgaard paa Østergade i Holstebro, efter hinanden til Struer og grundlagde store Forretninger.

Da Konsul Rygaard i Forening med Prok. Repsdorph

* Holstebro Kommunalbestyrelses Skrivelse til Havnekommissionen af 2. Novb. 1861 (Havnekommissionens Kopibog).

havde købt Kompagnigaarden og Torngaard og fra 1844 havde taget Bolig i sidstnævnte Gaard, fik Struer en Købmand, der forstod at udnytte Stedets og Tidens gunstige Betingelser til at skabe Storhandel. Rygaard havde faret til Søs i sine yngre Aar; han havde derfor naturligt Blikket aabent for Sejladsen paa Limfjorden og gennem Aggerkanalen, og han anskaffede sig derfor Skibe. Det var mest strandede Skuder, som han fik bragt af Grunden og istandsat, eller gamle Plimsollere, som han lod udbedre; der var næppe nogen, som vilde være gaaet ud med dem nu til Dags, siger gl. Niels Thorgaard, som i sin Ungdom har faret med adskillige af Rygaards Skibe og for Resten altid er kommen heldigt fra det. Paa denne billige Maade erhvervede Rygaard sig 11—12 Skibe.

Købmand P. Tang, der allerede fra 1830'erne drev Købmandshandel i „Struergade“ (der, hvor Slagter Schous Ejendom ligger) og bl. a. ogsaa ejede nuv. Østergade 10, var ligeledes Skibsreder, idet han tildels i Forening med Gæstgiver Wejlstrup (hvis Gaard er det nuv. Afholdshotel) ejede 3 Skibe foruden Smaafartøjer, der gik i Fjordfart.

Endvidere havde ogsaa enkelte Holstebro-Købmænd Skibe eller Skibsparter, bl. a. ejede Købmand W. Wium i 1860'erne Kuffen „Plutus“ paa over 20 Læst.

I Forening med Købmand Opstrup ejede N. Thorgaard en Slup, „Constantia“, som han havde købt i Norge, og hvormed han især hentede Tømmer derfra.

I øvrigt var der kun faa Søfolk hjemmehørende i Struer. Skipperne — „Navigatørerne“, som var uddannede til at føre Skib, — og det øvrige Skibsmandskab var mest fra Fanø. De kom hvert Foraar, naar Skibene skulde gaa ud; de tjente for Hyre, ogsaa Skibsførerne fik fast Løn og havde ingen Andel i Fortjenesten. Om

Efteraaret, naar Skibene lagde op, drog de atter den lange Vej til Fanø.

Struer-Jagterne og Slupperne gik i 50'erne og 60'erne med Korn, især Havre, til London og andre engelske Havne, hvor Ladningen lossedes. Derefter gik de op

Borgerkone fra Struer (i 1860'erne).

langs den engelske Kyst til Kulpladserne (Newcastle og Hartlepool), hvor de indladede Kul, som de førte med tilbage til Struer. Turen tog, naar den gik hurtigt, en Maaned, men tit, naar Vejret var ugunstigt, længere Tid.

Somme Tider gik Skibene ogsaa, naar de havde losset Kornet i London, til Hamburg efter Stykgods og Kolonialvarer. Dog hyppigere gik Turene til Norge, hvortil der vel endnu førtes noget Brødkorn, men det var

især for at hente Tømmer fra Norges Havne ved Skagerak (Kristianssand o. a.). Desuden kom der ogsaa gennem Aggerkanalen en Mængde norske Tømmerskuder, og Vestjylland fik i de Tider alt sit Tømmer fra Norge. Der kunde i Struer Bugten ligge op til en Snes norske Skuder (de saakaldte Svinør-Kuttere).

Efterhaanden blev Sejladsen Vester ud vanskeligere, idet Revlerne ud for Aggerkanalen voksede. Ud- og Indsejlingen foregik hele Tiden ved Lodser, der boede her

ude. De højste Flaget, naar der var god Gennemsejling og signaliserede iøvrigt Vandstanden, som de for ikke at sætte noget i Vove, aldrig angav for højt.*

Der foregik naturligvis ogsaa Sejlads Øst paa fra Struer til Aalborg og København. Flere af Rygaards og de andres Skibe gik til København med Korn og Smør og hentede Varer hjem.

Før Havnen kom, maatte Skibene lægge sig for Anker ude paa Fjorden, og Losningen og Ladningen foregik ved Kaage, hvori Stykgodset roedes ind og ud. Var det Tømmer, der skulde losses, kørte Vognene ud i Stranden og hentede Tømmeret fra Skibet. Naar Bønderne var her ude i Vandet ved de norske Tømmer-skuder og saa Køerne græsse paa Venø, sagde de, at de kunde se Køerne i Norge. (L. Sand).

Det var en indbringende Handel, der i 40'erne og 50'erne dreves i Struer. Konsul Rygaard, der vel nok havde lagt Grunden til sin Formue i Holstebro, regnedes efter 10 Aars Virksomhed i Struer for at være Ejer af over 100,000 Rdl., en for Datiden meget betydelig Formue; men en Svigersøn satte Formuen over Styr og gik fallit. — Ogsaa P. Tang blev en velhavende Mand som Korn- og Tømmerhandler og Skibsreder.

Grunden til en ny, omfattende Forretning i Struer lagdes da T. W. Jensen i 1855 — han var kommen til Struer et Par Aar før — købte den gl. Marskjær-gaard og omdannede den til en Købmandsgaard, som han ombyggede 1876. Han drev her en hurtigt stigende blandet Landforretning, da han fra sine tidligere Opkøb havde Kunder ikke blot blandt Egnens Landmænd, men ogsaa ud over Struers egl. Opland. T. W. Jensen, der virkede i Struer i over 40 Aar († 1894), fik stor Betydning for Byens Udvikling ikke blot ved sin Forret-

* Væsentlig efter Meddelelse af N. Thorgaard.

ning, men ogsaa ved sin Interesse for kommunale Forhold. Han var saaledes i en Række Aar Formand for Sogneraadet. Det er allerede nævnt, at han i Forening med Svogeren Møller Schou (gift med T. W. J.s Søster) drev Struer Teglværk, som oprindelig var begyndt af Konsul Rygaard.

Rygaards Arvtager som Forretningsmand i Struer blev Købmand, senere svensk-norsk Konsul M. Schou, der efter først i nogle Aar at have ejet og drevet Kompagnigaarden i Fællesskab med N. Holst, Holstebro, i 1858 begyndte sin selvstændige Forretning i Struer med alm. Købmandshandel, Tømmer og andre grove Varer. Kompagnigaarden laa paa samme Sted som det nuv. Schous Bygningskompleks (opført af Chr. Schou 1895) paa Sydsiden af Østergade overfor Havnepladsen og bestod af en trelænget Bygning. I Hovedbygningen over Gaarden var Butikken med Beboelse, i den østre Sidefløj var der Pakhus og i den vestre var Gæstgiveriet, som M. Schou ligeledes drev. Forretningen begyndte under ret beskedne Former, men Schou arbejdede den efterhaanden op til at blive en af Jyllands store og anerkendte Virksomheder.

Paa den nordre Side af Gaden, hvor nu bl. a. Forretningens Kontorer med Privatbolig ovenpaa og Struer Banks Bygning ligger, var der Tømmer- og Oplagsplads. Her anlagde M. Schou ogsaa i 1860'erne en Korntørringsovn, hvor han til Udførsel lod tørre flere Tusinde Tønder Korn aarlig, som han opkøbte af Landmændene om Efteraaret.

Konsul M. Schou, der indvalgte i Udvalget til Havneanlæggets Forberedelse og senere uafbrudt sad i Havnekommissionen, fik en betydelig Indflydelse paa Havneforholdenes Udvikling. Som den, der boede her nede, blev han den ledende og tilsynsførende ved Havnens Drift.

Foruden de nævnte Forretninger laa der i Østergade

N. M. Opstrups (nuv. Toldbodhus, Nr. 20). Han var ligesom T. W. Jensen gift med en Datter af Gæstgiver N. Wejstrup. Dennes to andre Døtre var gift med Postmester H. B. Thomsen og Dampskibsekspeditor Smith Knudsen.

Dampskibsfarten paa den vestlige Del af Limfjorden begyndte i Førstningen af 1850'erne. Den første Dam-

Struer Østergade først i 1870'erne, set fra Banegaardsvej.

per, der kom til Struer, var fra Aalborg og hed „Hebe“; da dens Ankomst rygtedes strømmede Folk fra Omegnen til Struer for at se dette Særsyn. Afd. Guldsmed Lind har fortalt, at han og flere andre fra Holstebro var nede for at se den. Veteran og Dannebrogsmænd Jens Chr. Asmussen, der nu bor i Holstebro, fortæller, at han for nogle og 70 Aar siden, da han var godt 10 Aar gl. — det maa have været i 1851 el. 52 — en Middagsstund blev sendt i Ærinde til Struer fra Ølby, hvor han dengang tjente som Kohyrde. Han hørte da om det mærkelige Skib, der skulde komme i Løbet af Eftermiddagen. Ikke alene i Struer var man optaget af

Begivenheden, men langs Kysten af Venø og paa Bakkerne ved Strandbjerggaard var der lige saa vel som paa Havnepladsen sort af Folk, som spændt ventede paa at se Skibet dampe frem. Asmussen selv grebes i den Grad af den almindelige Spænding, at han „brændte den af“ hele Eftermiddagen. Da han kom hjem, ventede han sig en ordentlig Omgang; men da man hørte, at han havde været med til Modtagelsen af den første Damper, afværgedes Straffen*.

Kort efter satte Grosserer H. P. Prior Dampskibene „Limfjorden“ og „Zephyr“ i regelmæssig Fart paa Limfjordsbyerne, og de anløb ogsaa Struer og gik derfra videre til Lemvig. Men om Efteraaret, naar Dagene blev kortere, saa Skibene ikke kunde naa til Lemvig, inden det blev mørkt, gjordes Struer til Endestation. Stykgodset, der skulde Vest paa, omladedes saa i et Sejlskib, og Niels Thorgaard var i flere Aar den, der med sin Slup „Constantia“ førte Varerne videre til Lemvig. Han fik 20 Rdl. for en saadan Tur.

Fiskeriet ved Struer har fra gammel Tid været ret betydeligt. Der fiskedes Sild, Helt, Rødspætter, Aal o.s.v. Fiskerne var gerne 4—5 om et Vod, og de maatte svare Afgift i Fisk af Fangsten til Kvistrup og Volstrup, der ejede Stranden. De svarede ogsaa „Skattesild“ som en offentlig Afgift. Selv Præsten i Hjerm, hvortil Gimsing Sogn dengang hørte, fik Fisk som en Slags Tiende af Struer Fiskere. Niels Thorgaard, hvis Fader (født i Thor[n]gaard, hvorfra Navnet) var Fisker, siger, at Fiskeriet i hans unge Dage, Slutn. af 40'erne og 50'erne, ikke var stort. Det var mest gamle Folk, som drev Sildefiskeri, og naar en ældre Mand kunde faa Part i et Sildevod, regnedes han for en holden Mand. Aalefiskeriet dreves med Pulsvod.

* Struer Dagblad 3/11 1923 og mundtlig Beretning til Forf.

Der gaar det Sagn, at det var Købmand P. Tang, der først opdagede Østersbankerne under Strandbjerggaard, og der fortælles, at Tang ogsaa drev nogen Handel med Hummer og Østers, indtil Staten tog sig Eneret til Østersfangsten. En Tid i 80'erne var jo Østersoplaget paa Havnepladsen i Struer.

I øvrigt kom der først Opsving i Fiskehandelen og Udførselen, da Jernbanen kom. Chr. Mikkelsen var den første, der drev stor Fiskeeksport; hans Gaard laa paa Hjørnet af Østergade og Søndergade (se Billedet, taget fra Banegaardsvej). Men en Skildring af det nyere Fiskeri i Struer vilde føre ud over Tidsgrænsen for denne Afhandling.

Nu afd. Lærer M. P. Nielsen, der blev kaldet til Enelærer i Humlum i Septb. 1864 og som henlevede sine sidste Aar i Struer, har givet en anskuelig Beskrivelse af Struers Udseende i sidste Halvdel af 60'erne*.

Naar man dengang skulde til Struer Nord fra og man var kørende, fulgte man den gode Landevej til forbi „Hjørnehuset“ (senere brændt) og drejede om ad en Sidevej der hvor nu Vestergade findes, ned til Struer. Men skete Turen til Fods, drejede man gerne af der, hvor Strandvejen nu gaar, for langs Stranden at naa nærmere ind til Byen; da Fjorden længere inde gik omtr. til Bakkerne, maatte man ad en smal Vej, der snoede sig skraat opad til en meget snæver Vej (nu Bjærggade), der paa det Sted, hvor der nu er Torv, stødte sammen med Stikvejen, som førte ned gennem Struer. Der fandtes altsaa hverken Vej eller Sti under Bakkerne, og først da Dæmningen, hvorpaa Thybanen senere gik, var anlagt, blev Strandvejen saa bred, at der blev Plads til en Vej og til Byggegrunde langs denne.

* „Konkordia“, 15. Aug. og 1. Sept. 1913.

At færdes til Fods paa Vejene i Struer en sen Eftermiddag eller om Vinteren i Tøvejr, var ikke saa lige en Sag, thi omtrent hele Vejen var dækket med et flere Tommer dybt Lag tyndt Mudder. Langs flere Huse var der dog lagt Planker eller Brædder, saa der gik det godt; men skulde man over paa den anden Side af

Dobbelthus paa Struer „Vestergade“ i 1870'erne, det vestre (nærmest Holstebro Landevej), bygget af Sadelmager Nielsen, har tilhørt Kreditforeningsrepræsentant L. Sand.

Vejen, saa kneb det, Man opsøgte da gerne et Sted, hvor der — altid med større Mellemrum — fandtes nogle store Sten paa Vejen, og ved at springe fra Sten til Sten kunde man maaske naa at komme nogenlunde godt over; men forfejlede man Springet eller gled man paa en af Stenene, ja saa stod man i Mudderet omtrent til Anklerne, dersom det da ikke var gaaet værre, saa man var gleden om. En Del af den nuværende Østergade blev dengang, paa Grund af Vejens daarligere Tilstand, benævnt „Struer Søle“.

Husene i Struer langs Vejen laa spredte, nogle nær

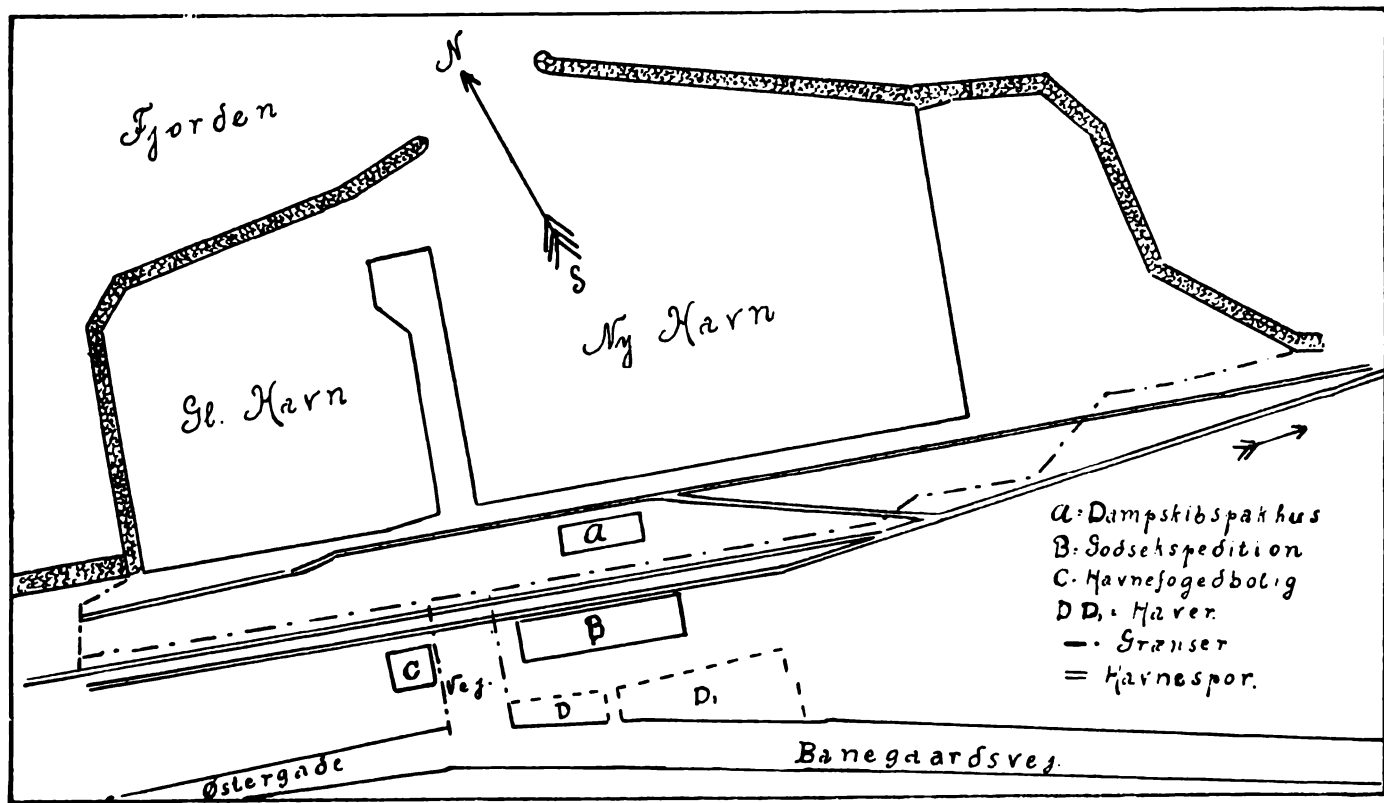
ved Vejen, andre længere tilbage, og man syntes det maatte være umuligt at anlægge en nogenlunde ordentlig Gade. Dog er det lykkedes, dels ved at lade Gaden sno sig om til saa mange Huse som mulig, dels ved, at de Huse og Gaarde, der laa længere tilbage, lidt efter lidt ved Ombygning flyttedes ud til Gaden, saa man har faaet en meget pæn Gade (Østergade) ud deraf.

Vest for Struer i Engen ved Aaen laa der en Gaard, der kaldtes Struerdal [det er vist Westergaards Gaard, Forf. har tænkt paa]; men da denne brændte ved Lynnedslag [først i 1870'erne; dette gælder Enevoldsens Gaard], blev den opført oppe paa Marken Syd for Ølbyvejen. Tre Gaarde, der laa i Struer By — T. W. Jensens, P. Tangs (senere Stokholms) og Konsul Schous — har ved Ombygning alle faaet Façade mod Østergade. En anden enligt liggende Gaard (Torngaard) ved Gimsingvejen blev Præstegaard.

Grunden, hvor nu Eybersvej findes og helt over til Banegaardsvejen, laa dengang hen som store Lergrave med en yppig Vegetation af Følfod og Tidsler.

Havnen ved Struer.

Ved den tiltagende Skibsfart til og fra Struer i 1840'erne og 50'erne, og især efter at Dampskibe i Begyndelsen af det sidste Aarti var sat i Gang paa Limfjorden, maatte Savnet af en Havn blive mere og mere føleligt. Og lige saa meget som Struer selv maatte Holstebro, der benyttede Stedet som Losse- og Ladeplads, være interesseret i at gøre Besejlingsforholdene her nede mere tidssvarende. Forbindelsen mellem de to Byer blev stadig livligere. Efter Borgerrepræsentationens Ansøgning til Generaldirektøren for Postvæsenet oprettedes i 1852 en Person- og Brevpost mellem Holstebro

Plan af Havnen ved Struer efter Udvidelse 1867-68 (tegnet af Kommuelærer Johs. Pedersen, Holstebro, efter et ældre Kort).

og Struer. I 50'erne og 60'erne, til Banen kom, kørte daglig mange Vogne mellem de to Pladser, dels med Korn og andre Landbrugsprodukter fra Købmænd i Holstebro til Udskibning over Struer, dels derfra igen med alle Slags Købmandsvarer til Holstebro.

Da Gimsing Sogneraad ikke vilde ofre noget derpaa, tog Holstebro Borgerrepræsentation Spørgsmaalet om Anlægget af en Havn ved Struer op. I dens Møde den 3. Juli 1853 blev det vedtaget at andrage Indenrigsministeriet om, at Overslaget over Omkostningerne ved Anlæg af en Havn ved Struer maatte affattes paa Statens Bekostning og at Havneanlægget maatte afholdes ved Laan. Der blev dernæst nedsat et Udvalg til Havnens Opførelse, bestaaende af Konsul Rygaard, Struer, Toldkasserer Schou og Prokurator Repsdorph, begge Holstebro, og Købmand Mads Schou, dengang endnu Holstebro. I en Række Møder 1854 og 55 førte nu Borgerrepræsentanterne i Samarbejde med den nedsatte Havnekomité Sagen videre. Med Konsul Rygaard, der opbar Losse- og Liggepenge, affandt man sig ved en Erstatning enten af 200 Rdl. aarlig af Havnepengene, efter at de øvrige Udgifter var afholdt, eller mod 5000 Rdl. een Gang for alle, naar Havnekassens Status maatte tillade det. Man mente først at kunne nedbringe Anlæggets Omkostninger til 12,000 Rdl. ved Licitation, og Byfogden skulde forhandle med Ministeriet om et Laan af denne Størrelse. Allerede 15. Maj 1854 vedtoges det at gøre Indstilling til Ministeriet ang. Havneanlægget, men først den 29. Marts 1855 blev fremlagt og drøftet de af Premierløjtnant Hoskjær ved Ingeniørkorpset forfattede Konditioner med tilhørende Tegninger og Overslag over Havneanlægget ved Struer. Man overdrog Tilsynet med hele Arbejdet, Leverancerne o. s. v. til Hoskjær, der paatog sig „dette Hverv mod et Honorar af

350 Rdl., for hvilket Beløb han forpligter sig til at holde en paalidelig Mand paa Stedet“ (naturligvis foruden Honorar for Tegninger og Overslag, hvorfor betaltes 140 Rdl.). — I Kommunalbestyrelsens Møde den 13. Juni s. A. meddeltes Skrivelse fra Hoskjær, at han nok vil forpligte sig til at overtage Tilsynet. Det blev dog Havnebygger Ole Nielsen af Gadholdt ved Sæby, der kom til at forestaa Anlægget.

I Maj 1854 besluttede desuden Kommunalbestyrelsen, efter at man havde gjort Indstilling til Ministeriet angaaende Havneanlægget ved Struer, at tilskrive Generaldirektøren om at erholde direkte Dampskibsforbindelse fra Struer til København. At denne er kommen i Stand ses af, at man i Mødet d. 11. Juli s. A. vedtog en Takkeskrivelse til Generaldirektøren.

Omtr. samtidig ansattes en Toldassistent i Struer, Thomsen, senere en Toldkontrollør, Rugwald, begge hørende under Holstebro Toldsted.

Havnen ved Struer anlagdes saa i Aarene 1854—56. Til Bestridelse af de foreløbige Udgifter optoges et midlertidigt Laan i Holstebro Sparekasse paa 5000 Rdl. i 1855; men det strakte jo ikke langt. I Slutningen af Aaret var de brugt op. 17. December fremlagdes i Kommunalbestyrelsen en Regning fra P. Tang i Struer paa 1000 Rdl. for 250 Kubikfavne Sten, der var leveret til Havneanlægget. Men man svarede, at man for Tiden ikke havde Penge til Raadighed og henholdt sig til Tangs tidligere Løfte om at vente med Betaling, til Laanet fra Clasens Fideikommis modtoges. Om Optagelsen af dette forhandlede endnu med Ministeriet, og derfor laante man i April 1856 3000 Rdl. af Proprietær Gjeding, at tilbagebetale til December Termin s. A., fordi Forhindringerne for Udbetalingen af det hos det Clasenske Fideikommis kontraherede Laan til

Havneanlægget endnu ikke var borttryddet. I sit Møde den 5. Maj erkender Kommunalbestyrelsen endvidere paa samme Maade at have modtaget 5500 Rdl. af Proprietær Bøgeskov i Aulum, at tilbagebetale 11. Juni førstk.

Det hos det Clasenske Fideikommis stiftede Laan var i alt paa 17,000 Rdl. Altsaa var man hurtigt bleven klar over, at det oprindelige Overslag paa 12,000 Rdl. ikke slog til. I Foraaret 1856 modtog man heraf 6000 Rdl. og til Juni Termin s. A. andre 6000 Rdl. Men endnu baade i Juli og December begærede Indenrigsministeriet yderligere Oplysninger angaaende det Laan, Holstebro Kommune agtede at optage hos Fideikommisset, og først den 19. Januar 1857 kunde Kommunalbestyrelsen vedtage at udstede Obligation for de sidste 5000 Rdl. af Laanet.

Det midlertidige Sparekasselaan har man formodentlig dækket af de første 6000 Rdl. fra Clasens Fideikommis. Til at dække Bøgeskavs 5500 Rdl. optog man imidlertid et nyt Sparekasselaan paa 6000 Rdl., som blev staaende til afdragsvis Afbetaling. Først efter Modtagelsen af de sidste 5000 Rdl. kunde man udbetale Proprietær Gjerdings Laan til 11. Juni 1857. Havneanlægget havde altsaa kostet $17,000 + 6000$ Rdl. = 23,000 hvilket ogsaa stemmer med Kasse-Regnskabet af 29. December 1856, der balancerer med 23,000 Rdl.

Af Udgiftsposterne kan foruden de allerede nævnte Tilbagebetalinger af foreløbige Laan nævnes til Licitation og Avertissementer i Anledning af Havnens Opførelse 553 Rdl. 68 Sk., Købmand J. M. Teilmann, Løgstør, for Tømmer 3600 Rdl., Købmand P. Tang for Tømmer og Sten samt Renter af de 1000 Rdl. (som endnu findes som Gæld i Status 1. Jan. 1861) 3500 Rdl., Købmand W. Wium, Holstebro, for Tømmer 2500 Rdl., og Hovedbeløbet: „Til Havnekassen udbetalt ialt

10,173 Rdl.", der naturligvis er medgaaet til selve Arbejdets Udførelse, Anskaffelse af en Muddermaskine, 2 Mudderpramme, 2 Mudderskeer med Træskaft og Kætting og øvrige Havneredskaber.

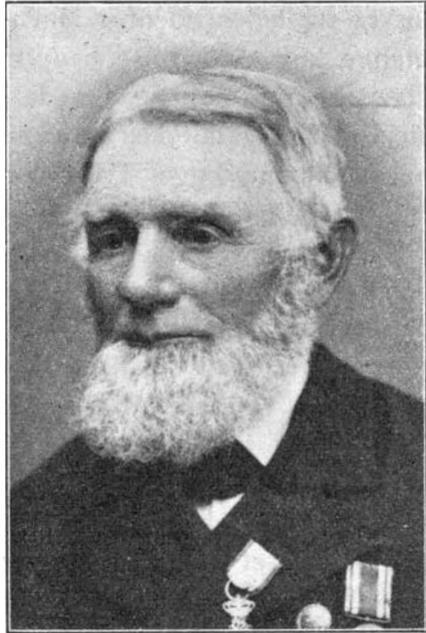
I Havnekommissionens Indberetning til Indenrigsministeriet gives følgende Oplysninger om denne oprindelige (vestlige, gamle) Havn: Havnen ved Struer dannes af 4 Moloer, den østlige omtr. 40 Alen lang, den sydlige o. 100 Al., den vestlige o. 80 Al., den nordlige o. 50 Al. Den østlige Molo har nedenfor Havnen omtr. 40 Al. Bolværksplads for Skibe. Indløbet til Havnen, der er mod Nordvest, har en Vidde af 30 Al. Havnebassinet har en Størrelse af omtr. 9000 Kvadratalen. Havnens Dybde er 7—8 Fod, og den kan rumme en 30 Fartøjer à 30 Læsters Drægtighed. Fyr er ikke anlagt. Faste Lodser findes ikke, men den nyansatte Havnefoged saa vel som flere Fiskere kender Farvandet nøje. — Havnepladsen er 10,260 Kvadratalen.

I 1855 indgik ifølge Toldvæsenets officielle Opgørelse i Holstebro Havn ved Struer 186 Skibe med 3018 Tons og udgik af Havnen 155 Skibe med 1378 Tons Varer.

Til Afløsning af det foran nævnte Udvalg til at forestaa Havnens Anlæg valgtes i September 1856 en Havnekommission, bestaaende af Byfoged Grove, Holstebro, Konsul M. Schou, Struer, Købmand Agerskov, Prokurator Schubarth og Købmand Chr. Christensen, alle tre af Holstebro, de to sidste som henholdsvis korresponderende og regnskabsførende Medlem. Det var Meningen, at disse, som havde de løbende Forretninger, skulde have noget Vederlag for deres Arbejde, men foreløbig stilledes deres Lønning i Bero, og først 1858 faar hver 25 Rdl. Endvidere indstilledes Toldinspektør Diderichsen — han overtager senere, fra 1861, Regnskabsførelsen i St. f. Kbm. Christensen — til at til-

træde Havnekommissionen og Skipper Holmgaard til Havnefoged med 100 Rdl. i aarlig Løn, — „da en af Marineministeriets Betjente ikke vilde lade sig nøje med saa ringe Løn“; men man har foreløbig ikke Raad til mere, før det viser sig, hvilke Indtægter Havnen kan give, føjes der i Indstillingen til Ministeriet undskyldende til.

Det blev dog ikke Skipper Holmgaard. men P. Chr. Eduard Olsen, der blev Havnefoged*. At Lønnen ogsaa var for lille for ham ses af, at han allerede i Juni 1857 indstilles til et Gratiale af Havnekassen paa 50 Rdl., „da han har haft et ikke ringe ekstra Arbejde med Tilsyn af forskellige Havnearbejder“. Gang paa Gang søger Olsen om Løn-

P. C. Olsen, † 1913. Havnefoged i 56 Aar.

forhøjelse. Han fik fra 1. Januar 1859 Lønnen sat op til 150 Rdl., ved Slutningen af Aaret 1860 fik han et Gratiale paa 50 Rdl., fra 1. Januar 1861 blev Lønnen forhøjet til 200 Rdl., og fra 1. Januar 1862 fik han 300 Rdl. aarlig; først fra 1882 faar han 800 Kr. og fri Bolig.

Der var naturligvis udfærdiget en af Indenrigsministeriet godkendt Havne- og Bropengetakst for Hav-

* Olsen var født i Nyboder og havde været med paa „Kristian VIII“, da Skibet sprang i Luften 1849.

nen ved Struer. Heri bestemtes oprindelig, at Havne- og Bropenge, Kølhalings- og Ballastpenge erlægges, „naar Fartøjerne ligger i Havnen eller ved Broen eller i det fordybede Løb, som ved kunstige Midler er tilvejebragt til eller ved samme, men ellers ikke“. Men da man saa, at der i stille Vejrlig meget vel kunde losses og lades udenfor Havnen, og at denne mulig af mange kun vilde blive benyttet i Nødstilfælde, ansøgte Havnekommissionen allerede i Maj 1856 om, at Bestemmelsen affattedes saaledes: „Afgifterne erlægges, naar Skibene ligger i Havnen eller ved Broen eller i Bugten indenfor Askjær og Vrald Odder“.

Der var indrømmet H. P. Priors Dampere „Limfjorden“ og „Zephyr“, der besejlede Limfjordsbyerne, Lempeler i Havnetaksterne. Paa en Forespørgsel til Indenrigsministeriet, til hvilket Prior havde indgivet Andragende om yderligere Nedsættelse, svarede man, at man ikke kunde indrømme videre Lettelse med Hensyn til Havnepengene end allerede tilstaaet, saa meget mindre som man stadig maatte holde en Rende udenfor Havnen opmudret for Dampskibenes Skyld og havde maattet anskaffe en Bøje, Fortøjningspæle og Landgangsbroer alene til disses Afbenyttelse (1856).

Derimod anbefalede Havnekommissionen i 1859 overfor Indenrigsministeriet Grosserer Priors Andragende om at lade Varer til Lemvig omlosse i Sejlskib i Struer fra Damperen „Zephyr“, der paa Grund af de korte Dage har gjort Struer til Endestation, uden at der betales Havnepenge af Sejlskibet, som Prior selv har fragtet, og hvori Varerne omlosses uden Udgift for Afsenderne.

I de første Aar af Havnens Virksomhed udviser de aflagte Regnskaber kun temmelig smaa Beløb; Indtægterne og Udgifterne balancerer med 3—4000 Rdl., men

hvert Aar ender dog med Overskud, og snart kunde man begynde at afdrage paa Gælden, der allerede ved Slutningen af 1860 er nedbragt til 18,200 Rdl. I 1860'erne stiger Indtægten stærkt og Gælden bringes yderligere ned, medens Beholdningen i Sparekassen og i rede Penge stadig stiger. I 1865 balancerer Regnskabet med godt 12,000 Rdl., og man har en Beholdning paa omtr. 9500 Rdl.

I 1865 kom saa Jærnbansen til Struer, og at det netop blev denne Plads ved Venø Bugt (som Jærnbaneloven af 4. Marts 1857 nævner som Endepunkt for Tværbanen) skyldes ikke alene, at Struer fra gammel Tid var Losse- og Ladeplads, men ogsaa, at Havnen dannede det nødvendige Bindeled mellem Fjorden og Banen. Allerede inden denne var aabnet for Trafikken, venter i Januar 1865 Havnekommissionen Forslag fra Regeringen om Havnens Udvidelse i Anledning af Jærnbaneanlægget. I Maj s. A. finder en Forhandling Sted mellem Indenrigsministeriets Kontrol ved de jyske Jærnbaner og Havnekommissionen om, hvorvidt denne kunde deltage i et i Forbindelse med Jærnbansen paa-tænkt Havneanlæg. Desuden skal der lægges Banespor over Havnepladsen og anbringes en Rampe. I Havnekommissionens Møde den 3. Juli 1865 meddeles, at Indenrigsministeriet har godkendt, hvad Jærnbane-kontrollen har vedtaget sammen med Kommissionen om det udvidede Havneanlæg ved Struer, imod at Jærnbansen faar Fortrinsret langs Baneterrænet til at benytte Bolværket.

I et Møde i Januar 1866 drøfter Havnekommissionen, der da bestod af Byfoged, Overauditor Olsen, Toldinspektør d'Origny, Kammerraad Repsdorph og Købmændene M. Schou og Chr. Christensen, saa ind-gaaende Indenrigsministeriets Forslag til det ny Havne-

anlæg, hvorover der var udarbejdet Tegninger og Overslag af Vandbygningsinspektør, Justitsraad Carlsen.

Man fremsatte en Række Ændringsforslag „grundede paa de lokale Forhold“, som især sigtede til at nedbringe Anlægssummen. Kommissionen erklærer sig i øvrigt villig til at overtage Havneanlægget paa de fremsatte Betingelser, imod at erholde i det mindste den Sum (8000 Rdl.), som Regeringen har tilbudt, naar Holstebro Kommune vil garantere det Laan, som vil være nødvendigt til Arbejdets Fuldførelse. Garantien erklærer Holstebro Kommunalbestyrelse sig straks villig til at overtage.

En Skrivelse fra Vandbygningsinspektør Carlsen henviser til nærmere Forhandling mellem Havnekommissionen og Vandbygningsassistent, Kammerraad Bruhn om Ændringer i Anlægsplanen, og denne finder Sted paa et Møde i Struer den 12. Juli 1866, hvor man enes om følgende:

Af den gl. nordre Mole afskæres kun 16 Fod (i Stedet for 36), og den ene af de ny Moler bliver 20 Fod kortere. — Indløbsrenden til Havnen faar en Bredde af 120 Fod. — Pæleindfatningen ved den østre Mole i den ny Havn ombyttes med et Bolværk, saaledes at der mellem Pælene bliver 3 Fod; den mod Fjorden vendende Side forsynes med en 2 Tom. tyk Plankebeklædning og en 2½ Tom. tyk Plankeforsætning. — Til Beskyttelse mod den bag Bolværket oplagte Fyld udfør den østre Mole fortsættes Pælerækken mod Øst, saa langt som behøves. — Derimod bibeholdes den i Overslaget foreslaede Anvendelse af 9,9" Tømmer (i Stedet for 8,8" i Havnekommissionens Ændringer). — Ved disse Ændringer nedbragtes Overslagets Anlægssum fra 28,600 til o. 24,000 Rdl., hvoraf Staten ydede 8000 Rdl.

I Novembermødet s. A. vedtoges Konditionerne for Anlægget, og at dette skulde udbydes til Licitation.

Civilingeniør P. B. Obel, Vejle, tilbød at overtage Ledelsen af Arbejdet, og i Mødet d. 7. Jan. 1867 gik han ind paa at overtage saavel Overopsynet som det daglige Tilsyn (ved en paalidelig Mand) for ialt 1000 Rdl. I Februar og Marts antoges Tilbudene paa de forskellige Arbejder. Tømremester S. Rasmussen overtog Tømmerarbejdet for 2053 Rdl., Smedemester M. Poulsen, Struer, fik Smedearbejdet for $8\frac{3}{4}$ Sk. pr. Pd. og Smedemester W. Bosse, Holstebro, Leveringen af Plathovedsøm til Bolværkerne for 6 Rdl. 32 Sk. pr. 1000 Stk.

Ingeniør Obel havde fremskaffet Tilbud fra Kammerraad Petersen, Kastrup (paa Amager), om Levering af en ny Muddermaskine og 2 Mudderpramme, og i den Anledning rejste han, kst. Byfoged Schytte og Konsul Schou til København. De nøjedes imidlertid med at købe en Hestemuddermaskine med Tilbehør for 2500 Rdl., der med Transport (815 Rdl.) og Søforsikring blev til 3500 Rdl. Af Konsul Schou fremskaffedes Tømmer fra Sverige for 6000 Rdl., og hvis de to forhaandenværende Mudderpramme ikke slog til, overdroges det tillige ham at anskaffe en tredje (dette ses dog ikke at være sket). Der indkøbtes 3 Heste til Muddermaskinen for o. 50 Rdl. Stykket.

I Foraaret og Sommeren 1867 arbejdes der saa med Kraft paa Anlægget af den ny (østlige) Havn, og Havnekommissionen, der foreløbig henlægger sine Møder til Struer — før eller senere holdes de efter Forholdene afvekslende der og paa Raadhuset i Holstebro —, beser flere Gange Arbejdet, der stadig var i god Fremgang. Efter at de hos Stenhugger Sonne i Neksø bestilte 6 Fortøjningspæle af Sten er leverede i Sept. — Jens Lund leverede 50 Kbf. Sten à 15 Rdl. —, er det ny

Havneanlæg i det væsentlige færdigt i 1867, idet Ingeniør Obel i Havnekommissionens Septembermøde afleverer Bolværket hvad Tømmer- og Smedearbejdet angaar, ligesom Konsul Schou aflægger Regnskab for Tømmerleverancen.

I Havnekommissionen, hvori sad de skiftende By- og Herredsfogeder og Toldinspektører (i Holstebro) indtraadte i Efteraaret 1867, da d'Origny blev forflyttet, Toldkasserer (senere Toldforvalter) Chr. Fr. Schou. Prokurator, Kammeraad Chr. Repsdorph, der tidligere havde afløst Prokurator Schubarth, overtog Havneregnskabet's Førelse efter d'Origny. De øvrige Medlemmer af Kommissionen paa den Tid var Konsul M. Schou og Købmand Chr. Christensen og Købmand N. Frølund (begge af Holstebro).

En Ansøgning om et Laan til Havneanlægget paa 4000 Rdl. af offentlige Midler saa Ministeriet sig ikke i Stand til at bevilge.

Tilbage til 1868 stod væsentlig kun Opmudringsarbejde og Reparationer af den gamle Havn, der samtidig udvidedes en Del. Ingeniør Obel, der allerede i Januar fik sit Resttilgodehavende, 500 Rdl., udbetalt, skulde paa Forlangende tilse og maale Opmudringsarbejdet, indtil Havneanlægget var helt færdigt. Tømmermester C. Strand, Struer, fik overdraget Reparationsarbejdet ved den gamle Havns østre Mole, medens ingen havde givet Tilbud paa Opmudringen, der saa underhaanden overlodes til en Del Arbejdere i Struer for 2 Rdl. 3 Mk. pr. Kubikfavn. Et Forslag af Ingeniør Obel om en Bølgebryder udfor Havnen udsattes foreløbig. Derimod gik Ministeriet ind paa Anlæg af et Slæbested fra den ny Havn, og at Bortskæringen af den gl. Havnemoles yderste Ende (Brohovedet) indtil videre kunde stilles i Bero.

I Havnekommissionens Forhandlingsprotokol findes af og til Andragender om Nedsættelse af Havnepengene, hvis Opkrævning var overdraget Toldassistenten i Struer. Saaledes søgte M. Schou om Nedsættelse ved Udførsel af tørret Korn, Grosserer Prior for sine Dampskibe, og Proprietær Breinholt, Bodum Bisgaard i Thy, der i

Havnebillede fra 70'erne.
Havnesporene, Godsbanegaarden og Schous Tømmerlager, ny og gl. Havn og Fjorden. I Baggrunden Kiledæmningen og Kilen.

1868 udførte ikke mindre end 1660 Stk. over Struer Havn, søgte om at faa tilbagebetalt 4 Sk. pr. Stk., hvilket anbefales, da der i Struer betaltes 12 Sk. i Havnepenge for hver Stud, men kun 8 Sk. i andre Limfjordshavne. For at bringe Havnepengene i Overensstemmelse med andre Fjordbyers, fremlagde Konsul Schou i Decemberrødet et Forslag til Beregning af fremtidige Havneafgifter, og det overlodes til Formanden, kst. Byfoged Schytte, at udarbejde Forslag til en ny Havnetakst. I 1868 blev endvidere fastsat et nyt Reglement for Havneforvaltningen.

Efter Havneindvielsen i 1867—68 opgives Havnens Størrelse saaledes:

Den gamle Havns nordre Mole er 240 Fod, vestre Mole 212 Fod, østre 200 Fod og søndre 226 Fod. Dens Havnebassin udgør 12,693 Kvadratalen og foran den er en Plads paa 10,260 Kvadratalen. — Den ny Havns nordre Mole er 272 Fod, den østre 250 Fod, den søndre 382 Fod og den vestre (der dannes af den gl. Havns østre Mole) 200 Fod. Foran den ny Havn er en Plads paa o. 10,000 Kvadratalen. Begge Havne har Plads til 60 Fartøjer à 30 Læster, og deres Dybde opgives til $7\frac{1}{2}$ —8 Fod*.

I Danmarks Handelskalender for 1869 opgives følgende Fartøjer at høre hjemme i Holstebro Havn (ved Struer):

Kuffen „Plutus“, $20\frac{1}{2}$ Handelslæst, bygget af Eg; Fører: P. Thuesen, Reder: Købmand W. Wium, Holstebro.

Jagten „Anna Marie“, 8 Handelslæster, bygget af Eg og Fyr, Fører: J. Madsen, Reder: Købmand P. Tang, Struer.

1 Fartøj (uden nærmere Angivelse) paa $2\frac{3}{4}$ Handelslæst.

Endvidere 32 Baade under 2 Læster.

Jærnbanen kommer til Struer.

Allerede 1857, 8 Aar før Jærnbanen virkelig kom til Struer, havde Indenrigsminister Krieger gennemført en Lov, hvorved Regeringen bemyndiges til at give Koncession paa Anlæg og Drift af en Tværbane fra Aarhus over Langaa og Viborg til Struer og en Sidebane

* Fremstillingen af Havnens Anlæg og videre Udvikling er efter Holstebro Kommunalbestyrelses Forhandlingsprotokol, Havnekommissionens Forhandlingsprot. og Kopibog og Havneregnskaberne.

til Randers. I Henhold hertil gaves Koncessionen i Oktb. 1859 til den engelske Ingeniør Sir Morton Peto.

Under Ministeriet Rotwitt, der samme Aar afløste det nationalliberale Ministerium, toges imidlertid Jærnbanesagen op paa ny, da Forpligtelsen overfor det engelske Konsortium syntes for byrdefuld for Statskassen, og Planen om en midtjyds Længdebane, „Højderysbanen“, som dengang var fremme, forekom for lidet rentabel. I Januar 1860 forelagde Indenrigsminister Jessen et nyt Forslag om en fynsk og jysk Længdebane til Aalborg. Det engelske Konsortium skulde have Jærnbaneanlæget i Foretagende, imod at det gik ind paa Forandring af den allerede trufne Overenskomst om Tværbanen, saaledes at Strækningen fra Skive til Struer foreløbig opgaves.

I 1860 havde Kongeriget ingen andre Jærnbaner i Drift end den fra København til Korsør, og ingen andre i Arbejde end Aarhus—Viborg-Linien med Sidebane til Randers.

I December 1860 forelagde Monrad som Indenrigsminister i Ministeriet Hall Forslag til Lov om Anlæg og Drift af Jærnbaner paa Fyn og i Jylland. Heri skitseredes 3 jyske Længdebane-Linier, som Rigsdagen kunde vælge imellem, samt Linien fra Langaa over Viborg og Skive til Struer; Skive—Struerbanen maatte rimeligvis forlænges til Holstebro, hvorom ogsaa en betinget Overenskomst var sluttet med Ingeniørfirmaet Morton Peto, der skulde overtage Anlæget og Driften af alle de foreslaaede Baner. Selve Vestkyst-Længdebanen burde være en let Lokomotivbane, hvis Retning og Tilslutning til Hovedlinierne endnu ikke kunde fastsættes nøjere.

Der viste sig straks i Folketinget Modstand mod Loven af forskellig Art. Særlig stod Striden naturligtvis om, hvor den jyske Længdebane skulde gaa. Monrad

indsaa, at han for at sætte Loven igennem i Folketinget, maatte række Midt- og Vestjylland en Haand. Foruden at erklære sin Villighed til at føre Struerbanen videre til Holstebro, fremhævede han sin Interesse for en midtjysk Bane i Gudena-Bækkenet, der dog forkastedes af Folketinget.

Monrad og Rigsdagens Flertal samlede mere og mere om at føre den jyske Længdebane langs Østkysten ad de større Byer. I Landstinget vedtoges endelig Monrads Forslag, og Folketingets Vedtagelse fulgtes ogsaa med Hensyn til de ikke alle særlig omstridte Baner, deriblandt den af Folketinget allerede ved 2. Behandling vedtagne Linie Struer—Holstebro. Herved var ogsaa, som Monrad udtrykte det, Vestjyllands Interesser varetagne. Loven stadfæstedes den 10. Marts 1861*.

I Henhold hertil anlagdes saa i de nærmest følgende Aar de jyske Baner, som senere udvikledes videre ved de af Indenrigsminister Estrup i 1867—68 gennemførte Jærnbanelove, Stykke for Stykke: 1862 Aarhus—Randers (ifølge Loven af 1857), 1863 Langaa—Viborg, 1864 Viborg—Skive, 1865 Skive—Struer, 1866 Struer—Holstebro (aabnet 3. Novb.) og Vamdrup—Fredericia, 1868 Aarhus—Fredericia, 1869 Randers—Aalborg, 1874 Lunderskov—Esbjerg—Varde, 1875 Holstebro—Ringkøbing (aabnet 31. Marts for Godstrafik, fra 15. April s. A. ogsaa for Persontrafik). Endelig aabnedes Banen Ringkøbing—Varde 8. Aug. 1875, og dermed var Ringen Langaa—Struer—Esbjerg—Fredericia—Langaa sluttet.

Ind i denne Rundlinie træder altsaa den daværende lille Lade- og Losseplads Struer som et vordende Knudepunkt for de midt- og vestjyske Jærnbaner. Struer, der i 1860 kun havde 150 Indbyggere, var med Hensyn til Bygninger og „Gader“ fuldstændig Landsby,

* N. Nergaard: Under Junigrundloven. II, S. 369—71 og 817—26.

dannede ikke nogen selvstændig Kommune og havde hverken Kirke eller offentlig Skole. Det var da en dristig Tanke at ville gøre en saa tilsyneladende ubetydelig Plads til Knudepunkt mellem den midtjyske Tværbane og den paatænkte Længdebane ad Vestkysten.

Naar Lovene 1857 og 1861 begge sætter Struer som Endepunkt for den midtjyske Tværbane og som Udgangspunkt for Vestkystbanen, saa skyldes dette først og fremmest Havnen ved Struer og den derved skabte Mulighed for at sætte Jærnbanen i Forbindelse med Besejlingen af Limfjorden; dernæst har man øjensynlig taget Hensyn til en senere Thybane, som lettest over Struer kunde sættes i Forbindelse med Tværbanen mod Øst og med Vestkystbanen mod Syd til den nyanlagte Esbjerg Havn.

Den stedlige Overlevering har imidlertid set bort fra dette. I Holstebro har man hævdet, at denne Nordvestjyllands største By kunde være bleven Endepunktet og vordende Distriktssæde, men at det daværende Byraad ikke ønskede de mange smaat lønnede Banefolk, der kunde være bleven en Byrde for Skole- og Fattigvæsen(!), hertil. Ældre Folk i Struer har fortalt, at da Baneingeniørerne afstak Linien, var de først bestemt paa at lægge Endestationen ved Volstrup og lade Linien til Holstebro udgaa derfra. Ingeniørerne boede først paa Schaumburgs Hotel i Holstebro, men skal ikke have været tilfredse; det lykkedes saa Konsul M. Schou at faa Englænderne til at tage Ophold paa sit Hotel i Struer, hvor de blev godt beværtede med friske Østers og udsøgte Vine. De kom da til at se med andre Øjne paa Struer og fandt, at det vilde være langt fordelagtigere at faa den daværende lille Havn ved Struer udvidet fremfor at bygge en ny ved Volstrup*. — Herom

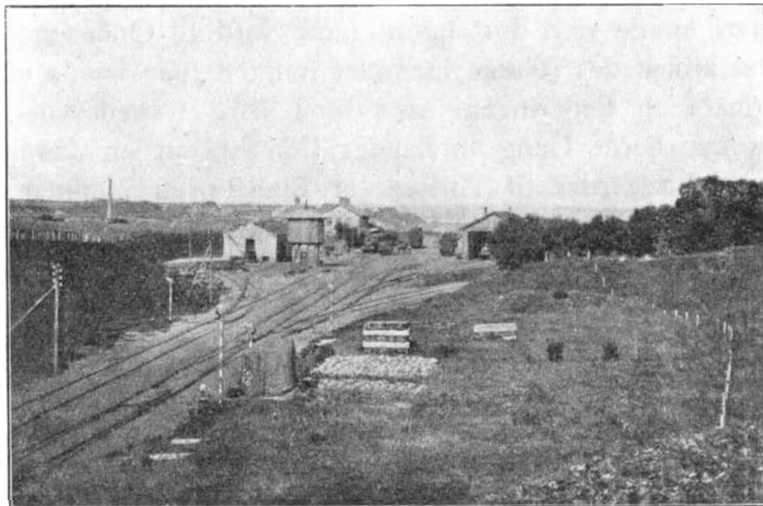
* Bladet „Konkordia“, 1. Juni 1913,

har der dog sikkert aldrig været Tale. Loven satte Struer som Endestation, og Regeringens Koncession var givet i Henhold til denne. Og Havnekommissionen (Konsul Schou) udlejer til Jærnbaneentreprenørerne Peto, Brassey og Betts det Stykke af Havnepladsen, som ligger Syd for den udstukne Jærnbanelinie tværs over Havnepladsen, fra 1. Oktb. 1862.

Til at ordne Baneanlægget var nedsat en Besigtigelseskommission, der bestod af 12 Mand, hvoriblandt Stiftamtmand Rosenørn (Formand), Proprietær Neergaard til Breinholt, Vejinspektør Hylling, Holstebro, Statens kontrollerende Ingeniør, N. Holst (senere Direktør for de jysk-fynske Baner), og Englænderen Rowan. Endvidere havde Gimsing Sogneforstanderskab valgt Proprietær Knudsen (Bedstefader til nuv. Boghandler Smith Knudsen) og Gaardejer Chr. Slot til Medlemmer af Besigtigelseskommissionen. Denne kom til Struer 3. Oktb. 1863 for at ordne Banegaardsforholdene. Stationen skulde ligge Øst for Havnen, delt i to særlige Bygninger: Godsbanegaarden ved Havnen og Personbanegaarden noget østligere og hævet 16 Fod over Havnepladsen. Overhoved Teglgaard og to Murstenslader, hvor Jærnbanehotellet nu ligger, det gamle Bomhus og Dampskibsekspeditør, Postmester Thomsens Ejendom paa Havnepladsen skulde flyttes. Thomsens Grund købtes for 7600 Rdl., efter at han havde flyttet Dampskibsekspeditionen, der laa mellem Havnen og Østergade. Godsbanegaarden ved Havnen blev senere lavet om til Toldbod og benyttedes som saadan, indtil den nuværende ny Toldbygning opførtes.

I 1864—65 anlagdes saa Banestrækningen Skive—Struer. Entreprenørerne J. Madsen og Hofmann havde Arbejdet paa Banestykket fra Volstrup til Struer og ligeledes i det følgende Aar paa Stykket fra Struer til Hjerm. Den lavt liggende Grund langs Fjorden fra

Volstrup kunde ikke bære det tunge Banelegeme, der bestandig sank. Syd paa, hvor Banen skulde gaa over Kvistrup Jorder, mødte Entreprenørerne Vanskeligheder af anden Art, idet Godsejeren G. A. Eyber (oprindelig Apoteker i Thisted, Fader til den fra Landmandsbanken kendte N. Schack Eyber; Eybersvej er opkaldt efter

Udsigt fra Sydøst over Banegaardsterrænet.
I Baggrunden: tilverstre Struer By, tilhøjre Fjorden.

ham) gjorde alt for at lægge Baneanlægget Hindringer i Vejen. Han hævdede, at Kvistrup Jorder var hans, og at han skulde vide at holde uvedkommende borte derfra. Da han alligevel blev nødt til at afstaa Jord, krævede han af Tvangssalgskommissionen, at der skulde ansættes Ledvogter til at passe Leddene ved hans to Markveje, eller at Banen skulde føres paa Broer over disse. Kommissionen vilde ogsaa gaa med til dette sidste mod, at Afstaaelsessummen, der var sat til 1127 Rdl., blev nedsat; men det vilde Eyber ikke gaa ind paa og indsendte Klage til Ministeriet, hvad dog ikke nyttede. Der fortælles saa, at han en enkelt Nat slog

et Par Led i Stykker, hvorfor han blev meldt og idømt Bøde. („Konkordia“, 1. Juli 1913).

Banestrækningerne blev imidlertid færdige. Den 17. November 1865 kørte det første Tog Øst fra ind paa Banegaarden i Struer, og Aaret efter, den 3. Novb. 1866, aabnedes Banen mellem Struer og Holstebro. Man havde i Struer og dens nordlige Opland haabet, at Banen ret snart kunde være ført ogsaa mod Nord til Oddesund. Der arbejdedes 70'erne igennem ivrigt derpaa baade af private og Regeringen. Men først 1878 lykkedes det, da der fjerde Gang forelagdes Forslag om en Jærnbane fra Struer til Thisted, at føre Loven igennem, efter at Anlægssummen var bragt betydeligt ned. Thybanen anlagdes saa 1881—82. Landevejsdæmningen over Kilen forstærkedes og udvidedes, og i Stedet for oprindelig planlagt Jærnbanebro eller Dæmning kom Færgeanlægget ved Oddesund, det ældste i Danmark efter Færgeforbindelsen Fredericia—Strib.

Allerede før Jærnbanen aabnedes, havde Struer faaet egen Postekspedition, som oprettedes den 1. April 1865 og foreløbig var underlagt Holstebro Postkontor. Først 1889 forfremmedes Ekspeditionen til selvstændigt Postkontor, hvorunder lagdes de henholdsvis 1882 og 1883 oprettede Postekspeditioner i Humlum og Odde-sund Syd. Den første Postekspeditør og Postmester var H. B. Thomsen (død 1897), der ejede nuv. Østergade Nr. 28, Vareindkøbsforeningens Ejendom („gl. Posthus“), hvor Postkontoret var i mange Aar.

Med Beliggenheden ved Fjorden, med Havnen og Jærnbanelforbindelserne stod Struer rustet til at gaa sin fremtidige Udvikling i Møde.

EN PRÆSTEINDBERETNING OM BREJNINGGAARD

Ved P. STORGAARD PEDERSEN

Hans Lange fik Gaarden efter sin Fader, Gunde Lange. Han var født 28. August 1542 paa Svenstrup. 28. August 1575 stod hans Bryllup i København med Johanne Skram, Datter af Hr. Peder Skram til Urup.

1594 ombyggede han Brejninggaard. Indberetningen 1638 af Præsten Jens Lauridsen Handberg til N. Omme og Brejning er paa Latin og lyder saaledes i Oversættelse: Jeg ser intet her (i Brejning), som kan henregnes til Stedets Sir og Pryd, undtagen at her midt i Heden, — da den høje Bygmester til alles Forundring har ladet Vandet vælde frem i rigeligt Maal — er bleven bygget en Gaard i gamle Dage, da Luften her paa Stedet er mild og Jordbunden frugtbar, og derfor tilegnede Bispen i Ribe sig den i de første Aarhundreder, indtil endelig efter Evangeliets Forbedring (Reformationen) en Adelsmand af gammel Byrd, udsprungen af Langernes berømte Familie, nu salige Johannes Lange, der ogsaa følte sig fængslet af Stedets Natur, byggede sig en Gaard, kaldet Bredninggaard, der var saa prægtig, at Arkitektens Tegninger og Haandværkernes Hænder synes at have kappedes med hinanden.

Han begyndte straks at pryde Gaarden med nye Forskansninger. Først anlagde han en meget stærk Vold og afledede Vandet fra Kilden, der ikke laa langt derfra, til beundringsværdig Nytte for Bønderne. Dernæst fordelte han Vandet, der fra Kilden var ledet hen i en dobbelt Kanal, saaledes, at det kunde gøre Nytte paa forskellig Maade. Engene blev vandede, Haven og Gaarden beskyttet derved, og ved de herlige Grave, der var fyldte med det nedrindende Vand, blev Adgangen hin-

dret dem, der hemmeligt vilde trænge ind, og endelig blev Møllehjulet sat i Gang ved hans Forsorg.

Denne Gaard forfrisker i den Grad alle ved sine yndige, grønne Planter, ved sine Blomster, ved Trærnes behagelige Skygge og ved Kildevældets sagte Henrislen, at hele Sognet bliver anbefalet, formedelst dens Yndighed. Se blot, hvorledes han med stor Bekostning og sjælden Kløgt har formet dette Værk. Der er mange mindre betydelige Ting, hvis Pragt vi beundre, studse ved og ære, men Tidens Uretfærdighed har tiet stille med, af hvem de er blevne forfærdigede. Det vilde derfor i Sandhed være en Brøde at holde den første Opfinder til saa stort et Værk skjult i Forglemmelsens tætte Mørke.

RETTELSER

I Hardsyssels Aarbog for 1923 findes følgende Trykfejl i Thyra Sehesteds Artikel *Lidt om Jens Sehested*: Side 151, 5. Linie: igen, læs: ujævn; Linie 9: forsvarer, læs: forvarer. — Side 152, 13. Linie: 10, læs: to; 18. Linie: 10, læs: to; 29. Linie: denne, læs: i denne.

NAVNEFORTEGNELSE

A

Agerskou, Chr., Købmand i Holstebro, 118, 125, 140
Aggerkanalen 124, 125, 128
Augustenborg 2
Ausumgaard 75

B

Ballegaard, L., Sognefoged i Sir, 27
Bandsættelse i Ølby Kirke 43, 50
Becher, H. N., By- og Herredsfoged i Holstebro, 23
Belov, Henrik, Lensmand paa Skivehus, 72
Brahe, Birgitte, g. m. Niels Sehested til Bækmark, 63
Brammer, G. P., Biskop i Aarhus 1845—81, 24
Breinholt, P. S., Ejer af Bodum Bisgaard, 147
Brodersen, Lærer i Broager, 11
Brokorn 70 ff

C

Caroline Amalie 1 ff
Christian VIII 1 ff
Christensen, Chr., Købmand i Holstebro, 140, 143, 146

D

Damgaard, Jens, Købmand i Holstebro, 125

E

Eyber, G. A., Ejer af Kvistrup, 115, 153

F

Fischer, H., Ritmester, Ejer af Kvistrup og Tvis Kloster, 86, 99, 100, 107, 116, 121
Forprang 78, 82
Fousing, Jens, Fuldmægtig paa Kvistrup, 99, 107

Fredsted, Sognepr. i Naur-Sir, 35
Friis, Albert, Rigsraad til Haraldskjær, 72
Friis, Elisabeth, Axel Juuls Enke, 75
Friis, Lisbeth, 64
Frølund, N., Købmand, 146
Fugl, K. G., Byfoged i Holstebro, 119

G

Gabel, K. K., Stiftamtmand i Ribe 1725—48, 80
Gimsing Kirke 68
Gimsinghoved 75
Gimsing Skole 87
Gimsing Sogn 65, 67, 70, 92
Glerup, Severin, Fuldmægtig paa Kvistrup, 97
Groth, S. P., Præst i Naur-Sir og Holstebro, 15, 16, 19
Grove, A. H., Byfoged i Holstebro, 140
Gundelach, Ludovica, g. m. Lærer Hansen-Sir, 12 ff

H

Halse, Baltasar, Cancelliraad, Ejer af Kvistrup, 86, 87
Handberg, Jens Lauridsen, 155
Hansen, C. F., Præst i Assens, 35, 37
Hansen-Sir, Lærer i Sir, 1 ff
Hansen, K. F., Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter 1794—1805, 84
Hardenberg, Kirstine, 63
Havnen ved Struer 137 ff
Hjermin, J., Præst i Vejrum, Gimsing og Venø, 41, 56, 57
Holmgaard, K., 118
Hølst, N., Købmand i Holstebro, 113, 130
Holstebro 75, 78, 79, 80 ff

Hoskjær, O. V., Premierløjtnant ved Ingeniørkorpset, 137 ff
Houmark, Købmand i Holstebro, 125

Hvass, J., Ejer af Tvis Kloster, 86, 87, 97

Hyfuel, Jens, Præst i Hove, 68, 69
Hylling, Vejinspektør i Holstebro, 152

J

Jensen, Klaus, Ejer af Søndervang i Stadil, 67

Jensen, T. W., Købmand i Struer, 115, 129, 135

Jermiin, Th. J. J., Ritmester til Ausumgaard, 5

Juel, Iver, Domprovst, 68

Juel, Hartvig, Biskop i Ribe, 68

Juul, Axel, Ejer af Kvistrup, 75

K

Kaas, Christoffer, 64

Klemmensen, Niels til Blæsbjerg, Lensmand, 67, 68

Koch, Cathrine, 1

Kompagnigaarden i Struer 107, 108, 110, 112, 113, 114, 120, 125, 127

Krup, Chr., Præst i Ølby, Asp og Fousing 1761—1801, 61

L

Lange, Hans, 155

Lange, Gunde, 155

Lauridsen, Jakob, Degn i Ølby, 59, 60

Linde, Christen, Ejer af Volstrup, 69, 75

Linde, Jens til Højris, 119

Lund, Hans Mathias, Præst i Ølby, 60, 61

Lund, Jørgen, Oberstløjtnant, Ejer af Lindtorp, Amtmand 1712—23, 45, 60

Lund, Kristian Frederik, Toldforvalter i Holstebro, 125

M

Marskjærgaard 66, 68, 69, 74, 102

Moth, Christian, Cancelliraad, Ejer af Kvistrup, 79, 81, 86, 87

Mundberg, N., Gaardejer, 121
Munk, Ludvig, Ejer af Kvistrup, 69, 70, 71

Munk, Oluf, 69

Müller, L. Chr., Seminarieforsøger, 7

N

Naumann, Anna, 9, 10

Naur-Sir Skytteforening 14

Nielsen, Chr., Borgemester i Holstebro, 76

Nielsen, M. P., Lærer i Humlum, 133

Nyssum, Th., Ejer af Kvistrup, 87

Nødskou, Chr., Købmand i Holstebro, 110, 118, 125

O

Obel, P. B., Civilingeniør, 145
Olbjerg ved Struer 117, 118, 126

Olsen, C. P., Havnefoged, 141

Opstrup, N. M., 131

Overgaard, Niels, 86

Overgaard, R. N., Ejer af Kvistrup, 69, 75, 76, 77

P

Pape, Johan, Ejer af Kvistrup, 87, 100, 109

Parsberg, Manderup, Lensmand paa Skanderborg, 72

Petersen, V. T., Præst i Naur-Sir 1873—81, 23

Pto, Louis, Socialistfører, 18

Q

Qvistgaard, Mads, Ejer af Sofienlund, 116, 117

R

Reenberg, Morten, Stiftsprovst, Præst ved Frue Kirke 1720—36, 57

Repsdorph, Chr., Prøveprocurator i Holstebro, 111, 126, 137, 143, 146

Ringkjøbing Amtsstue, 80

Rosen, D., Kammerfrøken, 1 ff
Rosenkrans, Korfits, 64

Rosenørn, Stiftamtmand, 152

Rygaard, H. P., Konsul, Købmand i Holstebro, 111, 112, 113, 126, 129, 137
 Røgind, J., Præst i Vejrum 1851—73, 16
 Rørdam, P., Præst, 4, 6

S

Saabye, Niels, Fuldmægtig paa Kvistrup, 90
 Schive, Jakob, Præst i Ølby, Asp og Fousing 1711—27, 38 ff
 Schubarth, Købmand i Holstebro, 140
 Schleppegrell, Præst i Broager, 11
 Schou, A. F., Sognepr. i Hjerm-Gimsing 1805—28, 105, 113
 Schou, A. F., til Kvistrup, 107, 115
 Schou, Chr., 130
 Schou, Chr. Frederik, Toldforvalter, 146
 Schou, M., Købmand i Holstebro, 113, 115, 126, 130, 133, 137, 143, 146, 147
 Schouboe, Købmand i Ringkjøbing, 103
 Sefeld, Jakob, Lensmand paa Mariager Kloster, 72
 Sehested, Claus Maltesen, 63
 Sehested, Niels til Bækmark, 63, 64
 Sehested, Thomas Maltesen til Bækmark, 63
 Sir Lyngbjerg Plantage 30, 31
 Sir Skole 1 ff
 Staby, Mads, Prokurator, 45, 46, 57

Struer 65 ff
 Struergaard 66 ff
 Stygge, Ejler, Biskop i Aarhus, 67

T

Tang, J. T. A., Seminarieforsøger, 16
 Tang, P., Købmand i Struer, 126, 127, 129, 133, 135, 138, 148
 Teilmann, Chr., Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter 1724—49, 81
 Thomsen, H. B., Postmester, 131, 152, 154
 Thomsen, Peder til Gimsinggaard, 67
 Thura, Laurids, Biskop i Ribe 1713—31, 44, 57
 Torngaard ved Struer 74, 77 ff
 Trampe, I. D., Amtmand, 19
 Tranberg, J., Byfoged i Holstebro, 83, 108, 109, 110

U

Urne, Sivert, Rigsraad, Lensmand, 64

V

Vellejus, Chr. Berntsen, Præst i Naur-Sir 1693—1728, 40, 43
 Vestergaard, Andreas, Folketingsmand, Købmand i Struer, 110, 116, 118, 119, 120, 121, 122
 Wium, W., Købmand i Holstebro, 127, 139, 148

Æ

Ægidius, R., Ejer af Kvistrup, 87

Uddrag af Regnskabet for Historisk Samfund for Ringkjøbing Amt
fra 1. April 1923 til 31. Marts 1924

REGNSKAB

	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.
Indtægt:			Udgift:		
Formue fra forrige Regnskabsaar	1,288	26	Trykning af Aarbogen	1,571	00
Statstilskud	400	00	do. af Særtryk	200	00
Aarbøger solgt i Boghandelen	56	91	Tryksager og Billeder	123	45
Ældre Aarbøger afhændet til Medlemmer	110	50	Udgifter ved Aarsmødet	50	00
Medlemsbidrag af 885 Medlemmer	2,655	00	Kundgørelser	47	40
— af 56 halvtbetalende Medl.	84	00	Medlemsbidr. til Dansk hist. Fællesforening	69	62
Renter i Banken	51	04	Forfatterhonorar	108	00
			Brandforlikring	2	70
			Porto, Papir m. m.	91	56
			Sekretærens Løn	600	00
			Regning fra Boghandelen	4	25
			Indsat i Banken	1,711	46
			Kassebeholdning	66	27
	4,645	71		4,645	71

Oaenstaaende Regnskab er revideret og intet fundet at bemærke.

Ulfborg, den 27. August 1924.

P. Bojsen.

P. Meldgaard.